Thorsten Jonsson

Konvoj

Stockholm. Albert Bonniers Förlag 1947

Västerut över Atlanten, hotad av ubåtar och fientliga flygplan, ångade under några juliveckor 1943 en konvoj på uppåt hundratalet fartyg. Ett av dem, s/s ”Barama”, förde ett tjugutal civila passagerare, av olika anledningar på väg från den brinnande Gamla världen till den ungdomligt oförstörda Nya. Kring dessa människoöden kretsar Thorsten Jonssons intensivt absorberande roman.

Den frodige Banana Joe, plantageägare från Jamaica, underhåller medpassagerarna med sin godlynta livsfilosofi. Det schweiziska diplomatparet pikar varandra med trött fermitet, och madame tror sig förstå och bli förstådd av den unge franske poeten, som i si...

– Läs mer om verket här

Det avbildade exemplaret tillhör Kungl. biblioteket.

Detta verk är fritt från kända upphovsrättsliga restriktioner. Vid användning ber vi att du hänvisar till Kungl. biblioteket och Litteraturbanken.se.

Ytterligare information om upphovsrätt för detta verk finns hos Litteraturbanken:
https://lb.se/författare/JonssonT/titlar/Konvoj/faksimil?om-boken

Permanent länk (URN):
https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lb-lb1228942-faksimil

Kungl. Biblioteket
STOCKHOLM
Roman,
Sv.

KONVOJ

ROMAN AV

THORSTEN JONSSON

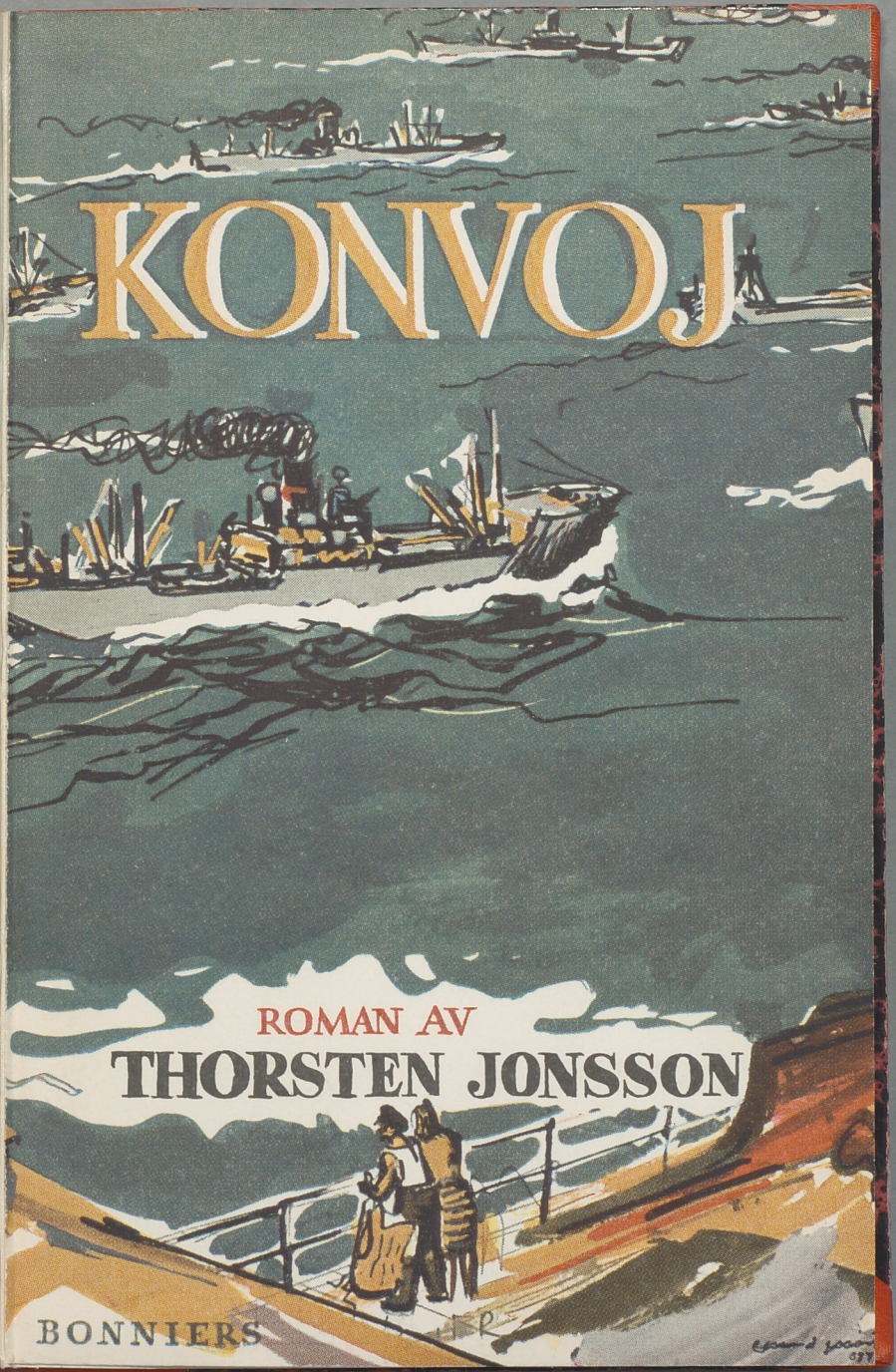

BONNIERS

THORSTEN JONSSON / KONVOJ

Konvoj

Av

Thorsten Jonsson

Stockholm

Albert Bonniers

Förlag

Stockholm
Alb. Bonniers boktryckeri
1947

Nätdörren med den trasiga haken knackar försiktigt mot dörrkarmen när nattvinden kommer blåsande. Jag har dörren strax till vänster, och mitt framför mig slår fotogenlampan blanka reflexer ur fönstret. Rummet är fullt av blekbrun tystnad och utanför visslar cikadorna. I fönstret ser jag också en bild av mig själv, med den röda blyertspennan.

Fönstret står ungefär mot sydsydost och nedanför finns, i mörkret, några hundra meter tuvig sluttning och glesa talldungar; sedan tar den breda sandstranden vid, som är så slät och hård i vattenbrynet att det inte blir några spår av fotstegen. Där utanför är havet, flera tusen sjömil. Det blir inte land förrän ungefär där Venezuela slutar och Brittiska Guayana tar vid, om inte linjen först strandar på någon av Antillerna.

Jag hör dyningen; en blodström pulserande med så mycket långsammare slag än vår. Det är inte underligt att vi dör så snart; om man sitter stilla och lyssnar till havets stora rytm,

och jämför den med pulsens fladdrande småspring, förstår man att det måste ta slut fort. Jag sitter med fingertopparna mot tinningen och känner det, och jag hör hur insekterna sprätter mot nätdörren. När man lyssnar hör man också atlantvinden blåsa i gräset. Det gör den dag och natt.

När jag var ute nyss, stod stjärnorna så fullkomligt klara och vita ovanför, att jag åter kunde känna deras snabba rörelse genom rymden, och vår rörelse; och hade inte havsvinden förvillat mig med sin verklighet över öra och hud, skulle jag åter ha anat den vindlösa förflyttning som ständigt andas genom oss, fast vi är så upptagna av annat att vi inte kan märka den.

Jag vet inga namn på stjärnor. Jag bryr mig inte om stjärnbilder; de bara hindrar oss från att se in i rymden och upptäcka den föränderlighet som ett av gestalter obundet öga kan förnimma.

Havsvinden blåste svalt genom mina tunna pyjamas, och när glöden från cigarretten inte bländade mig, kunde jag skymta tallarnas lätta och yviga rörelser i mörkret. Vinden i gräset steg och föll, nära intill mig och lättrörlig som fioler mot dyningens fond av tuba, violoncell och puka, och skummets tunna trummor över sanden.

Jag gick några steg och en stor vildkanin dunsade upp ur gräset och ur cikadornas visslande. Han for upp ur sin stillhet med ett plötsligt, starkt, mörkskuggigt slag, så att jag drog åt mig andan. Jag skymtade honom när han studsade bortöver och sedan hörde jag honom stanna, och tänkte på hur han satt i gräset med mjukt kullrig rygg och heta snabba hjärtslag och i en stor ring runtomkring honom teg cikadorna. Jag stod stilla och väntade och när jag hade glömt honom kom stjärnorna ner

igen. De lyste genom mig och fyllde bröstkorgen så att jag kände hur det ville lyfta mig uppåt; och jag visste att om inte vinden i gräset hade varit, och om jag hade velat det riktigt och behövt det, skulle det ha skett.

Medan jag stod där, såg jag en stjärna flamma upp i söder. Den hade vit glans och det var en stjärna, bra högt upp på himlen.

Efter en stund syntes något nytt i öster, ett ljus som tindrade lågt nere vid horisonten och avlägset, men det var tydligt rött och det rörde sig långsamt uppåt i rak linje och blev klarare. Så småningom fick det en ton i strupen, en som svällde till ett grovt målföre och borde ha kommit ur Lejonets hus. Till vänster om det föddes en grön tvillingstjärna; och efter några ögonblick var det många stjärnpar, skjutna upp över firmamentet och mot mig: närmare, dånande högre så att dyningen tystnade och vinden i gräset. Det var sex stycken och kom på ungefär femhundra meters höjd, och min förstelning löstes så att jag kunde börja springa mot talldungen; men när jag rörde på mig och knät gjorde sig påmint, vaknade jag genast till och visste var jag var och stannade, andfådd, och smakade på torrheten i gommen.

Nu stod jag mitt ute på gårdsplanen och de passerade rakt över mig, snabba jaktplan i ojämn formering men var och en med ett identiskt triangelmönster av rött grönt vitt. Sakta sjönk de ner mot den västra horisonten; bullret dog bort och sedan slocknade de en efter en. Jag kände det höga svala gräset slå om benen på mig, och stod stilla och såg in mot detta tysta oförödda land, insvept i sitt sommarmörker som inte lystes upp av bränder och inte var tjockt av rökstank.

Sedan gick jag och satte mig på förstubron och kände gräset röra vid fotlederna och brostenens kyla under fotsulorna. Jag satt på det sättet en stund, med händerna skyggande för ögonen, och kände dyningen stiga och falla inom mig, tungt och fredligt sköljande genom mig som metodiska kolvslag. Medan jag satt så, upptäckte jag plötsligt att gräset framför mig otydligt belystes när vinden blåste genom det. Jag tog händerna från ögonen och tittade upp, och det brann en lysbomb högt uppe på himlen någonstans inne över fastlandet. Den lyste stilla och gulvitt, som ett stearinljus med skyddad klar låga, och brann länge; och nu hördes åter dånet av flygplanen som hade gjort sin stora lov och anföll övningsmålet. Jag väntade att få se spårljusens bågar riktas mot den sjunkande lågan, men det var för långt borta. Innan den nådde horisonten hade den gulnat och smält in i mörkret.

Jag reste mig och gick in, och när jag släppte nätdörren small den igen efter mig skallrande. Försiktigt trevade jag mig fram till fotogenlampan som stod på skrivbordet och otydligt avtecknade sig mot dunklet ur fönstret, fick grepp om lampglasets breda fot och lirkade upp det ur hållaren som knastrade grusigt och tog det i vänstra handen. Med den högra hittade jag skruven och vred upp veken en smula. Sedan fann jag en tändsticka ur pyjamasfickan, strök eld på den under bordsskivan, tände veken och satte på glaset: bländad. De fernissade träväggarna stod fridfullt sommarbruna runt omkring mig, och i den stora grå, öppna stenspisen låg tallriset och torkade. Det knakade i trappan upp till sovrummet. Hela tiden var jag medveten om hur milt ostörda mina handlingar och tingen omkring mig var, hur stilla och långsamt sluttande lampskenet nu föll

från mitt skrivrumsfönster ut över gräset och backarna, fast jag inte såg det, och hur köksfönstret släppte ut ett brunt varmt återsken över öheden.

Jag satte mig vid bordet och tog av bandaget på tummen. Jag hade slagit upp ett centimeterlångt jack på eftermiddagen när jag var ute och bröt torra kvistar i talldungen uppe i backen för att göra upp eld och steka en bit svärdfisk som Eddie hade kommit med; den blir bäst om man grillar den över öppen eld, och ute på gårdsplanen finns det en liten eldstad av svartbrända stenar. Tummen såg rätt bra ut fast det dunkade lite i den. Jag klämde på såret så att det gjorde ont, och kände djup tillfredsställelse över detta naturligt åstadkomna, ofarliga, obetydliga lilla skitsår.

Nu ska jag skriva lite i kväll, tänkte jag, sitta och höra på cikadorna och dyningen och skriva lite, och gå upp tidigt i morgon. Innan jag somnar ska jag känna den fredliga saltvattensdoften i sovrummet, och känna mig hemma i detta främmande land som är på god väg att bli mitt, och i morgon ska jag vakna tidigt och ligga mest hela dagen på stranden. Jag ska också skriva lite, och eftersom jag har havet framför mig och sitter och ser ut över det, vet jag vad det ska röra sig om. Jag ska skriva om människor som jag var tillsammans med en kort tid och som jag minns, och om hur det var då. Själv ska jag vara en av dem, men säkert dröjer det inte länge förrän han som är jag ställer sig i mitten av bilderna och stirrar in i linsen och bär sig åt så som inte alldeles mogna människor gör när det finns en kamera i närheten. Det kan nog inte undvikas.

Det blir i morgon: men nu ska jag skriva lite om i natt.

Så satte jag mig vid fönstret och tog den röda blyertspennan och skrev:

Nätdörren med den trasiga haken knackar försiktigt mot dörrkarmen när nattvinden kommer blåsande. Jag har dörren strax till vänster, och mitt framför mig slår fotogenlampan blanka reflexer ur fönstret. Rummet är fullt av blekbrun tystnad och utanför visslar cikadorna. I fönstret ser jag också en bild av mig själv

Martha's Vineyard den 16 juni 1945

1

Apparaten är enkel: en liten flat träskopa som fäst vid en lina släpar efter varje fartyg i konvojen, ungefär hundra meter akter över. Fartygen går i kolonner, sex i varje, och när dimman kommer och sveper sin ekande ensamhet omkring dem, håller man genom den lilla träskopan kontakten med fartyget närmast efter ens eget. Den har öppningen vänd framåt och tar in vatten när den släpas genom sjön; och trycket pressar upp vattnet genom ett hål upptill, så att vad som syns av den när den går vid sidan av ett fartyg, släpande i sin lina som försvinner in i dimman för över, är en liten forsande, vit, upprättstående stråle, ett par decimeter hög vid nio knops fart. Fartygen med udda nummer i kolonnen har den vägvisande fontänen om babord, i jämnhöjd med kommandobryggan, och fartygen med jämna nummer har den om styrbord, och den går som en vit ledarhund och följer den blinde mannen över heden.

I dimman är det de första fartygen i kolonnerna som är alldeles ensamma. När det är många kolonner i konvojen, går de på en bred rak front över Atlanten, som den långa sidan i en smal rektangel. Man hör bara fräsandet av sjöarna mot bogen, och kättingslammer som plötsligt når en uppförstorat och återkastat av dimmans väggar. Någonstans för över kan det finnas korvettbåtar som rensar farvattnen. Någonstans för över kan

det lika gärna finnas ubåtar som har tagit sig igenom skyddsringen, om det finns en skyddsring den här gången.

När dimman varar länge, är det naturligt att människorna ombord på fartygen blir fästa vid vägvisarstrålen som följer dem. Om dagen är den det enda de ser utom sjöarna som slår ut sin vita rand från bogen och försvinner snett ut i dimmans vithet. En natt när det är mareld, och konvojen mörklagd arbetar sig fram genom den fuktiga, knakande ensamheten som känns större än du tror, finns den lilla grönlysande fontänen vid fartygssidan och sorlar oanfäktat om de många andra som är i närheten fast man har svårt att känna sig förvissad om det. Människorna ombord blir fästa vid den, och i dimman tjänstgör den alltid; utom när konvojen ligger stilla, med tysta maskiner, för att intala en flock ubåtar vilkas närvaro man har blivit varse, att konvojen bara är dimskepnader, frambesvurna av sänkarsamveten och lika omöjliga att dräpa som den vålnad Macbeth ville förjaga. Då, när människorna ombord skulle bäst behöva denna stråle av förtröstan, ligger skopan och plaskar i vattenbrynet, lika tom på innebörd som ett gammalt bortkastat nätflöte utanför en sjöbod.

Första gången passagerarna ombord på Barama såg apparaten i bruk var tidigt en morgon andra dagen efter det att konvojen hade lämnat Irländska sjön och vänt in på den kurs, som den skulle följa i många dygn.

Den som först fick syn på apparaten var mr Joseph Ezra, som vaknade tidigt om mornarna. Han var för bred för kojerna ombord, och vid fyratiden vaknade han av att kroppen var trött på att inte ha det bra. Då steg han upp och klädde på sig, och

med flytvästen i handen gick han över det långsamt och inte obekvämt gungande korridorgolvet ut i salongen. Vid den tiden var salongen bara bebodd av den civila vakten, som togs ut bland passagerarna i tvåtimmarspass och hade till uppgift att se till att hans kamrater ombord vaknade ordentligt om larmklockan började väsnas. Det lyste bara ett par lampor i salongen, och vakten brukade sitta i en länstol i hörnet och halvsova.

Ezra lade sig på en av de båda chintzklädda sofforna som stod mitt i rummet. Han var klädd i en grov rödbrun kostym, som han bara hade använt en gång — under en Canadaresa två år tidigare — sedan han på hösten 1939 lämnade sin bananplantage och reste från Jamaica till England för att tjänstgöra i London som expert på sydfrukter, en numera överflödig befattning sedan importen av sådana hade måst helt inställas; han hade också en pullover i samma färg som kostymen. Nu när han avtecknade sig mot soffans ljusa tyg, hade gestaltens kontur nästan samma symmetri som en svängd soffkarm. Från pannan sjönk linjen i en knölig kaskad över ansiktets profil och hakornas, nådde en lägsta punkt vid bröstgropen, välvde sig upp och sjönk sedan behagfullt ner mot fotleden där den kom i jämnhöjd med bröstgropen; och huvudets formationer motsvarades av de under fyra englandsår utnötta skornas knöligheter. Visst stördes symmetrin av att skosulans parti var tvärare än hjässans; men det fanns något som mer än väl uppvägde detta, den ojämförliga enhetlighet som tecken på liv skänker; ty Ezras kontur steg och föll i takt med hans andning som en med jämna mellanrum nedtryckt vagnsfjäder.

Vid sextiden på morgonen avbröts Ezras snarkningar tvärt, och han satte sig upp i det gråa och dragiga ljuset som föll in

bara genom den öppna dörren till däcket, eftersom mörkläggningsdraperierna ännu inte hade kommit bort från fönstren. Han kände sig utsövd och vaken, och han satt ett ögonblick och såg sömnen slinka in ödlelik under sina stenar och försvinna, och skymtade bara de bruna hälarna på bananarbetarna som nu, när han var på väg hem, åter började plåga honom i sömnen med sina tjockskalligt organiserade lönekrav och sin barnsligt uppflammande upprorsanda. Han drömde om det på mornarna, när han låg i salongen, och det var kanske chintzmöblerna som lockade fram plantagens problem. De var glättiga i färgen och väl samtonade med Baramas gamla fredstidsuppgift, att i sina stora kylrum forsla bananer från Jamaica till engelska hamnar; men nu verkade de oförenliga med den grå krigsmålningen utvärtes, och med krigsknapphetens ofernissade och hårdskrubbade fattigdäck.

När Ezra reste sig, kom han symmetrin att sagga neråt en smula. Genom dörren steg han ut i den lysande vita morgondimman. Han tog upp cigarretuiet ur bröstfickan på kavajen, stack en cigarr i munnen och stoppade ner det. Han hade handen i byxfickan och skulle ta upp tändaren när han fick syn på den vita skumstrålen som följde fartyget. Först flög det igenom honom att det måste vara en val som hade kommit in i konvojen, en ung oerfaren valfisk som sprutande förnöjelse hade inordnat sig i formeringen; men sedan mindes han att han hade hört talas om anordningen. Den forsande strålen lyste starkt vit ur de gråa blanka dyningarna.

Han tog cigarren ur munnen.

— You little Manneken-Pis, sa han och spottade cigarrsnoppen efter den, men inte tillräckligt långt.

Någon kom ur salongsdörren; det var den gamle doktorn med det lilla, en gång rödbetsade, nu avskavda ansiktet.

— Morning, Doctor, hälsade han och ville tala om dimman.

— Morning, Banana, sa doktorn och fortsatte mot lejdaren upp till kommandobryggan.

Solen låg undanstuvad långt inne i dimman och det kändes rått och kyligt. Fukten satt redan i fina vita droppar på pulloverns rödbruna ylle. Ezra gick in i salongen men där var otrivsamt, för stuertarna hade börjat morgonvaskningen av golvet, och de såg sömnögda ut, långt ifrån pratsamma.

— Rått ute, försökte han. Men knappast någon sjö att tala om.

Det tog en stund; båda väntade på varann.

— Yessir, sa den mörka.

Ezra gick in i babordskorridoren, akter över mot sin hytt. Korridoren låg i morgonsömnigt halvmörker och luktade ovädrad; och ingen föreföll vara uppe. Inne i hytten lade han sig på den extremt förbannade kojen som var för smal; och cigarren stack rätt upp. Den började smaka fränt såsig och han lade den ifrån sig på tvättstället, och efter en stund skymtade de mörkbruna ansiktena åter mellan bananplantornas stammar. Ögonen lyste fram ur dunklet under bladen, så att de djupa parallella flikarna blev ett vimmel av ögonstrimmor. Han gick på den breda gången genom nyplanteringen och överallt följdes han av ögon fyllda av ogudaktig kvickhet. Han var inte rädd så länge de var inne bland plantorna men det kändes som att gå genom en snårskog av barn eller odygdiga apor. Vad han i drömmen fruktade var att de allesammans skulle komma ut på vägen och hejda honom och tala med honom och vara

lika behärskade som han och tala samma sorts engelska och vara så många fler.

Doktorn fortsatte upp på kommandobryggan, ställde sig vid relingen och tittade ner på den vita fontänen, som rorsmannen också kastade en blick på emellanåt. Doktorn kom från sitt laboratorium på undre däck, där hytterna var upptagna av brittiska och kanadensiska sjömän som skulle tillträda nya kommenderingar i Canada och U. S. A., och där han i sitt krypin varje morgon med klirrande mätglas blandade till sin Doctor's Special. Den bestod av labsprit, utspädd till hälften med söt vermut och tillsatt med några droppar angostura, och nu stod han och märkte hur hans morgonkvantum drog en rodnad över inälvorna som hade känts grå av gårdagens konsumtion. Sedan gick han in i kaptenens hytt.

Donovan låg på rygg i den uppbäddade kojen, i strumplästen, tittade i taket.

— Hur är det? sa doktorn.

— Som vanligt, sa kapten Donovan. Med mig är det som vanligt, och med dig också ser jag.

— Det tycks bli uppåt Grönland den här resan också, sa doktorn.

— Hur vet du det?

— Fjorton resor, sa doktorn. Jag ser skillnaden.

— Femton, sa kapten. Det är alltid en som du glömmer. Men var snäll och kom ihåg när du talar med passagerarna att du inte vet någonting om rutten.

— Har jag nånsin? sa doktorn. Ja det har jag.

— Kom ihåg att du har ingenting hört, sa kapten.

— Varför har du inte sovit? sa doktorn. Är det någonting i görningen?

Kaptenen pekade med tummen mot fönstret. Den ljusvita dimman låg tätt intill rutan.

— Har du inte alls sovit? sa doktorn.

— Svarade jag inte på det? sa kaptenen. Tänk efter.

— Jaså, det humöret. Det var väl dimman du kände på dig när du inte kunde sova.

— Prata skit, sa kapten.

— Mycket troligt det, svarade doktorn. Han steg ut i den vita dimman och stängde dörren efter sig. Låset knäppte av hans möjlighet till kontakt och han stod i den vita dimman som fanns runt omkring honom och luktade fränt av gammal ensamhet. Han stirrade en stund förstrött på den oumbärliga ledstjärna som följde fartyget vid dess sida och ivrigt stänkte upp sina vattengnistor. Sedan återvände han till sitt laboratorium.

2

I hytten nummer 8 längst in i babordskorridoren låg polacken vaken och hörde på hur den schweiziske diplomaten och hans fru hade besvär med de båda barnen och med varandra.

När de hade medpassagerarna i närheten, i matsalen, salongen och baren, talade de franska eller engelska av hänsyn till den allierade saken, men i hytten var det tyska och polacken urskilde, fast inte i detalj, vad det rörde sig om. Det var länge sedan han hade haft ett fredligt familjeliv på så nära håll, och han lyssnade nyfiket till dispyterna om sådant som sonens begåvning, som hustrun ansåg vara stor och komma från hennes sida; medan maken tyckte att den kanske inte var så stor, men att det som var, kom från hans. På polacken, som sedan fyra år tillbaka hade haft andra slag av verklighet att umgås med, gjorde samtalen ungefär samma intryck som de spöklikt vardagliga föremål man brukar finna utströdda i surrealistiska ökenvidder, och han funderade över hur onödigt det var att lämna lådorna så ostädade och slarvigt igenskjutna att byråarna kunde förefalla lika skrämmande som trädstumpar, avkvistade och sönderhackade av artillerielden. Han låg och lyssnade och hennes röst kom tydligt fram genom ventilationsspringan under taket, men svaren hördes inte. Hon sa:

— Aber Ernst, die Augen doch! Och sedan: Hur ska jag

kunna veta det när du aldrig berättar någonting för mig. Och sedan: Fordras och fordras i Washington! Det är ju bara amerikaner. Och sedan: Jag vet lika mycket om hur det är i den stan genom Anna som du vet genom Emil. Och sedan efter en stund, triumferande: Ja titta du på poeten, det är en *fin* pojke!

Polacken låg och hörde på detta; och han hörde maskinen dunka långsamt och lättjefullt sommararbetande under de nio knop som var konvojens fart medan Barama kunde göra fjorton; han hörde dyningarna skölja mot fartygssidan, panelningen knaka som när man bryter hårt bröd, och från trappan trävirkets kvidande som lät besjälat i mörkret om nätterna.

— Det drar så fuktigt genom ventilen i dag, tycker du jag ska ta den blå jackan? sa den schweiziska damen och nu trängde hennes röst så tydligt fram att hon gott kunde ha varit inne i hans hytt.

Hon hade blanka knepiga spelande ögon som letade efter någonting att knapra på. Han låg och kände hur Barama långsamt vaggades i sjön och funderade på hennes utseende för det höll honom vaken. Han ville inte somna om; det var ofta på mornarna som det kom för honom tydligast. Det han då såg förblev alltid lika verkligt och den stora kören av skrik som han hade i öronen lät omänsklig som vinande remskivor, och det hände ofta att han vaknade med ett skri i strupen som han inte kände igen som sitt eget. Han visste inte om det trängde ut eller bara fanns inom honom; efteråt kände han sig matt som en feberkonvalescent, och han skämdes för att se de människor i ögonen som kunde ha hört det.

Därför låg han och funderade igenom sina medpassagerare

ointresserat: den sovjetryske legationstjänstemannen och hans fru som alltid satt och stickade och hans bondfriska flicka: den unge förmögne engelsmannen som hade så många släktingar och vänner i Who's Who men själv aldrig skulle komma dit och som genom sin blotta existens skulle motverka British Council's verksamhet i de kretsar han nu sedan han lämnat hemlandet skulle tangera eller hastigt förpassas igenom; den unge mannen från Texas som hade hjälpt britterna att leta olja på en nästan hemlig ort i England men for hem därför att han tyckte ön var för liten och för kall; skogsvårdsmannen från New Foundland som i England hade varit bas för ett lag på tvåtusen kanadensiska skogsarbetare och i fråga om tandvård och klädedräkt såg ut som den yttersta bland dem; journalistflickan som hette McLaughlin och var söt; damen i svart som försökte äta i matsalen en gång, klagade på maten och sedan försvann, av sjöhävningen hänvisad till hyttens ensamhet och ett milt kosthåll; den fetlagde sydfruktsproducenten från Jamaica som var populär ombord och hade döpts till Banana Joe; en blek ung fransman; två köksröda flickor från London; och några till som ännu inte hade fått ett ansikte för honom, bland dem två De-Gaullistiska franska sjöofficerare som emellertid hade sina uniformer.

Hur många var det? Antagligen tjugu.

— Vad *gör* Hermann med sin mössa?

Den blonda rösten körde in som en syl genom väggen. Antagligen var det tjugu, men polacken räknade om dem och så gick morgonen tills stuerten kom och väckte klockan åtta. Hans röst hördes på avstånd när den kom genom styrbordskorridoren och lät alltmer uppfordrande: Timetogetup, miss, *timetogetup*,

gentlemen, TIMETOGETUP, LADIES; och så var den framme vid hans dörr. Pojken stack in huvudet och öppnade munnen.

— Varför låter ni så ilsken varje morgon? frågade polacken.

— Orders, sir, sa pojken och ansiktet försvann ur dörröppningen som om det hade suttit uppträtt på en pinne som rycktes ut.

Och sedan svarade den schweiziska damens röst med gäll brytning:

— Ser ni inte att vi redan är uppe!

Polacken steg upp och ställde sig att titta ut genom ventilen. Han såg att det var dimma ute och förstod att det var dess vitgråa ljus som hade gjort dagern så egendomlig i hytten när han vaknade; ingenting annat.

3

Frukostgonggongen gick halv nio, och när de första passagerarna kom ner i matsalen låg den översvämmad av det mjölkvita dimljuset. Banana Joe var först vid sitt bord; sedan kom hans tre kamrater, miss McLaughlin, polacken och unge Smith från Texas.

Den unge mannen från Texas satte sig och tittade på bordet mittemot honom, med de fyra brittiska underofficerarna.

— De lägger in för vintern, sa han.

— De tar igen det förlorade, sa Banana Joe.

— Det är sant, sa Texas. I England får man inte mycket som går att äta.

— De har inte varit i England som ni, sa miss McLaughlin. De har varit ute till sjöss och slitit ont.

Banana Joe satt med utsikt över trappan ner till matsalen, och hans blick lämnade Texaspojkens mörknande min och han sa:

— Titta på dem som kommer utför trappan med flytvästarna. Det syns att de inte är vana vid dem; de gör entré med flytväst som aktörer i ett amatörspektakel. Här har vi en som demonstrerar sin oberördhet alldeles för nonchalant; det är den där engelska pojken. Vänd er inte om, men nu kommer en som

försöker bära den under armen som en stor handväska av ödleskinn. Gissa vem det är?

— Den schweiziska damen, sa miss McLaughlin.

— Rätt. Namnet är Hohenleben. Här kommer två stycken flickor fnittrande som om de bar kyskhetsgördlar, men det gör de ingalunda. De är från London och har blivit ordentligt omklappade sedan mörkläggningen började.

— Whaddayaknow, sa den unge mannen från Texas.

— Nu kommer det en som håller i den mycket varsamt, starkt medveten om att den en gång kan rädda hans dyrbara liv. Det är den neutrale diplomaten; det kan den för övrigt också komma att göra.

— Ja tror ni inte det? sa flickan McLaughlin.

— Jag försöker tro allting som jag har glädje av att tro, sa Banana Joe och fortsatte: Han som kom nu, han tappade flytvästen i trappan. Nu böjer han sig ner och tar upp den och han rodnar riktigt avväpnande. Han tänker mycket på hur han gör sig. Det är den där unge fransmannen.

— Han är en söt pojke men han är redan upptagen, sa McLaughlin.

Polacken vände sig mot trappan och tittade. Nu kom den ryska familjen, alla tre i rad. Han följde dem med blicken och sa:

— De bär på flytvästarna som om det var krigsbyte och de tänkte ta dem med sig hem till Moskva.

— Det var en ovänlighet, sa Banana Joe. Tänk på att de är våra allierade.

— De är också våra, sa polacken. Tänk på det. Jag kan förklara mig närmare.

— Det är överflödigt, sa Banana. Den enda som inte har flytvästen med sig tycks vara vår mr Smith.

— Jag gav fan i den, sa pojken från Texas.

— Uppenbarligen, sa Banana Joe. Miss McLaughlin bar sin flytväst mycket graciöst. Det kunde också ni ha gjort. Intrycket skulle ha varit förmånligt.

— Listen buddy, sa Texas, om det är nånting jag vantrivs med...

— Så är det talföra personer som talar om er, sa Banana Joe. Han tittade på pojkens svarta, suddiga, inte fullt västerländskt medvetna ögon och log mot honom. Vi får bättre väder om en stund, sa han. Dimman lättar framåt tio.

— Hur vet ni det? sa Texas.

— Jag har varit med och låtit engelska staten chartra den här båten, svarade Banana. Jag känner kapten sedan gammalt. Dessutom är jag en mycket erfaren man.

— Det är väl bra med dimman? sa McLaughlin. Mot ubåtarna menar jag.

— Mot ubåtarna är det bara sjunkbomber som är riktigt bra, svarade Banana. Men ni ska kanske inte tänka på dem, om ni kan undvika det. Tänk på Amerika dit ni ska.

— Hur länge ska ni stanna där? frågade polacken.

— Vet inte: det beror på tidningen. Det är hyggligt av dem att skicka över mig för jag vet inte hur jag ska kunna uträtta någonting. Bodde ni i England någon tid?

— Rätt länge, ett par månader.

— Då vet ni hur ont om papper vi har. Jag skriver översikter och artiklar, inte så mycket direkta nyheter, och det jag gör har vi ingen plats för. Jag ska ta det lugnt.

— Har ni varit där förut?

— Aldrig och är hemskt nyfiken. På allting. Och så har jag inte sett några *kläder* på fyra år. Får jag fråga, sa hon, var kommer er accent ifrån?

— Från Polen, sa han. Jag kom över till Sverige med en motorbåt i vintras. Sen kom jag till Skottland med en mosquito; men det var lika hemligt som vår utskeppningshamn.

— Då måtte ni vara en viktig person, sa hon.

— Knappast ens för mig själv. Det tror jag är min uppriktiga mening.

— Hur var det i Polen? frågade hon.

— Ni är ju journalist, sa han. Det ska ni veta lika bra som jag.

— Mr Borowski vill inte tala om Polen, sa Banana Joe. Mr Smith vill gärna tala om Texas. Herrarna är olika, det har redan gjort sig märkbart.

— Jag frågade kanske dumt, sa McLaughlin. Var inte förargad på mig. Hur länge ska ni stanna i Amerika?

— Jag har ett arbete som jag ska uträtta där. Sedan vet jag inte. Jag har vänner, landsmän till mig, som har slagit sig ner i Amerika och tänker stanna. Jag får se om jag trivs.

— Ja jag ska naturligtvis fara hem igen, sa flickan.

— Det tvivlar jag inte på, sa polacken.

— Känner inte ni det likadant?

— Om jag visste att jag hade någonting att fara hem till skulle jag säga er hur jag känner, sa polacken.

— Varför stannar ni inte i Amerika? sa Smith och vände sina suddigt mörka pupiller mot flickan. There's no other place like San Anton', Texas.

— Verkligen? sa flickan och återvände till polacken: Jag är taktlös ibland men på sätt och vis har jag en känsla av att det gör ingenting.

— Alldeles oskyldigt är det inte.

— I viss mån kan jag väl få skylla det på yrket?

— Jag har också en del att skylla både det ena och det andra på.

— Jag förstår, sa hon. Vi kan resonera om det någon gång senare, om ni har lust.

— Det tror jag knappast, sa han och böjde sig ner efter den blåa flytvästen. Är ni färdig?

De lämnade sina båda bordskamrater och gick mot trappan. Båda hade de trätt vänstra armen genom flytvästens armhål; hans väst hängde från handleden utanför byxfickan, och hon stödde handen mot höften, mot den välpressade flanellkjolen. Hon hade grova yllestrumpor och var en smula kobent, men vadorna var runda och mjuka, och sömmarna visade med rättning och omsorg uppåt. Där ovanför var ryggen mycket rak och jackan bucklade in mot en djup fåra mellan skulderbladen. Hon hade en stramt åtdragen svart hårknut i nacken.

I trappan steg hon snett när fartyget satte sig i dyningen och hon måste ta fast i räcket; sedan vände hon sig mot honom och log och hennes leende påminde polacken om någon men han kom inte ihåg vem det var.

Uppe i salongen talade radion. Rösten kom långt bortifrån, drev undan och kom tillbaka stark, som ditblåst med vinden. Den berättade om stora ryska segrar och många förstörda tyska tanks ute på slätterna; men störningarna rasslade över siffrorna

så att det var lika svårt att få en exakt bild av läget som det måste ha varit ute på själva valplatsen.

Det stod en stor krets av blå uniformsryggar och civila ylletröjor runt högtalaren, och i periferin fanns den ryske legationstjänstemannen. Hans tröja var grå. När det var slut vände han sig och strålade mot polacken, med breda kraftiga tänder, och sa:

— Good. You not zink so yes? Veary good. Veary good for feeling of Rah-shan people. Yes?

— Ja det är fina nyheter, sa polacken. I feel very happy about it. Tvivla inte på det, sa han.

— I not did mean so, sa ryssen och log.

De följdes åt fram till en av chintzsofforna och satte sig. McLaughlin stod en bit därifrån omgiven av marinuniformer och intervjuades. Nu såg polacken vem leendet påminde om: Barbara Stanwyck när hon föreställer en flicka med mindre tillförlitlig karaktär.

— Ni har tänkt mera på samtal i går? sa ryssen. På däck. Kapitall i Amerika och folks kapitall i Rossija. Agree yes?

— Sedan i går har jag inte tänkt så mycket på det, sa polacken, men tidigare har jag funderat en del över saken, och jag ändrar mig nog inte, åtminstone inte än, inte just nu.

— Hur? Jag förstår inte?

— Jag har inte ändrat mig, sa polacken.

Ryssen nickade allvarsamt och sa:

— Vi tala en kväll, länge.

— Vi ska göra det, vi har gott om tid.

Mitt emot dem satt ryssens hustru med sin stickning. Den grovbyggda blonda dottern bläddrade i ett gammalt nummer

av Life. Hon tittade upp emellanåt och såg långt bort, och då verkade det som om hon i sin perfekta bredhöftade hälsa för ett ögonblick vände sig inåt och kände efter att pubertetens jäsningsprocess fortgick tillfredsställande: bubblade lugnt och om några månader skulle hon vara redo för moderskapet.

Ryssen fångade hustruns blick och log brett och varmt mot henne, och sen sa han:

— Hon stickar. Alltid stickar. Vi far London till Wales på tåg, hon stickar. Vi far Wales till Canada på båt, hon stickar. Vi gör amerikanskij resa till San Frantsisco på tåg, hon stickar. Vi far San Frantsisco till Vladivostok med båt, hon stickar. Vi far Vladivostok till Moskva på tåg, hon stickar. Zat vill be hell of a long stocking!

Ryssen slog upp ett barnsligt roat skratt så att alla i salongen för ett ögonblick tittade på honom och log mot honom; bakom sig hörde polacken Banana Joes tropiska gnäggande. Ryskan gav sin make en blick av halvt allvarsam förebråelse, rodnande över att vara föremål för ett skämt som väckte sådan uppståndelse; men så log hon. Hon hade kritvita tänder. Hon reste sig och gick ut på däck.

— Resa blir lång semestr, sa ryssen och följde sin hustru med blicken. Mitt namn är Jevrin, sa han oförmedlat. Lev Grigorievitj Jevrin.

— Jag heter . . ., sa polacken; plötsligt avbruten.

Ryssens hustru hade kommit instörtande från promenaddäcket. Hon stod i dörren och skrek:

— Podvodnaja lodka! Unterseeboot!

Utan att vända på huvudet pekade hon snett bakåt, ut genom dörren, med armen sträckt ner mot det hon hade sett, och i

dörröppningen, mot det vita dimljuset, hade hennes förstelnade gest och runt öppnade mun en så skulptural verkan att de många människorna i salongen ett ögonblick dröjde fullkomligt stilla och såg på henne.

Banana Joe var den förste som tog efter sin flytväst. Han böjde sig ner mot golvet och alla de övriga böjde sig ner, som i en sällskapslek.

Ryssen skyndade mot sin hustru med den blå västen släpande efter golvet. När han såg att hon hade glömt sin på soffan, vände han om för att hämta den. Två av underofficerarna var på väg ut kringande västarna över axlarna. Polacken märkte att han var på väg inte mot dörren utan mot flickan McLaughlin som stod ovanför trappan.

Innan han hann fram till henne kom en av de uniformerade tillbaka in i salongen.

— Det är sprutmanicken som sitter i linan! ropade han. Ta det lugnt allihop, det är bara sprutmanicken.

Han stod och tittade sig omkring i salongen och såg rädslans stora svallvåg efterträdas av krabba blåsiga småsjöar; sedan vände han sig om mot dörren och gick ut. Till och med flytvästens ljusa ryggpuckel flinade snett åt dem där inne, och utifrån däck där han stod med sin kamrat hördes de båda rösternas upplivade tonfall tydligt in i salongen.

Ryskan tittade sig omkring, uppvaknande. Hon hade inte förstått orden men hon förstod att det var ingen fara. Alla tittade på henne nu, och de log åt henne. Leendena betydde lättnad, men också att de allesammans, efter att ha deltagit i hennes skräck, tog avstånd ifrån den och visade varandra att misstaget var hennes. Det syntes på henne hur hjälplös hon

kände sig inför en situation som hon inte skulle få riktigt klarlagd förrän hon kom på tu man hand med sin make. Hon vände sig om och gick åter ut på däcket. Där stod hon och tittade en stund och sedan kom hon in igen och passerade genom salongen in i babordskorridoren där familjen hade sina hytter: rodnande ända upp över den klara breda pannan men med den bondkvinnans värdighet i rörelserna som var hennes enda försvar.

Dottern satt åter och tittade i Life och av hennes hållning och uppmärksamhet syntes det att hon låtsade vara en annan moders dotter.

— Ja det var ju bara Manneken-Pis, sa mr Ezra när han gick förbi polacken på väg ut mot däck.

De ställde sig vid relingen och ryssen kom också och tittade ner i vattnet.

— My vife she did not see one before, sa han och nickade ner mot följeslagaren.

— Inte underligt att hon blev rädd, tyckte Banana. Jag talade med en av maskinisterna i går, och han berättade att han hade varit med en gång, när det var dimma som nu, att det kom upp en tysk ubåt till ytan mitt inne i en konvoj. Förbannad uppståndelse och överraskning hos bägge parter, men nazisterna hann inte vara överraskade länge; efter några minuter var de rammade av ett behjärtat fartyg. Strök med varenda en för ubåten sprack mitt av och sjönk som en blybit; som två.

Ezra gjorde en gest som om han bröt av ett långt bröd och körde ner bägge ändarna i en sopptallrik, och Jevrin nickade gillande.

— Ingen hade rapporterat att ubåtar fanns i närheten, fort-

satte Ezra, och det kändes obehagligt att plötsligt ha fanskapet så nära inpå sig, sa maskinisten. Man kan förstå det. Men det var ett besynnerligt misstag av tysken.

— I krig fungerar ingenting som det ska, sa polacken.

— Fan, sa Banana, gör det det i fredstid? Det är någonting för krig och fred gemensamt.

— I Sovjetunionen, sa Jevrin men hittade inte ord.

Ezra vände sig till polacken och frågade:

— Har ni varit ute i eländet? Han pekade med tummen akter ut, inåt det Europa som konvojen hade lämnat.

— Sedan det började och till för ett par månader sen.

— I ett sträck?

— Ja.

— M-hm. Hur kommer det sig?

— Jag var i Polen. Vi har slagits mot tyskarna så gott vi har kunnat hela tiden.

— Is that so? sa Banana tvivlande.

— Jag talar bara för mitt förband, sa polacken och det kom en viss barnslig värdighet i hans röst.

— Ja-ja, sa mr Ezra och såg honom i ögonen. Jag var ute i den förra sörjan; det var bara det normala för den tiden. Magrade trettiåtta pund i armén men det tog sig igen. Vad är klockan?

— Lite över halv tio.

— Då kommer solen snart, det kan behövas.

Han travade i väg stadigt över däcket som sakta skevade upp och ner i sjön. Jevrin såg undrande på polacken och tittade sedan efter Banana Joe.

— Veary nice man, sa han. Also veary founny.

— The same goes for you, sa polacken.

— Men jag menar mr Ezra, sa ryssen och pekade efter Banana.

— Jag menar båda, sa polacken.

Ryssen tittade begrundande på fontänen som följde fartyget.

— Min fru hon var mycket rädd, sa han.

— Det skulle vi nog ha varit lite var.

— Jag också, sa ryssen. Jag gå lugna henne.

Polacken tittade in i salongen. Där var nästan tomt; flickan McLaughlin syntes inte till. Hon hade irriterat honom och han hade lust att tala med henne.

Han gick några varv runt promenaddäcket, som långsamt steg och sjönk under fötterna, och för var gång han mötte de De-Gaullistiska officerarna förekom ett utbyte av artiga leenden och ett beredande av väg i det ganska trånga utrymmet mellan relingen och salongsväggen. Efter tre varv stannade han på babordssidan och gick i andra riktningen för att inte behöva besvära dem, men när han kom över på styrbordssidan hade också de bytt riktning och mötte honom mitt för salongsdörren. Där gled fransmännen in.

Han gick ett halvt varv till över det svarta däcket och stannade, lutad mot en av de fuktdroppande däcksstöttorna. Dimman började tunnas ut till en intensivt ljus vithet, och bakom den trädde solen fram så att man tydligt såg skivans kontur. Silhuetten av en tågrulle som låg på akterdäck framträdde svart och tydlig.

Ute över vattnet blåstes plötsliga revor i dimhöljet: det fanns inte längre överallt, stilla, utan drev i lätta sjok med vinden. Blysmältan som Barama plöjde igenom började få färg.

Plötsligt framträdde aktern på fartyget som gick för om Barama: nära, oväntat hög, med mörk skugga under och propellerbladen piskande.

Det stod en besättningsman vid relingen och avtecknade sig mot den gråvita bakgrunden, och polacken vinkade åt honom. Karlen vinkade till svar, från sin nyupptäckta kamratplanet, och medan polacken stod och tittade på honom trängde solskenet genom dimman; mönjefläckarna på skrovet tog eld och besättningsmannens tröja hade en lysande blå färg. Solglittret slog upp ur vågorna, med sitt oupphörligen vandrande mönster av metallspetsar.

Polacken stod kvar en bra stund och kände det ännu bleka solskenet i ansiktet, och innan han gick, hade grannbåten börjat hala in vägvisaren som följde Barama. Det var det karlen uppe vid relingen hade väntat på att göra.

Polacken gick upp på övre däck och försökte räkna fartygen i konvojen. Det var sex i varje kolonn, så mycket var han säker på. Men på bredden var konvojen mycket stor, och det hängde ännu kvar dis i luften. Här uppifrån låg den som en stor utbredd blå och dimblekt gobeläng med ett mönster vars figurer förminskades och tätnade mot sidorna.

Han satte sig i en av de genomregnade och grå däcksstolarna och slöt ögonen. Han satt stilla och kände hur däcket sakta steg och föll. Huden kändes klibbig av saltvatten. Knäet stramade och han sträckte ut benet.

Det är inte underligt att jag känner mig andfådd efter en så lång språngmarsch, tänkte han och visste, med ett hårt tryck över hjärtat, varifrån tanken kom men förstod inte varför den kom nu. Han öppnade ögonen och såg uppmärksamt på det

ofernissade däcket med de vita kittsömmarna mellan plankorna, vanvårdat och nött och svårt att spela shuffleboard på: trögt, omöjligt att alldeles befria från vätan.

Så satt han där och lät tiden gå. Ursprungligen hade han tänkt skriva en sorts dagbok från resan, men han förstod att censuren inte skulle uppskatta metodiska iakttagelser och kanske ogilla dem så starkt att han kom i allvarliga svårigheter; och han skulle nog ändå minnas vad som hände honom, om någonting hände. Det fanns ingenting ombord som han brydde sig om att bli sysselsatt med; för övrigt behövde han kanske fortfarande vila.

Han slöt ögonen men öppnade dem igen: och där var det ofernissade däcket och det oändliga vattnet och så långt han kunde se åt bägge sidorna: fartyg i god ordning, allesammans invärtes pulserande mot samma mål. De fyllde en stor yta; men i jämförelse med havets hela vidd var den dessbättre liten och svår att upptäcka för den som sökte efter den.

4

Kapten Donovan stod med ryggen mot spegeln i salongens ena kortvägg. Han blickade ut över passagerarna, som hade upptagit alla sittplatserna i salongen och stod i små grupper efter väggarna. De tittade förväntansfullt och inte utan oro på honom, och de såg hans fräscht röda ansikte och i spegeln bilden av bakhuvudet med det vita välkammade håret.

— Ladies and gentlemen, sa han och rösten fyllde obesvärat den stora salongen. Jag har bett er samlas här efter livbåtsövningen för att nu, när vi nog kan vara säkra på att inte behöva vända om till utgångshamnen, säga några ord om resan. Jag kan inte berätta hemligheter; jag kan bara meddela vad ni redan förut vet, att vi är på väg till en kanadensisk hamn. Några av damerna ombord har redan varit uppe på kommandobryggan och frågat mig om det är några risker förenade med resan. Jag har svarat att jag inte kan yttra mig därom, och jag upprepar detta. För övrigt kommer regeln att passagerarna inte har tillträde till kommandobryggan från och med nu att tillämpas utan undantag.

Kaptenens blick strövade över de lyssnande ansiktena; den dröjde ett ögonblick vid Bananas, men med bibehållen bestämdhet. Det föreföll inte som om talaren vantrivdes med situationen. Han fortsatte:

— Vi har en fullt tillräcklig besättning, och dessutom finns det, som de civila gästerna torde ha observerat, många tränade sjömän bland passagerarna. Skulle någonting hända, är vi sålunda tillräckligt många för att ta hand om de civila passagerarna och se till att allt går väl. På denna punkt måste jag be att få bli en smula teknisk. Vi går nu praktiskt taget utan last, och med ytterligt få undantag är det så att ett olastat fartyg behöver relativt lång tid för att sjunka även efter en svår träff. Skulle någonting av den arten hända, har damerna och herrarna tid att hitta sina nödvändiga ägodelar och sina varma kläder, och ta sig upp till livbåtarna. Det är rådligt att förvara viktigare tillhörigheter lätt tillgängliga i en väska eller påse. Till viktigare tillhörigheter räknar jag pengar, smycken, pass men inte puderdosa; — kaptenens blick dröjde vid McLaughlins ansikte, faderligt gillande. Två saker måste jag fordra av alla passagerare. Ett. Flytvästarna måste medföras vid alla tillfällen. Det åligger fartygets besättning att observera varje fall av underlåtenhet och, om så skulle visa sig nödvändigt, utdela stränga eller direkt ohövliga reprimander.

Kapten Donovan tycktes nöjd med formuleringen och såg sig uppfordrande omkring, och ett förstående fnitter susade villigt över auditoriet. Kaptenen krämtade och fortsatte:

— Två. Det åligger varje passagerare att utan tvekan kunna finna vägen till sin livbåtsstation i kolmörker. Detta är mina order. Kaptenen gjorde en kortare paus. Dessutom, sa han, skulle jag gärna se att passagerarna under livbåtsövningarna visade något större skyndsamhet än som hittills ådagalagts. Springa, sa han och spände blicken i de närmast sittande. Springa. Röra på benen. Det är bara hälsosamt. Slutligen önskar jag damerna och

herrarna en angenäm vistelse ombord. Det finns ett bibliotek, det finns en bar, och jag hoppas att maten smakar. Vi har förråd som räcker för åtta veckors resa om det kniper. Det var allt, mina damer och herrar.

Passagerarna reste sig upp, när det närvarande sjöfolket gjorde så, och herr Hohenleben stod i spikrak givakt, helt visst uppstramad av känslan att han nu, i detta ögonblick, helt och fullt deltog i de allierades krig mot fascismens och nazismens onda makter. Kapten Donovan avtågade och i hans kölvatten följde skeppsläkaren men det märktes knappast.

— Väldigt klämmigt, sa flickan McLaughlin; hon hade bytt kläder till livbåtsövningen och uppträdde nu i svart jumper och brun yllekjol.

Polacken nickade och Banana Joe sa:

— Med cirka tolv resor om året, och tre år på samma rutt, och några passagerare var gång, och en viss naturlig fallenhet; så blir det slutligen ett ganska bra anförande. Förra gången jag hörde det var det mycket längre, men då var det heller inte på långt när lika bra. Vid den tiden var det fler sänkningar emellertid, och auditoriet var mycket tacksamt och okritiskt.

— Gubben försökte göra sig lite viktig, sa flanellbritten som hette Brigley.

— Unge man, sa mr Ezra, det där var en enkel parafras på vad som just hade sagts. Gubben har ett ansvarsfullt arbete, och han är medveten om sitt ansvar, och detta medvetande uttrycker han om inte pompöst så med en något utförlig precision, som är ett eko av de instruktioner han själv har studerat och följer. Parafraser på något redan sagt bör ge ett nytt perspektiv: i annat fall är de överflödiga.

— Man har väl rätt att snacka, sa flanellynglingen. Det är väl inte så högtidligt.

— Det har man, sa Ezra välvilligt, det har man.

— Det är väl inte högtidligare än i överhuset, sa ynglingen.

— Där lyder man inte under sjölagen, sa Ezra. Skillnaden är betydande.

— Äh, sa ynglingen. Kom så går vi upp på däck och spelar shuffleboard, sade han till Texas.

— Ja, vad ska man annars göra? sa McLaughlin.

— Äta lunch om en liten stund, svarade Banana Joe. Sova. Promenera på däck. Dricka te och se andra dricka te. Räkna de sandwiches som de schweiziska småttingarna kastar under soffan. Upptäcka att man inte heller i dag förmår fördjupa sig i Gibbons berättelser om framfarna dar; hur mycket som än har behållit sin gamla fason. Titta sig omkring och vara tacksam för att det i stort sett är ett hyggligt sällskap man har kommit i. Gå i baren och dricka visky med någon villig. Äta middag. Spela kort i salongen. Skåla med doktorn. Gå och lägga sig i den extremt förbannade sängen som är för smal. Ligga på rygg och fundera över ett och annat. I stort sett avlägsna sig från de brittiska öarna och komma närmare den amerikanska kontinenten.

— Det var mycket men låter ganska enformigt, sa McLaughlin.

Banana Joe satt med handflatorna och de knubbiga fingrarna stödda mot lårens breda ytor och kikade efter madame Hohenleben som tillsammans med den unge fransmannen gick ut genom dörren till däcket.

— Läs romaner, sa han. Ömsa kläder. Flirta lite med vår polske vän för han torde fara väl av det. Frukta döden om nätterna. Sådant intresserar ungdom.

— Ska vi börja genast? sa polacken och såg på flickans profil.

— Med vilket? sa hon. Hon tittade på honom och sa: Jag kan lära er namnen på Amerikas fyrtiåtta stater.

— Kom med mig ut och ta en promenad före lunchen, sa han.

Hon reste sig och när de hade gått flyttade sig Ezra över till den av chintzsofforna som var ledig, sträckte ut sig och bredde en gammal Yorkshire Post över ansiktet.

Han låg och hörde på rösterna omkring sig men de sa ingenting som roade honom, och i stället hörde han på det jämna vågsvallet som sköljde utefter fartygets sida, och när han legat så en stund var det surfen han hörde och de kom ner till stranden, många, på viskande fötter i sanden och lyfte över honom i ett stort stycke segelduk och bar in honom, gungande, bland träden med papegojorna som skrek. De var många och bar honom mjukt och sa ingenting, och när han började bli orolig, hörde han sig själv häftigt dra efter andan och kände fartygets rörelser i stället. Han ryckte tidningen från ansiktet och satte sig upp. Mittemot honom satt den ryska damen, och hon tittade stilla, oförvånat på honom med grå ögon under den rena pannan och smålog omärkligt medan stickorna rörde sig i jämn rytm, glittrande.

— Snarkade jag? frågade han.

Hon skakade på huvudet, men han misstänkte att det inte betydde nej, utan förstår inte, och han lutade huvudet mot

axeln och snarkade diskret, tittade sedan upp och höjde ögonbrynen frågande. Hon nickade flera gånger men utan att ändra en min. Sedan såg hon ner på sin stickning.

Gonggongen gick, och när flickan och polacken kom ner i matsalen tillsammans, frågade Ezra:

— Nå, hur gick det?

— Inget vidare, sa flickan. Han säger ingenting. Men jag tycker bra om honom ändå.

— Miss McLaughlin är mycket söt och trevlig, sa polacken.

— Men inte tillräckligt för att hennes kavaljer ska lära sig uttala hennes namn rätt, sa mr Ezra. Det är ett gammalt namn, och konservativa bärare uttalar det inte Lofflin utan Locklin. Jag har märkt att miss McLaughlin på den punkten tillhör de konservativa. Sådant kräver vaken iakttagelse; att hon är söt och trevlig kan man skönja med ett obeväpnat öga. Soppan doftar ännu av Stor-Britannien, sa han och vädrade över tallriken: Sopporna är inte det bästa hos engelsmännen. Vad har ni för soppor i Texas? frågade han oljesökaren.

— Vi har Campbells och Heinz.

— Hm-m? sa mr Ezra uppmuntrande.

— Det är allt möjligt, bara att värma burken. Minst femti olika sorter. Det bästa.

— Jag förstår, sa mr Ezra.

— Navy blue bean soup är bäst fast den smakar New England. Det är gott. Bara att värma burken, färdigt genast.

— Otvivelaktigt mycket praktiskt, sa Ezra. Det fanns väl inte i England?

— Jo, det fanns, sa Texas. Tamigfan hade de inte fått det också på lend lease.

— På det sättet, sa Ezra. Jag finner att senatorn från Texas uttrycker sig med en mindre vanlig objektivitet. Tycker inte ni? sa han och såg frågande på sina båda andra bordskamrater.

5

När polacken efter middagen kom från matsalen upp i salongen, stod han en stund vid trappan och kände människor gå förbi och ville att någon skulle stöta emot honom och komma åt honom. Ljuset var tänt i rummet och mörkläggningsgardinerna omsorgsfullt fördragna. Han stod som med domnad hud, ingjuten i en genomskinlig plasticcell vars sega väggar han inte kunde splittra inifrån.

Ut till däcket ledde en sluss av tunga draperier, som medan han trevade sig ut mellan dem inneslöt honom i fullständigt svart mörker som luktade gammalt tyg. Sedan hade han halvmörkret och fraset från vågorna omkring sig, stort.

Fartyget närmast framför Barama avtecknade sig som en hög skugga i mörkret, och när skrovet steg och sjönk i dyningen, pulserade det som ett långsamt hjärta på en röntgenskärm.

Långt akter ut syntes det, mjölkvitt, hur bogen på nästa fartyg klippte upp sjöarna. Konvojens övriga fartyg hade sjunkit in i dunklet, och där ute på däck var bara nattvinden, disig och lite rå. På läsidan kände man närheten av den upplysta salongen och kunde höra röster genom bruset, men i lovart var ensamheten fullständig och drog kyligt genom bröstet.

Polacken gick upp på övre däck och satte sig på bänken nedanför skorstenen, där det var varmt.

Det svåraste att finna sig i, tänkte han, är att allt detta händer så vardagligt i världen. Några som jag har sett syssla med det verkade alldeles källarlika som människor: som stora vita snabbt växande luddiga trevande potatisskott i ett fuktigt mörkt rum, men de flesta som hade till yrke att mörda i mordlägren var som vanliga människor utan särskilda avsikter. De måste ha känt någon tvekan, först, strax innan första gången, eller strax efter; men sedan blev det vanligt, ett sätt att leva, använt varje dag.

Helt inom det vanligas gränser; och vår egen meddelaktighet, tänkte han, vår egen meddelaktighet. Någon gång för länge sedan, något ansvar som jag undandrog mig. Alla har detsamma att erkänna, utom några få kanske. Jag har det. Jag vet inte när, men oron säger mig att jag har det. Om vi alla hade tagit ansvar i stället för den gång vi undandrog oss det, då hade det inte kunnat hända. Det plågar dig så mycket bara därför att du har behövt se det, tänkte han; och medan han satt och lyssnade till det kvävda dånet av het luft och rök som störtade upp genom skorstenen invid hans öra, och avlägset hörde slamret nerifrån maskinrummet fortplantat genom metallen, och kände värmen som strömmade ut ur det djupa vida schaktet, tyckte han sig med plötsligt sammankramat hjärta veta att en uppåtstigande ström av nakna långt sammanlänkade kroppar, förbrända och förvridna av plågor, flåsades upp ur hettan där nere, vältrade ut över skyn och sjönk mot vattnet som askflagor.

Han öppnade ögonen och skakade det av sig, tog upp en cigarrett och tände bakom kupade händer.

En mörk gestalt stod plötsligt framför honom och han kunde se att det var någon i uniform.

— Inget öppet ljus ombord efter mörkläggningen, sa en röst som var låg och vänlig.

— Förlåt mig, sa han. Jag satt i tankarna. Jag vet det.

— Cigarretten gör ingenting, sa rösten. Men öppet ljus. När det är klart kan det synas förvånande långt.

— Jag lovar att komma ihåg det, sa han lydigt.

— Får jag lov att slå mig ner? sa rösten.

— Gärna, sa polacken. Jag kan behöva någon som tvingar mig att tänka på annat, om sanningen ska fram.

— Mm, sa rösten.

Mannen satte sig, och i mörkret kändes hans närvaro lätt-assimilerad, som en försäkran.

— Får jag tända en cigarrett på er? sa han. Det onda är gjort — lika så gott att dra nytta av det.

Bakom hans hand, som höll i polackens cigarrettstump, lystes ansiktet upp, rött, tämligen brett, slätrakat. Polacken kände inte igen det. De satt tysta, med armbågarna mot knäna, och lyssnade på vattnet och kände kroppens jämvikt långsamt föras fram och åter av sjöhävningen.

— Ni är en av passagerarna? sa rösten. Det är jag också för tillfället. Mannen talade med londonaccent, lite cockney-färgad.

— Är ni på väg över för att få en annan kommendering?

— Ja, men jag ska bli i land nu. Jag har nog i huvudsak gjort mitt.

— Har ni varit med länge?

— Från början, sa den låga rösten. Jag tillhörde flottan redan i fredstid, som petty officer. Till slut har man fått nog.

— Jag har också känt på det sättet, sa polacken.

— Man gör det, sa rösten. Till slut är det inte mycket kvar. Man träffar många som det har hänt. Men man träffar också många som ingenting biter på. Jag är för gammal, sa rösten med samförstånd i tonen. O'Connor, heter jag, John O'Connor.

— Jag har nog ett lite besvärligare namn, fast det finns värre i Polen. Antoni Borowski.

Det gick lätt att tala med bäraren av denna lågmälda röst.

— Det var ju inte så farligt, sa O'Connor, men det finns ena jäkla namn. Så snart man kommer utanför England. I Gdynia har jag aldrig varit, men vi var i Tallinn en gång, och det är inte långt därifrån. Det fanns mycket gammalt och intressant där. Det här var för en tio år sen; och Hitler såg man i butiksfönstren både här och var.

— Antagligen mest hos tyskarna där. Det finns en tysk minoritet som inte är så liten.

— Men den blir mindre, sa O'Connor.

— Vi hade en del porträtt av honom i Polen också, sista åren.

— Kan tänka mig det, sa O'Connor. I Tallinn det året, det var första gången jag såg folk stå och stirra på det där ansiktet som om det var någonting med det, fruntimmer mest förstås. Sen kom det ju att betyda mycket för de flesta, men på ett annat sätt. Men då! Våran Mosley ser bättre ut, men det är ändå inte mycket för en vuxen karl. Tänka sig folk stå och stirra på det ansiktet som om det var nånting med det, på den tiden, innan det var en massa tanks och bombplan och ubåtar bakom. Om femti år finns det inte en människa som begriper det.

— Vi får hoppas det, sa Borowski.

Sjöarna stänkte upp mot samtalet och sköljde över det. Sedan sa O'Connor:

— Vädret börjar bra den här gången. Dimma är bra, utom när de djävlarna väl har fått känning med en konvoj, för då är det obehagligt; man känner sig avstängd från att göra någonting åt saken, och det är man också. Det är bara att vänta på torpederna. Finns det passagerare ska de hållas på däck och vänta vid livbåtarna, och de ska utfodras, och det är en djävla sörja. Måttligt med sjö är också bra. Flyget har så mycket lättare att få syn på dem om det inte är grov sjö.

— Jag har inte sett några flygplan, sa Borowski.

— Man ser dem inte. Det är inte meningen att man ska se dem. De patrullerar av en halvcirkel framför konvojen, och de håller sig en femti, hundra sjömil ifrån oss. Det enda man ser ibland är korvetterna som går i cirkel runt konvojen. De kommer in och tankar vid oljefartyget. Flygplanen ser man inte, och fan vet om de finns.

Polacken log igenkännande.

— Så har det alltid varit, sa han. Så var det i Polen. Oändliga mängder flyg på andra sidan och våra som man hör talas om men aldrig får se.

— Åja, sa O'Connor, under blitzen. Vi hade några som märktes ganska mycket.

— Det är sant, men i det stora hela.

— Men det blir bättre och bättre framöver. Ännu är det ganska ont om dem för sån här patrullering. På den här rutten har vi en bit på ungefär femhundra sjömil dit inga landbaserade plan når. Då får vi nog gå ensamma, åtminstone den biten, för det finns inte tillräckligt med hangarfartyg; men ni ska slippa veta vilken sträcka det är. Det spelar ändå inte så stor roll, för

praktiskt taget hela den här konvojen ser ut att gå på lätten, och tyskarna koncentrerar sig på de lastade konvojerna som går i andra riktningen. För resten har det varit ganska lugnt i sommar.

— Jag har hört talas om det, sa polacken.

Två skuggor gick förbi dem i mörkret, plötsligt viskande när de upptäckte att det var andra människor där uppe. De smälte ihop med mörkret för över; sedan slog blåsten igen en dörr.

— Det var en böna den ena, sa O'Connor.

Borowski hade känt igen den schweiziska diplomatfrun men sa ingenting. De satt tysta, och polacken tyckte att den krets av tunnare mörker som omgav dem var den enda ljusningen i en stor svart rymd av luft och vatten. Endast genom fartygets vibrationer bands de vid den avskärmade kontinent av ljus, samtal och arbete som bar dem framåt. Polacken dröjde avsiktligt vid förnimmelsen; men när han i tystnaden mellan dem sökte lösgöra sig helt, grep det forsande bogsvallet tag om honom och sköljde honom tillbaka och lämnade honom åter vid kamratens sida.

— Det här är min sista krigsresa, hoppas jag, sa O'Connor.

— Det är min första och jag hoppas det är min sista.

— Jag har varit med och blivit torpederad två gånger. En gång i Kanalen, då kom jag upp i en livbåt medsamma, det var ingenting. En gång innanför Gibraltar. Det var på en kryssare som flög åt helvete. Jag vart bränd också, av ångan som kom upp; jag minns inte mycket av det, tydligast att brännsåren började kännas och jag var förvånad över att det var så mycket. Då låg jag i länge. Sen sa läkarna att jag var ganska slut. Inget

riktigt kroppsligt fel, stor och kraftig fortfarande; det är väl det som kallas för battle fatigue. Nog är jag trött på det, det är sant.

Vågorna sköljde över hans röst. Han fortsatte:

— Till vardags fungerar jag all right, men när det gäller är jag inte riktigt pålitlig. Det känns konstigt att veta det.

Vattnet och mörkret; polacken hade ingenting att svara.

— Jag måste berätta, sa O'Connor. Det är inte bara tjänsten. Jag var gift, bodde i Hampstead. Så blev vi utbombade, det var strax efter jag hade kommit i sjön första gången. Vi hade det trevligt och bra innan, litet hus med trädgård, och flickan tog illa vid sig. Hon var mycket yngre än jag, men hårdare sort. När jag kom hem märkte jag att hon gick och var förbannad, och jag förstod det inte för samma hade hänt så många. Hon tog åt sig, som om det först var siktat innan det träffade. Sen for jag igen, fick bara vara hemma ett par dar, och vi hade egentligen ingenting med varann att göra. Så kom jag hem andra gången, det var efter gibraltarsmällen, och när jag kom till stan gick jag och letade efter adressen där hon hade skrivit att hon bodde, i sista brevet, bra länge sen. Huset fanns inte kvar, borthyvlat alltihop. Då stod jag där och det tog bra, för jag tänkte mig att hon var död förstås, men till slut fick jag tag i en människa som bodde några hus därifrån och hon kände henne. Hon visste att hon hade varit nere i undergrounden när det hände. Sen hade hon inte synts till. Jag stod med väskan och hade ingenting att göra annat än att fara tillbaka till förläggningen. Tåget gick inte förrän på morronen och jag hade ingenstans att ta vägen och jag gick och funderade och trodde än det ena och än det andra. När jag kom fram var det ett

brev som väntade på mig, och hon sa att det var slut. Det var otur med mig, sa hon.

— Har ni inte träffat henne sen?

— Inte fan, sa O'Connor. Och på sätt och vis hade hon rätt. Nu ska jag till Canada vid en flottförläggning som gymnastikinstruktör. När kriget är över vet jag ingenting. Vi är inte skilda än men det är slut. Hon ändrar sig inte, hon är inte sån. Nu när man har kommit över den här resan, får man det tryggare än det har varit på många år, men då har man ingen användning för det.

Trygghet, tänkte Borowski säga, om man tar det så: det hör hemma på ett annat ställe; men vad tjänar det till att tala om det. Han sa:

— Det kan väl ordna sig så småningom.

— Djävla prat, sa O'Connor och var plötsligt irriterad. När jag har sagt att jag vet att hon inte kommer tillbaka, och hon gör förbannat rätt.

— Jag menade att man inte vet hur livet känns om ett par år, sa polacken. För mig kändes det alltigenom annorlunda för fem år sen. Sedan dess har mycket hänt som jag då aldrig hade kunnat tänka mig att råka in i; och om fem år till...

— Jo, sa O'Connor. Kan vara. Men det har jag inte mycket glädje av nu. Han teg och sa: Jag hör inte ihop med någon. Begriper ni: ingen! Begriper ni det: ingen!

— Jag har mina kamrater som är kvar i Polen.

O'Connor härmade hans röstläge:

— Jag har mina kamrater som är kvar på sjöbotten. Säg sanningen, utbrast han irriterat. Ni har ingen.

Borowski teg. Han sa:

— Det är sant. Jag har ingen.

O'Connor höll ut handen och kände på det sneda tunna duggregnet som hade börjat falla.

— Jag är ordentligt klädd, sa han, jag stannar nog ett ögonblick till. Men vore jag som ni skulle jag gå in.

— Kanske det, sa Borowski. Det var trevligt att prata, sa han.

— Det rensar väl ut lite, sa O'Connor, och efter hans plötsliga upphetsning nyss var rösten åter låg och långsam. Gonatt, sa han, det är kanske en dag i morron också.

Polacken gick utför trappan och när han kom in genom de täta draperiernas sluss, slog ljuset emot honom bländande.

Han stod i salongen ett ögonblick och tittade på kortborden: Banana Joe, flickan McLaughlin, Texas och ryssen vid ett; schweizaren, doktorn, den unge engelsmannen och en herre i gråbrunt vid ett annat; fem, sex av de brittiska sjömännen tillsammans med de båda flickorna från London vid ett tredje, och där låg småslantarna i högar. Reflexlamporna som satt fästa vid axeln på flytvästarna blänkte från golvet som röda ögon.

Banana nickade men Borowski gick inte fram till bordet. När ögonen hade vant sig vid ljuset följde han korridoren bort till sin hytt längst in.

Sedan han hade klätt av sig låg han och tänkte på mannen som satt någonstans ovanför honom och grunnade i mörkret och strilregnet.

Hyttdörrarna fick inte stängas om natten, och han hörde utifrån låga röster och kvidandet från trävirket i trappan; och genom alla ljud pulserade maskinens loja dunkande. Det var

fjärde dagen ombord; framför dem låg åtminstone två veckor till. För dig, tänkte han till mannen som satt ovanför honom i mörkret, och likadant för mig.

Lampan vände sig långsamt fram och åter i upphängningen, och han släckte den för att slippa bilden av skuggan som höjde sig bakom sängfoten men sjönk tillbaka varje gång utan att ta språnget.

När han vände sig på sidan med örat mot kudden, hörde han tydligare och närmare hur vattnet sköljde mot fartygets sida; och långsamt, genom sin jämna återkomst, sköljde det in sömn över honom.

Då störtade sig den mörka gestalten upp över honom och föll kvävande, mjuk, halvt okroppslig i hela sin längd över honom och slog kättingen om strupen på honom och i mörkret satt han upprätt i sängen med bultande hjärta och bände loss trycket kring strupen. Det dröjde flera mörka ögonblick innan han upptäckte ljusspringan som kom in från korridoren ovanför draperiet, och draperiets träringar, och vattenkaraffen som blänkte svagt från sin hållare på väggen.

HYTTROND

Den av de civila passagerarna som vistas mest i sin hytt är damen i svart klänning som visade sig i matsalen de första dagarna men sedan försvann. På Baramas passagerarlista går hon under namnet mrs Florence Deacon, naturaliserad brittisk medborgare, och det har kostat henne och hennes arbetsgivare många mödor att utrusta henne med den solida och borgerliga insularomgivning som är knuten till namnet. Hon är den enda passageraren ombord som när biljetterna beställdes på Cook's enträget anhöll om enskild hytt under resan över Atlanten; och när hon sedan drog sig tillbaka till dess isolering, följde hon en plan som hon från början hade haft i reserv. Vad som kom henne att göra detta var ett misstag, i vilket Borowski sig ovetande spelade huvudrollen. I den samling porträtt av Secret-Servicemän, som mrs Deacon en gång hade fått förevisad för sig, fanns en mörk, tunglynt en face, med bena till vänster ovanför en djup välvd flik in i det svarta släta håret, med breda kindben och mager smalhet kring käkarna, med svarta nästan stickande ögon under tjocka uppåtsvängda ögonbryn och med en djup klyfta i hakan; och mrs Deacon som hade ett ovanligt minne för ansikten — fast snarare ett minne för kombinationer av anletsdrag än för karaktär, fungerande närmast som ett gott sifferminne — kände sig, när hon första dagen i salongen sedan Barama hade lämnat Cardiff fick syn på honom, inte helt övertygad om att han inte var identisk med bäraren av detta ansikte som hon i ett varnande sammanhang hade sett. Hon styrktes också i sin misstanke av polackens samtidigt forskande och frånvarande sätt att titta på människor,

som om han försökte se igenom dem och klassificera dem utan att ta en aktivt personlig ståndpunkt till dem; och mrs Deacon önskade inte bli så klassificerad. Hon tyckte det var säkrast att inte bli sedd mer än nödvändigt av så obehagliga pupiller, och för att göra sin reträtt till hyttens ensamhet iögonenfallande på ett lägre plan, och därför skenbarligen i alla detaljer redovisad, hade hon ställt till sin ganska högljudda scen i matsalen. Hon hade klagat på maten ombord och gjort det så att lyssnarna skulle få intrycket att hon egentligen inte tålde sjön, vilket alltid är lätt att bibringa medpassagerare som själva inte är fullt förvissade om sin sjöduglighet och därför gärna noterar att det åtminstone finns en ombord som är sämre utrustad. Genom sitt uppträde hade hon samtidigt omgivit sig med ett isolationsskikt av grinighet; hon visste att hennes medpassagerare, som hade erfarenhet av livet i England och andra krigshärjade länder, måste finna mathållningen ombord i hög grad tillfredsställande, nästan furstlig, och att i dessa halvsvultna människors ögon ingen kunde begå ett värre sacrilegium än att klanka på maten. Hittills hade planen gått förträffligt i lås, givetvis med den inskränkningen att hon var tvungen att hänvisa sig själv till en slät diet på skorpor och te, fast hon egentligen skulle ha ätit den rökta tungan, den utomordentliga kokta laxen med majonnäs, rostbiffen och skinkan med lika stor behållning som någon ombord. Emellertid var hon nu på väg till en liten stad söder om San Francisco dit hon skulle få sin verksamhet förlagd, en stad i grannskapet av ett av de oharmoniskt stora skeppsvarv, som amerikanerna med sin självsvåldiga och ometodiska brådska hade uppfört på sin västkust, och hon tröstade sig ofta med att tänka på Pierre, El Khebab och tre, fyra för-

träffliga smårestauranger på Fisherman's Wharf som hon väl kände från tidigare besök i San Francisco. Eftersom hon var hänvisad till sin hytt och sina funderingar, och dessutom redan kände sig en smula matt av den tunna dieten, lurade hon ofta till om dagarna, och hon hade svårt att somna om kvällarna. Nu låg hon ännu vaken och läste en detektivroman av Dashiell Hammett, och dikten föreföll henne stämma bra med den verklighet som hon hade erfarenhet av. Den på ytan hårda men inuti altruistiska människotyp, som från den högre litteraturen hade letat sig ner till den stalaktitiska läsning hon uppskattade, syntes henne också egendomligt tilltalande och sammanföll med den helt ogrundade föreställning hon hade om sig själv. Hon var förvånad över att finna så mycken människokunskap i en roman som hon hade betalt så lite pengar för; och denna natt höll den henne vaken länge.

I kojen närmast dörren, med ansiktet överdraget av mjölkvithet från det bleka ljus som trängde in genom springan mellan draperiet och dörrkarmen, låg Jean Barel och funderade, först över sitt beslut, sedan över den rimteknik som Aragon hade rekommenderat i sin inledande essä i Le Crève-Cœur. Han hade talat med Arthur om saken, i London, och Arthur skulle skriva en artikel och gyckla med idén, avslöja den i hela dess vulgaritet. Han höll med Arthur; det var inte mer än en ny enklare version av vad Auden och Spender hade gjort mycket bättre för länge sen, och gjort med mycket mer humör. Arthur hade alldeles rätt i det; men hans sätt att tala om franskt var svårt att smälta. Inte svårt att förstå, efter det han hade varit med om i Le Vernet, men svårt att inte reagera emot: la Patrie, la France, la bouillabaisse, le bidet: han mindes tonfallet. Och från det kom han åter tillbaka till sitt beslut: Arthur gillade det inte. I Arthurs psykologiska terminologi fanns det inga andra ord än sådana som hade handling åtminstone som bibetydelse; när han använde ord som i vanligt språkbruk betydde annat, förstod han dem inte. Men han rörde sig spänstigt i sin kuperade terräng; han drog hederliga konsekvenser av situationerna sådana han uppfattade dem. Arthur hade varit otålig mot honom, när han kom tillbaka från doktorn och berättade att han inte hade övertalat honom att ge honom ett intyg så att han kunde träda i aktiv tjänst; och den fråga som Jean inte kunde komma ifrån var om Arthur egentligen hade rätt, att det var feghet som gjorde att han inte övertalade läkaren. Visserligen hade Arthur en gång sagt att man inte kunde vänta sig att alla

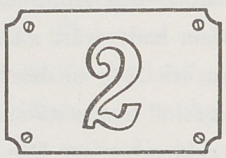

skulle vara aktiva: ingen kunde fordra att Christopher skulle gå ut som frivillig — det hade han sagt vid ett tillfälle innan Jeans fall blev aktuellt. Men tonfallet var knappast hjärtligt, och om man jämförde det med Arthurs djupa intresse när han talade om den där Hillary och när han skrev om honom som han hade gjort i Horizon i våras, om varför han nödvändigtvis skulle upp och flyga igen, så föreföll det han sa om Christopher direkt ringaktande. I jämförelse med Arthur själv var Hillary mycket obegåvad, men Arthur hade alltid haft tålamod med honom därför att han märkte att Hillary hade det inom sig att han måste upp och flyga ihjäl sig. Jag är inte det minsta intresserad av att flyga ihjäl mig, tänkte Jean Barel. Det är inte det felet på mig. Felet med mig är att jag vill att alla ska uppskatta mig och mitt handlingssätt. Förmodligen kommer jag aldrig att träffa Arthur mer, bara att läsa hans böcker. Han är en av de tio, femton författare som verkligen har upplevt sin samtid, och han ogillar att jag som är ung och begåvad inte följer samma slags väg som han har följt. Vad rör det mig, tänkte han, jag ska aldrig se honom mer, och jag kommer att ha hans ogillande på så långt avstånd att jag inte känner det. Det rör mig inte, tänkte han; jag måste lära mig att inte tänka på vilket intryck jag gör på alla, alltid. Man måste välja det ena eller det andra och han hade redan valt. Han hade valt den dag han gick upp till doktor Marcel i London; nej tidigare, när han blev sjuk, för han visste att om han riktigt hade velat, hade han inte blivit det. Minns det, tänkte han: du måste ta konsekvenserna av de omärkbara handlingar som du för länge sen begått. Titta på den där unge dåren, tänkte han och vände på huvudet i halvmörkret och såg på hyttkamraten: han är också intresserad

av vad han gör för intryck på alla. Han vill göra ett gott intryck, ett överlägset och oberört, och alla föraktar honom. Det kan man lära någonting av, tänkte han och log i mörkret åt det ljusa långa pojkhåret som låg på kudden. När du sover kan man ta dig för vad du är, en obetydlig orsak till irritation. Men minnet av hur engelsmannen om mornarna lyckades fylla hela hytten med sin ungmanliga käckhet, som förvandlade till och med tandborstningen till en frisk ansträngning, ett mobiliserande av energi, kroppslig sundhet och metodiskt förvärvad kondition, varigenom ett minnesvärt sportsligt resultat triumferande kunde nås, fyllde Jean Barel med en lätt fruktan för morgondagen. Om jag ändå kunde vakna tidigt i morgon bitti, skulle jag klä mig och gå innan han fick tid att börja bravera med sin muskulatur; men nu när jag ligger och funderar så länge, kommer jag naturligtvis att sova tills stuerten sticker in huvudet och skriker.

Ted Brigley sov. Innan han somnade hade han tänkt på vad han hade sagt till judegubben Ezra, till vedhuggarn från New Foundland, till bolsjeviken som hette Jevrin, och att i morgon skulle han börja delta i gymnastiken och visa den där bassen O'Connor att han klarade sig lika bra som någon i uniform. Hans sista vakna funderingar badades i den fullkomliga självtillfredsställelsens friska och rörliga solsken, och i jämförelse därmed var hans drömmar påfallande mörkt belysta: av bleka och hemlighetsfullt kringburna lyktsken, irrande över bilder av dubbeltydig innebörd: en jämvikt vars vandring måste hamna i avgrund, ett kön vars källikt lockande konkav var

förutbestämd att förvandlas till en skuldtyngt åtråvärd, stort svällande konvex, en svagt uppåtsluttande cykelbana som tyst, strimmig av sin hastighet rullade mot honom och obevekligen, trots alla hans ansträngningar, drog honom bakåt och utför, och också vardagliga ting såsom den välpressade byxan och den korta skjortfliken, när krigssituationen inom honom ledde till en inknappning på textiltillgången. Sålunda nedrev natten de skärmbyggnader som dagen hurtigt rest; ofta lämnade den honom alldeles skjortlös, så att ungdomens hemlighet vart uppenbar på Oxford Street. När Brigley en gång hade hunnit acklimatisera sig i New York, skulle listan på offentliga skådeplatser för dessa nattliga avslöjanden komma att utökas med Times Square och den mest trafikerade delen av Wall Street, och till de övriga skulle fogas en situation i ett kontor många trappor upp, där fönstret plötsligt öppnades och draget oemotståndligt förde honom mot det och ut genom det så att han såg fönsterraderna som smalnade mot byggnadens bas djupt nere och strömmarna av små bilar som gick mot varann; men på andra väsentliga punkter skulle hans amerikanska visit inte modifiera den huvudintrig som varierades i hans drömmar.

För Lev Gregorievitj Jevrin var denna resa, från London till Moskva över två oceaner och två kontinenter, det största av hans livs äventyr. Den var ännu mycket märkligare än resan ut, som han hade gjort innan de nazistiska barbarhorderna hade anfallit Sovjetunionen, för den var längre och dessutom förstod han nu mer av vad medresenärerna yttrade. Därtill kom också en annan sak: under åren i London hade han hållit sig till sina kolleger på ambassaden, som naturligt var i ett främmande land med ett korrupt politiskt system, men nu hade han tillfälle att liksom inkognito samtala med anhängare av kapitalismens världsåskådning och något sätta sig in i hur de tänkte. Lev var en man av öppet sinnelag, och fast han väl kände den process som ledde de kapitalistiska samhällena mot politisk imperialism, eller när det gällde smärre stater åtminstone en ekonomisk imperialism, och hade fullt klart för sig att människan i det kapitalistiska samhället för att kunna överleva måste falla tillbaka på och odla sin roffar- och rovdjursnatur, var han mottaglig för ett leende ansikte och ett vänligt ord. Sådana hade han mött ofta i London, och ombord fanns de också. Han förstod att mr Ezra var en aktiv och framträdande kapitalist, och därför intressant att utfråga, men han var på sätt och vis alltför rund och talade skämtsamt även om avgörande problem; Jevrin insåg att det var hans sätt att skydda sig mot inträngande och avslöjande frågeställningar. Mannen från det feodalistiska Polen var också intressant men på sätt och vis likgiltig för väsentliga ting; han hade troligtvis mycket verksamt deltagit i kampen mot de nazistiska horderna och var kanske trött. Tydligen hade

han på intet sätt tjänat de kapitalistiska förrädare som utlämnat det polska folket åt barbariet, ehuru det fanns många sådana polacker, som måste röjas undan. Jevrin skulle försöka samtala med honom igen och skaka upp honom ur hans likgiltighet: det måste göra honom gott. Det var också andra vänliga eller tilltalande ansikten ombord, först och främst de båda franska officerarna, som hade tagit avstånd från den fascistiska Pétain-regimen och hade kämpat på folkets sida, och nu helt säkert var på väg mot nya uppdrag. Med dem utbytte Jevrin ofta vänliga leenden när de möttes på däck; det var synd att de inte talade engelska eller ryska. Skogsexperten från New Foundland var också en gedigen man, av allt att döma, och en verkligt folklig person i vilkens sällskap Jevrin kände sig hemmastadd, ehuru han inte hade avlockat honom många repliker. Med sådana människor som dessa ville han gärna resonera, och han visste att ingen som i hans relativt underordnade ställning tjänade något av världens kapitalistiska länder skulle ha givits möjlighet att komma ut och studera nationer och folk så som han fått göra. Genom att iaktta förhållandena på andra ambassader i London och Moskva hade Jevrin funnit att de kapitalistiska länderna i allmänhet brukade inhemsk arbetskraft för sådana biträdessysslor som hans; men Sovjetunionen lät kamraterna komma ut och se den kapitalistiska världen. Det var bara ett exempel, tänkte Jevrin, på det socialistiska systemets öppna attityd mot omvärlden och de kapitalistiska ländernas ängslan för att behöva se den socialistiska verkligheten. Krigets utgång skulle öppna ögonen på dem, tänkte Jevrin; det socialistiska samhällets produktionskraft och triumferande lojalitet skulle visa dem sanningen. Det var enda vägen till varaktig

fred efter de nazistiska hordernas brutala krig mot sovjetsamhället.

Jevrin hade sålunda lärt mycket under dessa fyra år; det enda han beklagade var att hans hustru föreföll så ohjälpligt omgärdad av sina hushållsintressen. Evdokija var inte en modern sovjetkvinna; hon bibehöll mycket av bondgårdens ensamhet i sitt väsende, och om man inte menade illa med det, kunde man påstå att det fanns något av riktigt gammaldags baba hos hans babenotjka, mitt i Moskva, mitt i Leningrad och också mitt i London. När hon i sin bomullsnattskjorta klev upp i kojen ombord på detta utländska fartyg, kunde hon av rörelserna och leendet att döma lika gärna vara på väg upp i hembyns inbyggda säng. Nu under resan, när hon inte hade någon mat att laga, och hytten inte gick att förbättra mycket genom städning, och Katjka tog hand om sig själv, verkade hon ännu mer frånvarande än vanligt; och Lev Gregorievitj beklagade det. Det berörde inte i minsta mån hans djupa aktning för henne och hans kärlek till henne, som endast långsamt bleknade likt färgerna i en gedigen hemvävd duk; men han tyckte det var synd att hon sov igenom det hela så lugnt, och att hon inte längre kunde känna mycket av den bjärta glädje som de hade haft tillsammans när de först kom till Moskva. Allting hon kände stickade hon nu in i sin strumpa; det löpte in mjukt och stilla med det grå garnet mellan hennes händer. Att klaga över det, tänkte Lev Gregorievitj, och längta efter ungdomens bjärta bonader, det är att bära sig åt som ett barn på högtidsdagen, som inte vill ha nyttiga saker i gåva; och i halvmörkret log han åt sin tanke och vände på huvudet så att han skymtade hennes gråa, lite glesnade och tunna hårfläta som låg över kudden i den andra kojen.

Det var i den stora parken som såg ut som på landet och gräset var högt och grönt, utan dammhinnor, och smeksamt kring vadorna när hon vände bort huvudet och låg på rygg med slutna ögon och kände efter. Innan han kom hade hon väntat länge på honom, så att hon kände sig tung av solvärmen och det kvittade om han verkligen skulle komma. Nu var han där, och nu brydde hon sig mer om myrorna som kröp över hennes händer än hon brydde sig om hans närvaro. "Katjka", sa han, "Katjusjka, varför kan du inte höra på mig?" Just det var den röst han hade när hon var ensam och tänkte på honom men hon sa: "Jag är för ung, förstår du, och för resten dröjer det alldeles för länge innan kriget är över." Det var svalor, de som flög över gräset, i sådana djärva och mjuka bågar genom luften som annars bara en dirigents händer kunde göra, och hon sa: "Nu vet jag att vår båt går nästa vecka." Hon såg nyfiket på honom, för att se om någonting svarade i hans svarta ögon. Kanske de blev mörkare, eller vidgades; men han vände bort huvudet. "I Moskva", sa hon, "där ses vi nog aldrig, för du måste väl ut i kriget." Hon visste att det var onödigt att säga det, men om han bara hade kommit tidigare, så att hon inte hunnit vänja sig vid gräset och svalorna, hunnit sjunka så djupt ner i jorden och ligga stilla och se så många sommarmoln: de kom flödande upp ur den stora bomullsbal där de låg sammanpressade vid horisonten, långt bortom trädkronorna! Människor gick över den stora gröna gläntan i parken, nu var det två kvinnor i ljusa sommarklänningar, med en liten flicka mellan sig som höll dem bägge i handen. Deras långa skuggor

4

kom över gräset, så smala och utmärglade av krigsnätterna — varför kunde de inte komma hit så att hon fick leka med flickan, hålla henne i knät, lyfta henne upp i luften med sprattlande ben, ha henne klamrande över sig och grävande med små händer i hennes ansikte. Hon satte sig upp till hälften och tittade efter flickan. Sedan lade hon sig på rygg igen: huvudet kändes så sommartungt, så stort, som när hon var barn och hade feber. Molnen som kom tågande kunde lika gärna vara stora tanks rullande över jorden. "Varför kan du inte gå?" sa hon. "Det är ingenting. Det blir ingenting. Vi ses inte mer." När hon låg stilla var benen så tunga och hon längtade efter att bli vuxen, så att lemmarna blev slanka och kvinnliga, inte så grova och flickaktiga. Hon ångrade allt hon hade sagt till honom sedan han kom men hon kunde inte ändra det och därför måste han gå. Sommarmolnen drev över henne som lösslitna spärrballonger. Om nätterna var hon aldrig rädd utom när luftvärnsbatteriet började sitt torra hamrande i parken. Hon slöt ögonen och låg alldeles stilla och hon hörde honom resa sig upp och märkte hans skugga när den strök mörker över de skimrande ögonlocken, och sedan hörde hon hans tysta steg bort över gräset, och försvunna. Det brast plötsligt upp en bred vak av ensamhet i hjärtat på henne, och ur den ville det svarta vattnet flöda över, men hon spjärnade emot med kroppen, med hälarna och handen tryckta mot gräset, och låg stilla utan att vända på huvudet och se efter honom. En molnskugga flöt in över henne och kändes kylig. Långt borta mellan träden såg hon solskenet komma glidande över gräset emot henne som när en gyllene matta långsamt rullas ut och

täcker ett svartgrönt underlag. När vi kommer hem igen, tänkte hon, är det redan vinter och vitt, det är andra sidan av samma krig, samma luftvärnskanoner i parkerna i Moskva; och innan molnskuggan hunnit glida bort från den plats där hon låg, hade hon redan glömt att vänta på solvärmen över kroppen.

Å förbannade koj — Banana Joe vände på sig igen. När han låg utsträckt på rygg var den för kort och saggade ner som en hängmatta i mitten. När han låg på sidan, med själva skrovet vilande i gropen och magen i backen upp-åt, vilket i och för sig inte var så dumt, kom knäna obe-kvämt till och axeln fick inte plats i norra sluttningen. Sängen var uppenbarligen tillegad av en person med kulmage, och han hade legat på magen. För honom var det bra, men en extensiv, genom decennier odlad fetma krävde öppnare terräng. Han hade frågat stuerten om det inte fanns en annan säng, men det fick inte bytas för det var krig. Don't you know there's a war on? Yes I do and I still say it's spinach and to hell with it. Hytten nummer 14 i andra korridoren stod tom, en dubbelhytt med två sängar. Han hade varit inne och provlegat i dem i dag; en var bra, i varje fall bättre. Han behövde hjälp med sängen. Det kunde göras strax före middagen, då stuerten var upptagen som extra potatisskalare i köket och officerarna ombord sällan syntes till, och det gällde att få tag i en någorlunda kraftig karl som inte tyngdes av alltför mycket moral, tänkte Joseph Ezra. Den unge mannen från Texas blir bra, det ska göras i morgon. Det var inte det felet att man svällde över kanten, som en steak på en blå tallrik i Mexico City, utan att man låg som en tortilla på en bucklig skyffel, förbannat förödmjukande för smeten. Fast kunde vara värre. Det här sjöfolket som har så uselt betalt, dem är det synd om, tänkte han. Resan tar mellan två och tre veckor, med den här farten och den här rutten, och pengarna kan inte räcka till ett par öl om dagen mer än på sin höjd en vecka till. Det blir

5

för jäkligt när de för en gångs skull har tillgång till en hygglig bar. Får göra en insamling bland de civila passagerarna; men inte än, då går pengarna bara åt i förväg. Vänta en vecka. Låt mig se nu, det är åtta dubbelhytter, det är sexton, och åtta enkla, tjugufyra; minus biblioteket, minus tomma dubbelhytten, minus doktorn i 16, minus teutoniska ungarna minus ryska flickan, blir sjutton, minus fruarna blir femton. Om fjorton ger tio shillings, och jag sexti som har kredit på båten och pengar som ligger i Canada, det blir tio pund på cirka tjugu man, för officerskåren får klara sig själv; tio shillings per huvud. Femti öl; bör stoppa tills de kommer i land. Ska vi göra, beslöt han, och vid tanken på så mycket öl stod det klart för honom att han skulle må väl av att gå upp och kasta vatten. Den omständigheten att han därigenom skulle komma att lämna kojen för en stund avgjorde saken. När han hade suttit ett tag på sängkanten, och sett skuggan av sitt huvud långsamt maka sig över från hörnet av mattan till mitten av bården och tillbaka igen, några turer, beslöt han att inte göra det inne utan gå över korridoren. Mattan där ute kändes kall under fötterna, och när han kom tillbaka tog han upp viskyflaskan ur lilla kappsäcken, och ett glas. Han drack aldrig direkt ur buteljen; där, tänkte han, går gränsen mellan ett förnuftigt och hälsosamt nyttjande av sprit, och alkoholism.

I den stora staden Bern bodde lille Hermann och lilla Elsa hos mamma och pappa. En dag sa lille Hermann till lilla Elsa: "Nu är jag så himla utarbetad och led på allting, så nu far vi bort på ett tag." — "Har vi råd till det?" sa lilla Elsa. "Visst har vi det, något måste man unna sig", sa lille Hermann. "Jag har fyra francs och resten stjäl vi ur lilla mammas portmonnä som ligger i väskan som ligger på tamburhyllan." — "Det blir fina fisken", sa den fogliga Elsa; "vart ska vi fara?" — "Vi far till Monte Carlo så får jag spela rackare och bulett", sa den rådige Hermann. "O nej", sa lilla Elsa, "där är ett sånt rysligt leverne. Jag måste fara till ett ställe där vi kan träffa trevliga människor och se nya ansikten." — "Nu vill jag inte ha några historier igen", sa lille Hermann. "Du måste helt enkelt tänka på min ställning." — "Du och din ställning", sa lilla Elsa, "den har jag inte märkt mycket av. Då far vi till farmor." — "Det är en satkäring", sa lille Hermann. "Men hon har jordbuggsland", sa lilla Elsa och så for de till farmor. Först gick de och sen steg de på en spårvagn och åkte förbi en fontän som sprutade vatten. "Hur mycket kostar det i dag?" sa lille Hermann till konduktören. "Det beror på hur långt herrskapet ska resa", sa konduktören och såg ut som farbror justitierådet von Devlingsraab som pinkade i byxorna när han satt på mammas gröna sidenstol. "Det är jämna pengar", sa lille Hermann och räckte fram en sedel, och sen satt de och tittade ut genom fönstret och skrattade och sen steg de av och kastade sten på björnarna i Björngropen och sen gick de hem. Det var lille Hermanns och lilla Elsas första resa. Det var länge sen. En

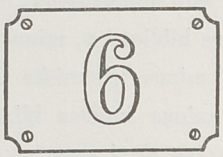

dag sa mamma: "Om en månad ska vi fara till Amerika." — "Det var lögn för det är krig och då kan man inte fara till Amerika", sa den kunnige Hermann. "Fy på dig som säger att mamma ljuger", sa den välartade Elsa som visste att mamma hade choklad i skålen. Och så gick det en månad och så for de till Amerika. De åkte bil och så åkte de flygmaskin. Det såg ut som en buss inuti och så var de i England. Där pratade alla människor men ingen förstod någonting. Dom höll på att bygga om men dom hade bara hunnit riva ner än. En natt vaknade lille Hermann och lilla Elsa av att det small. På hotellet bodde det många gubbar i uniform. Där var det en lång trappa ner till gatan men först åkte man hiss. Lille Hermann tyckte inte om kokt grönkål och alla vände sig om och sedan fick de äta på rummet. När pappa var på legationen och skötte utriket talade mamma i telefon och sen gick hon ut. Pappa sa att det var fan att de aldrig kom i väg men mamma sa att det var väl ingen speciell brådska. I London fyllde lille Hermann sju år men det var som vanligt. Nu var han tre år äldre än lilla Elsa men om fyra månader blev lilla Elsa fem år och då var han bara två år äldre igen, så klart. "Vad ska du göra när du blir stor och kommer till Amerika?" sa lilla Elsa. "Jag ska bli neger och ha svart kuk", sa lille Hermann. "Det är väl inget snyggt", sa lilla Elsa. På bio såg de hur dom hängde flera karlar men det var tyskar. Sen flög dom och sköt och så öppnade dom en dörr och hoppade ut. Det var som maskrosor i luften. När de kom ut regnade det och de gick ner och åkte i trappor som gick för sig själva. Det var folk i trapporna och stod när dom åkte upp men dom gick när dom åkte ner. Sen kom pappa hem och sa att de skulle fara i morron. Samma dag som de for

rakade han av sig mustaschen och såg konstig ut. Han var solbränd men överläppen var blå. Först skulle de åka tåg, och när tåget kom in var det tusen millioner folk som skulle på men när de kom fram hade nästan allihop stigit av. Tåget luktade som hemma hos farmor men det fanns inga apelsiner. Sen kom de på båten och lekte tåg i korridorerna. Det var en tjock farbror som stod i vägen. Lille Hermann och lilla Elsa låg i ett rum och mamma och pappa låg i rummet bredvid. På kvällen var det ljust och mamma stack in huvudet genom dörren och sa: "Men *vad* har ni för er?" och då blev de rädda. Sen var mamma inne och släckte och så stängde hon dörren och lille Hermann låg vaken en lång stund och sen steg han upp och kände efter under lakanet men hon hade ingenting där nu heller. Det var det jag förstod, tänkte lille Hermann. På eftermiddagarna fick de smörgåsar och kakor till teet men lilla Elsa fick mjölk och de lekte hemma hos farmor och bar ner smörgåsarna i källaren. Före middan satt mamma på däck och pratade med en karl men pappa bara sov. Varenda dag åkte båten opp och ner. En dag var det dimma.

HOHENLEBEN, *Ernst*, f. 1901, diplomat, Cand. jur. 24, i dipl. tj. sed. 29, attaché Lima 33—35, leg.-sekr. Sofia 35—39, tjg. v. utrikesmin. Bern sed. 40. Son till Carl H. (se denne), g. 35 m. Hilde Maria Schmiedz (f. 08); barn Hermann (f. 36), Elsa (f. 38). Skrifter: *Vaterland und Schicksal* (dikter, 25), *Persönliche Wirklichkeit* (prosadikter, 26), *Sonntag in Peru* (essays, 36). § Av fjolårets inkomster gick 1 800 francs till Hildes psykoanalytiker fast Ernst egentligen skulle ha behövt honom bättre. Övriga utgifter: Hushållet 2 100, hyra 2 400, Ernsts fickpengar 900, semester 2 600, tjänsteflicka 8 månader 1 000, skatter och livförsäkringar 2 600, Hildes diverse 3 400. Inkomster: Ernsts lön 15 000. Fått av Far 2 800. Behållning 00: 00 (blir nog bättre i Washington med dyrortstillägget). § "När man kommer till de stora ruinerna i Cuzco eller besöker museet i Lima kan man inte undgå att häpna över mäktigheten i den gamla indianska traditionen, den som uppbars av Inkafolket. Myten berättar att stammens anfäder kom från grottor i ett berg som bar det poetiska namnet 'Fönstrens hus' i en region med det icke mindre poetiska namnet 'Gryningens hus'. De stod under ledning av fyra bröder som alla bar titeln Ayar. Hövding var den äldste brodern vid namn Manco, som var stamguden Solens överstepräst. Gudens emblem var en fetisch i form av en fågel som hölls dold i en korg. Denna fetisch tjänstgjorde som orakel och ledde sina dyrkares vandringar." (Ur "Sonntag in Peru" av Ernst Hohenleben.) § "Folkets äldsta traditioner är av mytologisk natur. Stammens anfäder antas ha kommit ur vissa grottor i ett berg (*Tampu-tocco*, 'Fönstrens hus'), beläget i ett

område känt under namnet *Paccari-tampu* ('Gryningens hus'), och ha stått under ledning av fyra bröder som alla bar titeln *Ayar*. Hövding var den äldste brodern, Manco, som var överstepräst hos stamguden, Solen, vilkens tecken var en fetisch i form av en fågel dold i en korg. Denna fetisch tjänstgjorde som orakel och styrde deras vandringar som dyrkade den. (Ur "Encyclopædia Britannica", art. Inca, av Thomas Athol Joyce.)

Vår förlorade ungdom, tänker Borowski; men inte i den meningen. Det är de få åren av verklighetsupplevelse som han saknar; efter det att kroppen skevt och med klåda har sträckt sig till mognad; innan kalkkristallerna har börjat avsätta sig kring den färdiga formen och hindra den från att förändras. Då visste du än var du stod: på förundrans backe. Minns du en vinterkväll i Kraków, i snöyran, när du gick omkring på gatorna och såg på det oregelbundna mönstret av tända och släckta fönster över fasaderna; din plötsliga, fullkomligt genomträngande förundran över att människor levde där, att de fanns, att du var en av dem, om också ensam. Kom ihåg, det var inte gemenskap: den kom långsamt och utan plötsliga avbrott. Detta var förvåningen över att det var som det var: över att det var. Den hade fyllt honom helt och plötsligt som när en vätska släpps in i ett kommunicerande kärl som förut varit alldeles tomt av ensamhet. Det som fyllde honom var inte gemenskap utan verklighet, förvissningen om sammanhang efter att den insikten fullkomligt har genomträngt dig, att du inte kan förstå sammanhangets orsak. Borowski erinrade sig en historia som han en gång läst: om en man som sätter sig på tåget i Berlin för att resa till Paris och som kommer till Paris och förstår det förundransvärda i det: i att han inte kom till Madrid eller till Grunewald. När han var ung, innan allt detta hade hänt honom, förstod han den historien. Nu förstod han den också, men med en likgiltighet som han ville skaka av sig. Han tänkte på vad som hände hans far, och familjen vet dagen och stunden: den åttonde februari 1902, en eftermiddag i hans arbetsrum, inklätt med bokhyllor

8

där böckerna stod i två led innanför varann, så att deras renässansdjupa bastioner gav honom full trygghet; och den eftermiddagen såg han plötsligt, utan tidigare lång ängslan, ett stort mörker, lika alltuppslukande som de vanliga omvändelsernas ljus är alltgenomträngande. Sedan levde han i många år och dog alldeles naturligt av hjärnblödning; men efter den dagen var ingenting alldeles detsamma som förut, och han kom aldrig över sin misstro mot tillvaron, sin övertygelse att allt plötsligt kunde visa sig vara urholkat av termiter, kunde störta samman och ryka bort som stoft. Han var naturvetenskapligt intresserad, och när debatten om relativitetsteorin en del år senare blev känd även utanför tyska och ryska fysikerkretsar, följde han den med ett intresse som fyllde hela hans tid sedan han blev pensionerad från sin språkprofessur. Tanken att universums egentliga natur var otillgänglig för människans fantasi tycktes honom stämma fullkomligt överens med den förvissning som hade gripit honom, och han fördjupade sig så i sitt medvetande om det fyrdimensionella kontinuets ofattbarhet att han, sittande i sin skrivstol med ögonen slutna och pannan lutad i handen, tyckte sig kunna uppleva hur hans rum och hans böcker och han själv reducerades till beståndsdelar utan kvaliteter och utan begripliga sammanhang med varandra. Vad han upplevde kan jag aldrig komma ifrån, tänkte Borowski: vad det gäller är att utgå ifrån det, veta det och bygga en ny trygghet därpå. En kort tid, några år som ung, kände jag mig förvissad om att den tryggheten aldrig skulle kunna svika mig. Det kom över mig ofta, kanske inte dagligen men ofta, vissheten om att fast ingenting var sådant som det verkade, skulle det ändå alltid komma att verka på samma sätt, och att just detta var det stora undret på vilket

människan kunde bygga en trygghet med ingenting som grundval: ich hab' mein' Sach' auf Nichts gestellt. Jag förstod vad som hade hänt min far och jag tyckte att jag hade kommit tvärs igenom det. Jag visste att jag ingenting visste om grundvalen för min existens. Jag byggde mitt på ingenting, och så länge jag visste att det var så jag hade gjort, höll det bättre än några andra byggnader jag hade sett. Sedan glömde jag att jag behövde det: det är att bli äldre. Så kom allt detta som har hänt mig, och jag såg människor handla som om mörkret redan oåterkalleligen hade uppslukat oss alla; och en dag hade jag sett för mycket sådant och det var slut och ur trötthetten steg det upp och det hände mig detsamma som en gång hade hänt min far; och nu måste jag tillbaka till min ungdom. Jag vet det, jag förstår det; därför måste jag vara på väg dit. För mig är resan med Barama en resa tillbaka. Jag begär inte att det ska komma och fylla mig plötsligt som det gjorde då: kärlen är atrofierade. Jag begär bara att jag ska kunna tänka mig tillbaka till det och vänja det vid att vara inom mig. Medan jag ligger här och önskar det tillbaka, ger mig själva önskan en smula ro, och vätska tränger långsamt upp genom mina förtorkade fibrer (så kan jag säga därför att ingen hör mig). Att se den vanliga människan förlora all böjelse för att handla så som samvetet sade medan det talade: det är samma sorts förintande attack mot en verklighet som den min far upplevde; om man har glömt sin ungdom är den förintande. En gång visste du att moral var på samma sätt som din upplevelse av verklighet byggd på intet; och att i en vardaglig tillvaro möta former av moraliskt handlande, möta ett visst mått av hänsyn, var i lika hög grad ett under som att verkligheten varje dag var densamma och till-

förlitlig. Det visste du då, och därför skulle du den gången ha varit mera förberedd på att möta intet, så som jag har mött det. Därför måste du ha din ungdom tillbaka, så att du kan börja bygga din sak på intet.

På sådant låg Borowski och tänkte i sin hytt. Det höll honom vaken och han hade ingen lust att somna. Han tyckte inte att han kom mycket närmare någonting som var alldeles gripbart och alldeles sant för honom, men han kände det som om han utförde ett arbete, som om han satt uppe om natten och läste på en examen och att det viktiga var att gå igenom tillräckligt många fakta så att de så småningom skulle inordna sig i ett mönster som han ännu inte riktigt kunde urskilja; och mönstret, som kom först när tillräckligt många fakta var lärda och glömda, var nödvändigt för att man skulle bli absolverad medan kunskapen om enskilda fakta var oviktig. Det fordrades att man skulle förstå. Då kunde man åter gå ut i livet.

Biblioteket, som var inhyst i hytten mitt emot Borowskis, på andra sidan om trappan ner till de uniformerade passagerarnas domäner, hade inköpts för omkring tretti år sedan, när Barama byggdes om från kombinerat passage-

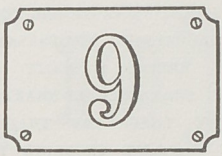

rar- och fraktfartyg till bananbåt; det var alltså strax före första världskriget vid en tidpunkt när bananimporten, som på allvar hade kommit i gång omkring 1880, hade haft några årtionden på sig att sprida sig från England till den europeiska kontinenten. Biblioteket ombord på Barama hade rest fram och åter mellan Jamaica och England ungefär trehundrafemtio gånger och hade dessutom hunnit med trettiåtta resor England—Canada tur och retur under detta världskrig och cirka femti turer under förra världskriget, när Barama också hade forslat föda till moderlandet. Biblioteket inrymdes i ett skåp, och det hade under alla dessa år föga anlitats, så att de uniforma svartgröna skinnbanden med sina guldrektanglar på ryggarna i stort sett såg likadana ut som när de kom från bokhandlanden i London. Några var lite nötta, särskilt Dickens- och Conan Doyle-volymerna; i övrigt var skillnaden bara den att snitten hade gulnat och att limmet hade torkat i ryggarna så att böckerna var ohågade att falla upp, efter en så lång vanhävd. Volymerna var numrerade från I till C och ordnade i bokstavsordning efter författarna, och om man ställde sig framför det höga smala skåpet mellan dörren och väggen, med de tolv hyllorna som vardera rymde åtta eller nio volymer, och lät ögat följa orden i den övre guldrutan på bokryggarna, kunde man inhämta ett budskap om läsvanorna strax efter sekelskiftet:

AUSTEN AUSTEN AUSTEN BELLAMY BOSWELL BRONTË BRONTË CARLYLE CARLYLE [redacted] .CERVANTES CERVANTES CHAUCER DARWIN DICKENS DICKENS DICKENS DICKENS DICKENS DICKENS DICKENS DICKENS DOYLE DOYLE DOYLE DOYLE DOYLE DOYLE DUMAS DUMAS DUMAS DUMAS DUMAS DUMAS DUMAS DUMAS ELIOT ELIOT ELIOT EMERSON FIELDING [redacted] FLAUBERT GIBBON [redacted] GIBBON HARDY HAWTHORNE HUGO HUGO HUGO HUGO HUGO HUGO HUGO HUGO LAMB MAUPASSANT MAUPASSANT MAUPASSANT MEREDITH MEREDITH PEPYS POE PREVOST SCOTT SCOTT SCOTT SCOTT SCOTT SCOTT SCOTT SCOTT SHAKESPEARE SHAKESPEARE SHAKESPEARE SUE SUE SUE SWIFT THACKERAY THACKERAY THACKERAY THOREAU TOLSTOY TOLSTOY TOLSTOY TOLSTOY TROLLOPE TROLLOPE TROLLOPE TROLLOPE TWAIN TWAIN WALTON WILDE WILDE ZOLA ZOLA [redacted] ZOLA

Det fattades fyra volymer i skåpet. Doktor Halwich läste Carlyle, lite i sänder, och hade under de tre och ett halvt år han tjänstgjort ombord på Barama hunnit fram till "Revolutionens" tredje band. Mr Ezra läste Gibbon, en upplaga med noterna översatta från latinet. En av de båda flickorna från London läste Zola. Miss McLaughlin läste om Fielding och hade hunnit till de kapitel där ett flertal herrar genom slumpens skickelser kom att samlas i mrs Waters' rum. Den unge franske poeten hade varit inne och tittat på beståndet ett par gånger men inte brytt sig om att låna någonting. Han hade stått och läst på ryggarna en stund och när han gick ut tänkte han: Austen Austen Austen Barel Barel Barel Barel Barel Barel Barel Bellamy Boswell. Pourquoi non? Jag har bara börjat.

Och en hette Mary men en hette Ann. Och en var för höftbred, den andra var grann. Men annars var båda så lika varann. På puben Tre Påvar sågs Mary ibland. Men oftare syntes ju Ann. *Tweedle dum.* Trots kvällarnas mörker och fnitterstänkt bar, och rösternas tält över svart trot- toar, och bobbies och bio och var sin karl, så kände ju Mary och Ann hur det var: att kriget betungar envar. *Tweedle dee.* För britt som vill undgå försvararens plikt och lämna sitt bomburgröpta distrikt är förstklassig ursäkt av mycken vikt, ej minst för att slippa en samvetskonflikt. Kan flickorna störas av slikt? *Tweedle dum.* En herr ambassadsekreterare Pry, förflyttad till Washington ifrån Shanghai, behöver — förklarar annonsen i Times — 2 flickor att städa och tillreda pie. Through winter och framemot maj. *Tweedle dee.* På tidningsannonsen de svarade strax. I Washington skulle de se, om så lax, herr Soong, mr Hopkins, majorer och WACs, och kanske Boyer, vore underbar flax. Och även Lord Halifax. *Tweedle dum.* Och lyckan stod bi, och den resan blev av. Nu flickorna, ute på villande hav, rätt ofta begrundar sitt innersta krav: att, om de ska finna sin våta grav, omklappade gånga i kvav. *Tweedle dee.* Och en heter Mary, den andra är Ann. Att en är för höftbred, den andra rätt grann, det ser varje sjöman och varje sjöman. Och resan tar veckor och båda går an, gör Mary, gör framför allt Ann. *Tweedle dee tweedle dum.* Most friendship is feigning, most loving mere folly. *Then heigh-ho! the holly! This life is most jolly.*

10

ARMAND: Men främst måste vi tänka på nationens ära. Endast om alla landets söner som har möjlighet därtill helgjutet deltar i befrielsens krig, kan nationens ära återupprättas och Frankrike återvinna sin plats bland nationerna och sitt anseende.

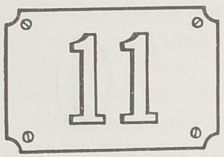

CLAUDE: När begynte vårt lands ära att vila på hennes yttre anseende? Frankrikes ära är en fransk angelägenhet.

ARMAND: Alla Frankrikes söner måste delta i befrielsens krig. Varje ung fransman måste själv bli en symbol för det återvunna livet.

CLAUDE: Frankrike har haft nog av symboler. "Marskalken" måste bli vår sista symbol. Frankrike behöver verklighet.

ARMAND: Du glömmer generalen.

CLAUDE: Jag glömmer generalen. Nu, under detta tillfälliga skede, måste generalen vara vår symbol.

ARMAND: Generalen måste vara vår symbol. Generalen måste företräda Frankrikes styrka och återupprättelse.

BÅDA: *Generalen är vår symbol.*

ARMAND: Endast om alla fransmän i anda och sanning kämpar för fosterlandet och segern, kan Frankrike återuppstå.

CLAUDE: Frankrike kan återuppstå endast genom en omvandling av den förfallna klass som valde slaveri framför revolution och hälsade de främmande såsom folkets och de upproriskas förtryckare och besegrare.

ARMAND: Endast genom en omvandling av dem som föraktade och vanvårdade Frankrikes militära traditioner, förutan vilka Frankrike är dömt att gå under, kan landet återuppstå.

CLAUDE: Endast genom en omvandling av dem som glömde Frankrikes andliga arv.

BÅDA: *Endast genom omvandling av dem som glömde det sanna Frankrike.*

CLAUDE: Frankrikes återupprättelse kan inte vinnas genom bedrifter på slagfältet, men varje kämpande fransman påskyndar segern förutan vilken förnyelsen inte kan komma.

ARMAND: Du har rätt, i segern ligger förnyelsen. Den franska nationen kan genom egen kamp återskänka äran åt de franska vapnen och därigenom åter övergjuta hennes fana med ära.

CLAUDE: Den franska samhällskroppen måste uppspy orenligheten innan den kan tillfriskna.

ARMAND: Men endast genom en förnyad kamp, i vilken alla landets söner deltar, kan de franska vapnen återfå sin renhet och glans.

CLAUDE: Endast genom inre rening och förnyelse kan det franska folket enas under samma tecken.

ARMAND: Endast genom kampens förnyelse kan den franska makten åter samlas under ett gemensamt tecken.

CLAUDE: Men först när vi vunnit striden kan den genomgripande förnyelsen ta sin början.

ARMAND: Först när vi vunnit striden och själva återerövrat vårt land, kan Frankrikes styrka åter stå samlad, synlig inför all världen.

CLAUDE: Först när Frankrike är renat, kan nationens kraft åter stå klar för henne själv.

ARMAND: Samling kring segern!

CLAUDE: Förnyelse och samling; ett enat Frankrike!

ARMAND: Ett enat Frankrike under generalen!

BÅDA: *Leve republiken!*

Vad kan man få veta om Catharine McLaughlin genom att uppsöka henne i sömnen? Hennes kind vilar mot kudden och det svarta ögonbrynets båge är bred och djärv. Vänstra handen ligger halvt sluten, intill ansiktet, och i sömnen är hennes knogars snäcklinje mer fulländad än någonting hon medvetet skulle kunna anlägga. Munnen är halvöppen, inte leende, fullkomligt utan förbehåll, i ro som ett litet barns när det har fått mat och ligger torrt. Hennes kropp under den mjuka filten vilar som en urna nedbäddad i sanden, och i nacken faller håret ut över kudden som det utrunna vinet. Lakanet ligger nervikt över filten och hon måste ha sovit mycket lugnt för hon har inte med en rörelse rubbat den vita fållens bredd. Hennes andetag är långsamma och lugna, och lyssnar man till både dem och vågornas jämna, ännu mycket långsammare sköljande efter fartygssidan, vävs de samman till ett harmoniskt mönster av mjuka båglinjer på en botten av ljust och mörkt som stiger och faller. Catharine sover med ordning; och i hytten är hennes tillhörigheter fördelade med förstånd över det tillgängliga utrymmet. Flytvästen hänger över sängstolpen och där hänger också den lilla linneväskan med rostfritt blixtlås och ett band som passar om handleden: med pass och pengar, medlemskortet i journalistförbundet, rekommendationskortet från tidningen, listan på folk som hon bör söka kontakt med, maskinskriven och inhäftad i den lilla ringboken, fotografiet av honom som hon nästan inte alls skulle ha saknat om han inte hade dött såsom en av de få som betydde så mycket för så många; och ett litet paket kex och en chokladkaka. I garderobshörnet, bakom draperiet, hänger

hennes kläder på de lätta hopfällbara aluminiumklädhängarna som hon köpte den gången hon skulle till Balticum och kriget kom emellan och det inte blev av. Hon har inte så mycket kläder med, därför att hon efter krigsåren inte längre äger så mycket kläder, och kan köpa i Amerika; men det hon har går i färg och kan kombineras så att det verkar mer än det är. Hon har fyra par skor med sig, och uppsträckta i sina lätta metallblock står de två och två i rektangulär formering bakom draperiet. På byrån under spegeln finns hennes toalettsaker, blanka, olikformade och olikfärgade burkar och småflaskor som alla står uppradade efter väggen med etiketterna utåt. Där ligger också några böcker, Tom Jones som hon har fått på biblioteket, Graham Greenes Ministry of Fear, som just har kommit ut; Brogans bok om U.S.A., Nevins' America in World Affairs som hör till samma Oxfordserie av smala, blå, kunniga böcker; Dorothy Sayers Hangman's Holiday, som är den enda av hennes böcker Catharine inte redan har läst; och Virginia Woolfs To the Lighthouse, som är den enda bok hon regelbundet läser om. I byråns tre små lådor finns näsdukar och underkläder och två yllejumpers. De tjocka yllebyxorna, som hon behöver ombord, ligger i en hög för sig, och de tunna sakerna i en annan. En blå morgonrock är kastad över stolen, så att tygets veck faller i två neråtvända solfjädrar, en från stolskarmen och en som från hörnet av stolsitsen når ner till golvet. Nedanför står tofflorna; och över denna grupp av ting finns det en till synes välplanerad vårdslöshet som kunde ha fyllt en tredjedels filmruta för ett kort ögonblick eller ha intresserat en medelmåttig stillebenmålare. Det ligger en svag doft av tvål, hudkräm, puder och eau de Cologne över Catharines hytt; men tunn, så att när man har

varit där inne en kort stund och vant sig vid den, har den försvunnit och överflyglats av Baramas lukt av gammalt lastfartyg — en blandning av stenkolsrök, smörjolja, upphettade maskiner, fruktskal, sirapstunnor, rökt skinka, ruttna bananer, jutesäckar, unket vatten, oljefärg, damm från nötta mattor, vidbränd mjölk, sura stövlar, spyor, urin, desinfektionsmedel, rost, cigarrök och salt vind, som av decenniers maskinvibrationer har skakats samman till fullkomlig homogenitet och sedan förblir oföränderlig åren igenom, och som i sin förmåga att dränka passagerarnas obetydligt individuella lukter, absorbera vad som kan vara att hämta ur dem men likväl inte förändras ett jota, är en erinran om resenärens korta varaktighet ombord, vilken för sextusentonnaren inte betyder mycket mer än en av de insekters som råkar följa med en livsmedelslast. På ytan av denna starka blandning driver Catharines lilla doft av välvårdad kvinna, och skillnaden mellan de båda elementen är densamma som den mellan maskinens tontunga slag, ständigt vibrerande genom fartyget i variationer av samma takt, och hennes lätta andetag. Så fördriver Catharine sina första nätter ombord, försjunken i en dekorativ, sval och förnuftig vila, omgiven av några få, vältvättade ägodelar; och fartygets långsamma rörelser fyller hennes drömmar med medvetandet om förflyttning och sköljer henne mjukt mellan de förvända rummen i sömnens översvämmade kastell. Fruktan för vad som kan hända under resan skymtar då och då genom dess olika dagrar, snabbt sprittande förbi som svärmar av pilsmala fiskar.

13

I hytten intill Catharines bor en herre i gråbrunt. Just nu är han i grårandigt, i pyjamas; men om dagarna är han för sina medpassagerare en herre i gråbrunt, lågmäld, tämligen fåordig, lagom vänlig för att tillfredsställa men inte tillräckligt mycket för att väcka varm symstrött uppmärksam, pati, en smula föraldrig tillräckligt vaket frågande för att hans intresse ska framlocka en förklaring i personlig ton, aldrig meddelsam utom beträffande väder och temperatur och ting som den han talar med själv redan har uppmärksammat; aldrig först i matsalen och aldrig sist i säng, aldrig medelpunkt och aldrig i ett hörn omsvävad av den fullständiga ensamhetens svarta och fantasieggande genier. Om någon gitte höra efter, skulle det märkas att hans brittiska engelska hade något speciellt över sig, så att den kunde tyda på en mångårig vistelse i Förenta staterna, Canada eller möjligen, fast det inte var sannolikt, Australien; eller att hans amerikanska hade en färgton som tydde på att han vistats någon tid i ett annat engelsktalande land, möjligen Canada eller Australien, fast England också var tänkbart. Om någon hade lagt märke till detta skulle han kanske ha tänkt att det nivellerade språket tydde på en ovanligt mottaglig och påverkbar natur; men ingen gitte höra efter. Vad hette han? Man ville minnas att han hade ett namn med någon viss geografisk association; men vilken? Inte särskilt exotiskt, inte riktigt vanligt; i varje fall ett inte så långt namn. Han såg ut att kunna vara fyrti, men kanske mer; det är svårt att veta, fast livet såg inte ut att ha farit särskilt illa fram med honom. Kan man bestämt dra sig till minnes om han hade mustasch? Hade han det, var

den inte stor, snarast brunaktig. Tänderna var inte så jämna, troligen lagade, men inte med guldplomber. Håret var lite tunt, men inte så att han behövde kamma det över hjässan för att dölja en skallighet. Men han hade bena, på ena sidan. Näsan såg ganska vanlig ut; ögonen var grå, med en dragning i brunt eller grönt, i varje fall inte riktigt blå. Pannan knölig men inte särskilt påfallande; det var inte där man hittade de drag av oro för framtiden och bekymmer över nuet, som nästan varje ansikte någonstädes förråder. Kinderna var snarast magra, och hakan lite obestämd, med ganska lösa linjer under. Det var ett ansikte som såg ut som ett passfoto; ett ansikte som Hitlers utan hans lugg, mustasch och hospitalsögon, ett som Shakespeares utan hans pipskägg och mustasch men med mera hår över hjässan. Den gråbruna kostymen var hans mest märkbara attribut. Han bodde i hytten nr 13 och liksom de övriga passagerarna var han på väg till Nya världen. Han åt tre mål mat om dagen och drack te mellan lunch och middag. Om kvällarna spelade han kort och drack någon gång en visky och soda. Han färdades med nio knops fart över Atlanten och hade svarta skor till sin gråbruna kostym. Han var aldrig sjösjuk och sov i genomsnitt åtta timmar per natt. Han spelade emellanåt shuffleboard på däck och syntes då och då i baren. Han lånade inga böcker i biblioteket. Han svor aldrig i damsällskap och spottade aldrig på golvet. Om han rökte kunde det inte vara mycket, för ingen hade särskilt lagt märke till det. Han höll sig under tak när det regnade och var ute i solen när vädret var vackert. Han fanns ombord och skulle komma fram tillsammans med de övriga; och om något hände dem skulle det hända honom, och han skulle inte ha glömt flytvästen i brådskan, och han skulle

ro samvetsgrant men oskickligt, för han var bara van vid att färdas i bussar, spårvagnar och undergroundtåg, där han kunde sitta och läsa tidningen och förstrött följa vad som hände runt omkring honom, då och då fingrande på den bruna slipsen och försäkrande sig om att byxorna var knäppta ordentligt. Han var av medellängd och rymdes bra i kojen, och han vaknade emellanåt om nätterna och låg och lyssnade på maskindunket och vågorna. Sedan somnade han igen och det var alltid tyst i hans hytt; och när stuerten kom in för att väcka honom om morgnarna låg han alltid vaken i det grå ljuset och hade räknat kvistarna i taket och var färdig att stiga upp.

Här står det två tomma sängar, och här förvaras en del bråte: skurhinkar, moppar och kvastar som stuertarna ställer in sedan de har städat i salongen på mornarna; ett stort grålålat järnbandat mellanting mellan trälåda och koffert, som de båda franska sjöofficerarna har fått logera här inne och är mycket rädda om och gärna går och tittar till någon gång varje dag; doktorns

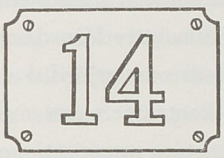

långa välinredda låda med jaktgevären, som han alltid för med sig och som påminner honom om den tid då han var en känd storviltjägare och hopbragte den samling som nu fyller en liten avdelning i British Museum och för all framtid ska bära de små mässingsplåtarna med inskriften KENYA COLLECTION *Contributed by Dr. C. Halwich*; en av de chintzklädda salongsstolarna som hade blivit ramponerad under resans andra dag när trappern Hermann hade förskansat sig i den och han slutligen blev övermannad av den vilda indianstammen från Texas; och en hög med hopvikta filtar som ligger uppstaplad på en av de obegagnade sängarna. De som enligt den ursprungliga passagerarlistan skulle ha förfogat över hytten och fyllt den med sina få ägodelar, hade inte kunnat infinna sig. Det var ett äldre äkta par, landsmän till Borowski, och med dem hade slumpen förfarit på ett skenbart metodiskt och beräknande sätt, skonat dem länge och i sista minuten slagit ner på dem. Innan det tyska herrefolket hade spritt sig över vad det trodde vara sin del av Polen, hade familjen Goldmann levat ett ungefär vanligt ingenjörsliv i Warszawa, med det undantaget att makens konstintresse rymde mer än som kunde förklaras för en bordsdam mellan två rätter och återspeglades av tavlorna på väggarna som

bröt av mot möblemangets nedärvda solida tråkighet. När den tyska grovsorteringen var färdig hade Goldmanns fått flytta in i ghettot; det var hans halvjudiska påbrå, hennes kvartsjudiska, och namnet. Från den stunden hade slumpen gjort allt för att kompensera dem för deras yttre förnedring. Den hade följt dem under deras arbete för den underjordiska organisationen, så att de i sin egenskap av kontaktpersoner mellan staten under jorden och en av de båda stora organisationerna inom ghettot blev vana att passera ut och in genom muren med samma lättvindighet som den med vilken Dante under Beatrices ledning kom från skärselden till inferno. De vande sig också vid att se allt och ändå bibehålla en yttre fattning så att de inte förrådde sig i sin verksamhet, och det enda de inte stod ut med att se var den idrottsplatsernas och det friska kamratskapets munterhet som utmärkte de unga tyskarnas uppträdande när de kom inströvande i ghettot för att skjuta till måls. Ungdomarna var välnärda och välgymnastiserade, och de rörde sig med den säkerhet och det behag som åtföljer en fullkomlig fysisk hälsa, och kontrasten mellan deras glädje åt sina sysselsättningar, och sysselsättningarnas art, var mera förfärande än någonting de konstnärer, som Goldmann samlade på och förstod, hade förutsett och indirekt profeterat om i sina syner. Men turen följde Goldmanns även genom sådana episoder, och den följde dem också när de hade hållit på för länge med sin verksamhet och blev tvungna att lämna landet. De tvekade mellan att ge sig över till det ryska Polen, dit det var lätt att komma och där de förmodligen skulle få ha livhanken i behåll men sändas till arbetsläger långt öster ut och säkerligen bli skilda åt; och att genom Balkan ta sig ner till Nordafrika med hjälp av de antinazistiska organisationer

som var aktiva utefter hela den rutten. De valde det senare alternativet sent en kväll när de inte längre hade mycket tid på sig att välja; de ville inte riskera skilsmässa och de tänkte sig att om de slutligen kom till England skulle de ha större möjligheter att efter kriget återvända till ett fritt Polen. Turen hängde med dem, lika välvilligt som medan de gick ut och in genom murarna kring ghettot. Nu gick de över gränser och de låg ute i skogen om nätterna; och åtskilliga gånger sov de också i små bondkåkar hos människor som var prövade och pålitliga, medlemmar av den stora, löst uppbyggda underjordiska organisation utan namn som kunde ha hetat Förbundet för undergrävandet av Hitlers verksamhet i Europa, eller Pan-civilisatoriska termiterna; och i flera veckor bodde de på ett fint hotell i Budapest, finare än något de tidigare hade bott på en längre tid, och rörde sig stillsamt bland människor av olika sorter: av den sort som de i några fall varit med om att avliva, av den andra sorten, deras egen, som i mänsklighetens namn avlivade den första när det kunde göras utan oöverkomliga risker, och av den tredje sorten, den som inte var med ännu men som sannolikt skulle komma att tvingas delta på endera sidan innan det var över. Natten innan Goldmanns lämnade Warszawa hade de tillbragt i köket, i bottenvåningen på det lilla hus där de bodde och hade nära till ghettogränsen och ofta tog emot andra medlemmar av den underjordiska armén. Pappbitarna satt framför fönstret och de hade bara ett talgljus tänt, och under kvällen tillagade Lena Goldmann någonting som senare följde dem under hela resan till Nordafrika, en grov limpa av blandat råg- och kornmjöl i vilken de bakade in de smycken som Lena Goldmann hade ärvt efter sin mor

och som tillsammans var värda ungefär 75 000 złoty, fast de inte räknade med att få så mycket för dem när de en gång blev tvungna att realisera dem, om de fick behålla dem tills de behövde pengarna. Lena Goldmann bakade också ett par limpor till eftersom det gick för detsamma och de kunde vara bra att ha under resan. Sedan tog de på sig sina grövsta kläder, stoppade ner limporna och lite underkläder i två knyten, släckte ljuset och gick ut genom porten. Mitt emot huset där de bodde, där gatan gjorde ett knä, stod en madonna kvar i en hög av tegelskärvor som hade varit ett hus, och om nätterna när det var månsken blänkte den silvrigt; men nu var det mörkt och ruinernas konturer otydliga. De låste inte efter sig, så att grannarna lättare skulle kunna komma in och ta vad de behövde när de märkte att familjen hade försvunnit. Ute på gatan samtalade de lågt om hur mycket lättare det var, nu när de hade beslutat att ge sig i väg söder ut: bara att gå genom staden och ut ur staden och de behövde inte ta sig över någon av Wistas broar. Limpan med sitt inbakade innehåll var dem till både glädje och besvär. Trots allt vad de hade gått igenom, förmådde den, genom brödets enkelhet och dess osannolika innehåll, förankra dem vid en sagostämning som hjälpte dem över mycket; men samtidigt hade de bekymmer med den därför att den ville mögla och de måste vidmakthålla ett någorlunda ätbart utseende hos brödet, om de skulle bli hejdade och deras saker undersökta. I början torkade de den försiktigt med en tygbit, men senare gick det inte på det sättet för skorpan föll av, och de skämtade om att hade de tänkt på det borde de ha fernissat den innan de gav sig i väg från Warszawa; om de hade haft tid att låta fernissan torka. När de hade kommit över

gränsen norr om Podolinec hittade de en bondfamilj som verkade så pålitlig att Lena Goldmann i deras ugn kunde baka en ny limpa; och med den kom de till Budapest. Sedan var alltsammans relativt lätt utom bombanfallet mot den gamla lastskorv (som ursprungligen hade tillhört ett norskt rederi, sedan övertagits av en grek och slutligen under den allierade tonnagebristens tid av mellanhänder inköpts för brittisk räkning) med vilken de reste från Constanța till Port Lyautey. Därifrån kom de till London med smyckena i en stor portmonnä. Det var i maj 1943 och ganska lugnt; flygräderna var få och när de kom kändes de inte som någon nyhet. Det enda de bevittnade som upprörde dem var när postkontoret bombades. Det låg ett par kvarter från deras boardinghouse, och föregående dag hade de varit inne och köpt frimärken till det brev som de skickade till Eugene Goldmann, 3310 Edson Street, Bronx, New York City, för att tala om för honom att de ändå hade tröttnat på att vänta i England på att en gång få återvända till Polen och att de nu hade fått plats ombord på en båt som skulle gå någonstans till den amerikanska kontinenten och att de nog skulle vara framme i juli. På morgonen när de gick förbi postkontoret var det bortsopat av en kvartersbomb; det var den enstaka detonationen som de hade hört under natten, så nära. Hur många som omkom stod inte i tidningen, men föreståndarinnan för specerihandeln snett emot berättade, kanske lite tveksamt för de var utlänningar och talade ganska bruten engelska, att det var sjutton som strök med och att den lilla blonda postfröken, tydligen hon som dagen förut hade varit så vänlig och hjälpsam mot dem, var bland de omkomna. Mycket återstod ännu, sa makarna Goldmann till varann den dagen; vem som skulle

vinna kriget var det ingen tvekan om men mycket återstod ännu. Till det återvände de gång på gång under dagens lopp, och de talade också om att stanna i England och anmäla sig i civilförsvaret, fast de redan hade fått höra att de inte kunde göra någon nämnvärd nytta där och bägge två hade tänkt ta plats i en flygplansfabrik när de kom till Amerika. De hade glatt sig så mycket åt sina amerikabiljetter och tänkt på att de säkert skulle trivas eftersom de hade släktingar som tog hand om dem i början medan de behövde det; men hela dagen var färgad av vad som hade hänt med postkontoret. Följande natt kom en liten räd igen, ett eller ett par plan, de kunde inte höra så noga. De drog ifrån gardinerna och stod i det mörka rummet och tittade över hustaken bort mot Hampstead Heath där luftvärnskanonerna hamrade med sina torra släggor i samma komplicerade takt som bullret från ett stort maskineri; och mynningsblixtarna lyste upp trädkronorna som syntes ovanför hustaken. Och där, medan de stod och hörde på artillerielden och hörde ett flygplan som var ganska nära, och sedan ett ögonblick hörde det välbekanta ljudet av en fallande bomb, tog deras långa resa slut, utan att de hann få reda på vad som hände, kvällen innan de skulle ha tagit tåget till Cardiff och gått ombord.

Av den anledningen fanns det plats att ställa undan diverse saker i hytt nr 14: skurattiraljer, de franska sjöofficerarnas stora kista, doktorns gevärslåda, en trasig fåtölj och en hög med filtar. De enda passagerare som brukade gå hit var de båda fransmännen; de hade en extranyckel till hytten, och någon gång varje dag var de inne och tittade på lådan som de var så rädda om. Ibland stannade de där inne en stund, och

sedan Armand med sin näsduk hade slagit av dammet från lådans lock, satte de sig och pratade. I vanliga fall kände de sig inte riktigt hemma ombord — avskilda från huvuddelen av de övriga genom den barriär som deras bristfälliga engelska kunskaper utgjorde; de kände sig inte riktigt tillfreds ens i sin egen hytt, som aldrig fick låsas, men här gjorde de det, innanför den stängda dörren, omgivna av sitt eget språk och sina egna dokument; liksom de också gjorde det de nätter då de hade passagerarvakten tillsammans, och ingen gick genom den skumma salongen, och de satt och pratade lågmält innanför sina gemensamma erfarenheters ring, och hörde hur vattnet sköljde utefter fartygets sidor och bogsvallet, med långsamma vida rytmiska armrörelser, frasade ut mot sjöarna.

För de båda passagerarna i denna hytt, skogsvårdsmannen Thomas Leclerc från New Foundland och oljeborraren Junius M. Smith från Texas, är den möjligheten att de inte ska komma fram, eller att de ska komma fram på ett obekvämare sätt än planerat, i en roddbåt eller på en flotte, för att slutligen tas upp av ett annat fartyg och landsättas i en hamn som inte förutsetts i de tidtabeller Ministry of War Transport utarbetat, någonting som sysselsätter deras fantasi emellanåt, men mindre envist än det förföljer de flesta av de övriga civila passagerarna. Damen i svart, exempelvis, har ett yrke som gör att hon i spegeln varje morgon ser fara flina över hennes axel, och för henne är faran, fast hon umgås med den så intimt, aldrig vän, aldrig landsman och aldrig skonsam. Jean Barel, som ännu är så ung att döden tillhör hans närmaste förtrogna, och som ibland avsiktligt håller honom kvar i grannskapet så att hans råa andedräkt ska förnimmas i de dikter Jean tänker publicera i små amerikanska litterära magasin, leds emellanåt av tanken på ubåtarna till föreställningen om det posthuma urvalet, och det är mycket verkligt för honom, mycket begåvat och tryckt på tjockt handrivet papper. Hyttkamraten Brigley dövar sig med tanken på att rädda någon ur vattnet, och i sina kvällsfantasier har han gått igenom möjligheterna ombord men ännu inte funnit någon som på ett tillfredsställande sätt kan tänkas belöna honom för bragden. Jervin och hans hustru trivs inte på sjön och vill inte komma i vattnet. Deras dotter har vänner hemma i Ryssland, knappt äldre än hon, som kriget har matat in i sin kvarn, och somliga har redan kommit ut färdiga att

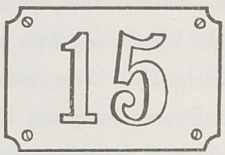

stoppas i jorden men andra var ännu inte färdigbehandlade så att de måste köras igenom ett varv till, och för Katjka, som inte fick några närmare vänner i England utom de få sovjetryska ungdomar hon träffade på ambassadens skola i London, är hennes barndomskamraters öden så levande att hon väntar sig något liknande för egen del: då och då far det igenom henne en förvissning om att den torped som ska ta hand om henne just nu är på väg; likadant kände hon det i London under blitzen, fast riktigt verkligt är det bara korta stunder och dessemellan är det andra saker som är verkliga. Mr Ezra tänker ibland på hur det skulle vara om någonting hände, och för honom utgör det besvärliga nedklättrandet i livbåten den livligaste scenen i hela spektaklet; han väger en bit över tvåhundra pund, och när han konsulterar sina erfarenheter av smärre båtar förstår han att det skulle vara ett helvete för en tjock man att komma ner i en farkost som dinglar utanför relingen, i synnerhet om det blåste. Så är det med dem nästan allesammans: alla är de i tysthet oroliga för att resan ska bli på så sätt avbruten, även om oron i några fall — det gäller de båda franska sjöofficerarna — närmast lutar åt en känsla av att uraktlåtenhet att infinna sig vid destinationsorten vore klandervärd och odisciplinär, ett slags insubordinationsbrott. Ett av undantagen är Borowski, före detta soldaten i den polska underjordiska armén. Han har sett bra många människor dö på det jämförelsevis naturliga sättet, när personer som är beväpnade försöker överträffa varann i snabbhet och handlingskraft, men det har inte, tror han åtminstone själv, påverkat hans inställning till döden. Vad som har gjort det är att han har sett så många ihjälsparkade, ihjältrampade, skjutna för

nöjes skull, gasade och dräpta i järnvägsvagnar med osläckt kalk på golvet, dräpta av tyskar i de flesta fall, och i några av ungrare eller ester eller litauer i tysk tjänst. Detta har hos honom väckt ett hat mot allt tyskt som det skulle ta honom flera år att moderera (så att han inte ständigt, när han kom i kontakt med någon tysk kulturmanifestation från gångna tider, behövde monomant leta efter det tonfall eller den spricka som lät en förnimma den djuriskhet som komma skulle), men det har framför allt lett till att han känner sig endast tankspritt intresserad för sitt eget liv, tämligen likgiltig för dess bevarande, som en vilsekommen, grundligt uttröttad, förfrusen vandrare gör.

De båda andra undantagen är texanen Smith och new-foundländaren Leclerc, och de är orädda för döden därför att de i huvudsak har hållit till på platser där ingen går och bär på stadsmänniskans känsla av rätt till beskydd, och båda betraktar faran som någonting man kan ta sig till vara emot. För Smith från Texas skulle den, om han föresatte sig att tänka efter, kunna vara genomdränkt av hans hemstads torra heta sommarvind; han känner den slå emot sig när han öppnar dörren och ur den luftkonditionerade pullmanvagnen stiger ner på perrongen, och att värmen först känns tydligt när den stiger uppför huden innanför byxbenen är välbekant och hemlikt. Med väskan i högra handen går han förbi negrerna som håller på att fylla is i behållarna på järnvägsvagnens tak, så att passagerarna måttligt upphettade ska kunna fortsätta sin dygnslånga resa mot det fuktigt varma Louisiana; och han besvarar Henrys hälsning uppifrån vagnstaket, och Henrys leende som fyller upp de mörkbruna kinderna är också hemlikt. Han går genom betongpassagen under spåren; det är inte mycket folk i rörelse; och

han går förbi Concepción som sitter där i skuggan med sina båda ungar och försöker sälja sitt fabriksgjorda mexikanska krafs. Han går genom den gröna solfläckiga dagern i stationsbyggnaden och ute i det heta solskenet stannar han. Sandplanen ligger brun, jämn och solbelyst, och skuggorna utefter byggnaderna är trånga och svarta; de ligger som smala diken längs efter den vita bensinstationens norra och västra vägg. Byxbenen fladdrar varmt kring fotlederna medan han står där. De få som steg av tåget har hunnit försvinna, och den enda han ser är gubben Alister som sitter i dörröppningen, nedanför bensinskylten, inne i skuggan så att han nätt och jämnt har tårna innanför skuggkanten. Han flyttar över väskan i vänster hand och går snett över torget in på Desert Street för att ta en öl på baren. Medan han går känner han hur svetten börjar sippra ut på ryggen och svalka när det blåser genom den tunna bomullskostymen. Redan innan han hinner fram till nätdörren tänker han på att han har en bit att gå och tvivlar på nyttan av att dricka öl i värmen, och han öppnar dörren tveksamt och sakta, låter den slå igen efter sig och hinner vänja sig vid halvdagern innan han tar ett steg fram emot bardisken. Det är fullt av underofficerare där inne, ser han; och just då upptäcker han Miguel längst in i hörnet, hopkrupen efter att ha lämnat bordet inne i båset, med pistolen: och det kommer så tätt intill tinningen att det kunde ha tagit i ögat det fanskapet; och så är han ute genom dörren igen och väntar några ögonblick och hör av oväsendet och skorna som skyfflar mot golvet att de tar hand om honom; och sen går han in för att hämta väskan och där ligger Miguel på golvet och det är över och han ber dem släppa honom och blir tvungen att

dricka öl. Nu, nästan två år senare, minns han inte mer av det, inte mer än att det ibland kommer upp som någonting man kan skryta lite med, bland andra saker som också duger till det. Men det är ingenting man behöver drömma om.

Leclerc har också liknande minnen fast skuggorna är mycket längre i dem. Det är skuggor av träd och stenar som ligger tydliga och blå över snön, och en kylig lång sorlande skugga av en klippa som stiger rätt upp ur den ripiga och småsnåriga björkskogen; där var det han fick lämna sina höga stövlar efter sig, en gång, många många år sen. För det mesta är det snö i sådana minnen; och i ett av dem är snön nära att lyckas pådyvla honom sin humbugsfrid; men det är ett otydligt minne och alls inte plågsamt; för övrigt klarade han sig ju. Nära var det ändå, och det kan inte bli närmare för då är det där, och det är en hel ryggsäcksbörda av sådana minnen, sällan framplockade, som gör att han inte nu tänker mycket på vad som kan hända.

Han ligger i kojen och sover med öppen mun; ljuset tänt. Klockan är några minuter i två, och den unge mannen från Texas, som har tillbragt två långsamma och gäspiga timmar som salongsvakt, kan inte vänta ut de sista minuterna utan måste gå och väcka Leclerc som ska avlösa honom: han kan behöva några minuter på sig att vakna. Han går förbi doktorns hytt och sträcker in sin bruna benpipiga soltorkade hand och för draperiet åt sidan.

— Tom, säger han och lägger handen på Leclercs axel.

New-foundländaren öppnar ögonen tvärt och ser klarvaken ut.

— Det är dags för dig att gå på, säger Texas.

— All right. Det är lugnt förstås?

— Not a darn thing happened, säger Texas. Förbannat tråkigt.

— Kan man sitta i pyjamas?

— Gör inte det, det är lite kallt där ute.

Leclerc drar på sig byxorna och lumberjackan. Texas sitter på sin kojkant och han går. När han har kommit ut i korridoren och dragit för draperiet, ropar Texas' röst på honom och han sticker in huvudet.

— Det finns kaffe i en termos på bordet, säger Texas.

— Bra det.

Leclerc passerar tyst doktorns hytt och kommer ut i den halvupplysta salongen. Med kaffekoppen i handen sätter han sig i en soffhörna. När han har suttit där en stund och börjar känna sig alldeles vaken, har han ingenting att fundera på och han sitter där och lyssnar till sjöarna som fräser ut från bogen och trävirket som knakar i trapporna.

För doktorn, som låg vaken i sin hytt och med blicken följde den vitgula ljusrundeln från lampan i dess ovala vandring över taket, var nätterna alltid oändliga medan de pågick men korta och lätta och glömstigit upp och tog nad över däcket. var yngre, hade han och planerat när han

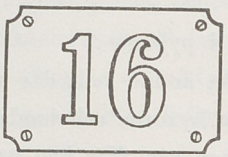

da när han hade sin morgonprome-Förr, medan han legat och funderat inte kunde sova, förberett ännu ogjorda resor och kompletterat ännu ofullständiga samlingar. Nu, när han inte längre kunde vänta sig andra resor än dem kriget sände honom ut på, rann nätterna förbi som tunga, på ytan iriserande oljor, så långsamt att han inte märkte hur de flöt, men ändå med ett lätt, ombytligt skimmer ovanpå, av skogar, slätter, människor och villebråd, av samtal och fotvandringar, som kom för honom sammanhangslöst, ordnat varken av önskningar eller ånger; och medan han låg på rygg och pupillerna med omärkliga pendlingar följde den smala uttänjda oval som ljusringen beskrev, kände han inte heller någon saknad efter större minnen än dem som frivilligt besökte honom. Förut hade hans vakna drömmar varit annorlunda, och när han hade sysslat med dem tillräckligt många nätter, och skakat deras flisor fram och åter över medvetenhetens yta, hade strömmen alltid släppts på i magneten under ytan och flisorna hade ordnat sig i ett mönster som sedan, när han utan ansträngning lät sitt handlande följa detta mönster, skänkte honom en yttre karaktär av outtröttlighet och viljestyrka; men nu ville dagdrömmarnas flisor inte längre ordna sig i sådana mönster. Magneten hade upphört att fungera under ytan, och varför det hade hänt och när det hade hänt visste han inte. Det enda han

nu ofta återkom till var förargelsen över att marinministeriet inte ville ge honom en verkligt ansvarsfull post på ett verkligt utsatt fartyg, men den tanken var inte ett mönster utan en grop, där hans senilt syrliga vätskor samlade sig och frätte sig allt djupare ner. Doktor Halwich sökte regelbundet späda ut innehållet i gropen med sin specialblandning, men det hjälpte honom bara om dagarna, och om nätterna, när han hade legat ett par timmar och rörelserna på den iriserande ytan slöade till, kände han hur det började drypa surt ner i hans grop som låg någonstans i hjärttrakten. Det dröp länge, och vanligtvis slutade det med att han tänkte sig att någonting skulle hända med det fridfulla fartyg där han tjänstgjorde, så att han skulle sänkas ner i det salta och jodrika vattnet och sköljas ren. Han var mera beredd på att detta skulle hända s/s Barama än någon annan ombord, men det hindrade inte att han beklagade de verkningar som en sådan sak skulle få för dem som var yngre och höll fast vid mycket. Visserligen slapp de då uppleva att alltsammans, allt stoftet, sakta blåste ur händerna på dem, men det skulle ändå komma några minuter när det i stället slets ifrån dem så smärtsamt som om huden slets från handflator och fingertoppar. Därför önskade doktorn inte att något sådant skulle hända fartyget; men ofta, innan han mot morgonsidan slumrade till ett par timmar, tyckte han sig med välbehag känna hur det svala vattnet sköljde över hans knotiga och refflade rygg, över magens slappa röda, alltid heta hud, över de ömmande fotknölarna, och tryckte sin erfaret svalkande, släta kompress mot den nakna hjässan.

1

Solskenet slog in i ögonen när de på morgonen kom uppför trappan från matsalen och från salongen kom ut på däck. Skuggorna av master, stag och ventilatorhuvar låg svarta och sneda över de urvaskade däcksplankorna.

Polacken stod och såg på de snett insågade svarta pusselbitarna; sedan tog han upp klockan och kikade mot solen: kursen var ungefär västnordvästlig och på det sättet skulle Barama komma strax söder om Grönland. Han gick akter över i solskenet, utbytte ett leende med de båda fransmännen när han mötte dem i hörnet, passerade de båda däcksstolarna där den schweiziska diplomatfrun satt och pratade med herrn i gråbrunt, och gick för över i skuggan av hytterna och salongen: sval av havsvind. Barama rörde sig ledigt i den långveckade vitrefflade sjön; fören lyftes spetsig upp över horisontlinjen, dök sedan ner med en mjuk vridning åt sidan.

Nere på lastdäckets stora lucka stod brittiska flottan i god rättning och skulle börja morgongymnastiken. Framför dem, nedanför luckan, var O'Connor, han som satt och talade med så låg röst härom kvällen. Nu var han klädd i blå byxor och vit gymnastiktröja, och han såg muskulöst och spänstigt fyrtiårig ut. Han skojade godmodigt med sin trupp, mest med de lite kutryggiga som kriget hade kommenderat upp från skrivbor-

den och särskilt med den långe underlöjtnanten som var arkitekt i det civila och avskydde flottan i det militära, mera försiktigt med de båda civilpassagerarna som frivilligt hade infunnit sig till gymnastikhalvtimmen: Hohenleben och den unge engelsmannen i flanellbyxor. Den schweiziske legationssekreteraren stod uppstramad och respektfull inför förrättningen redan innan den hade börjat, och O'Connor grinade åt honom:

— Relax, Mr. Minister. Kom ihåg att det är bara de krigförande som behöver stå i givakt under den här föreställningen.

Truppen skrattade mumlande och ganska respektfullt men britten klapprade vasst.

— Hörnu ni där uppe, ropade O'Connor och hade fått syn på polacken. Ska ni inte komma ner och röra på er lite, det är bra för mjältsjukan.

— I morse vaknade jag på rätt sida så det behövs inte, ropade Borowski ner mot däcket och hörde hur hans brutna engelska berövade svaret all klang av övertygelse.

— OK, sa O'Connor. Då börjar vi.

Polacken stod kvar en stund och tittade på hur huvudena där nere, i takt men med ett par felinställda excenterskivor, studsade upp och ner i svikthoppen. Han är bra olik sig från den där kvällen när han satt och pratade, tyckte polacken och hörde på O'Connors klara kommandorop och det ihåliga bullret från däcksluckan när truppen rörde sig på den. Det kan hända att jag missförstod situationen, att det inte var jag som försökte styrka honom genom att höra på utan han som försökte kurera min mjältsjuka genom att berätta. Det låter troligt när man hör gemytligheten på avstånd; men kanske finns det också i den någonting som är knäckt.

Han gick upp på övre däck; där satt Jevrin och makan och dottern på en soffa i lä.

— Many sheeps, ropade Jevrin och bredde ut armen över havet. Allierade styrkor. Över hela Atlanten! Kan inte se alla. Inga naziubåtar. Allierade Atlanten. Sovjetunionen båtar där, pekade han akter ut.

— Sovjetunionens båtar är nog snarare där, sa Borowski och pekade mot nordost.

— How zat? frågade Jevrin och såg förebrående ut.

— Sovjetunionens fartyg har sina svåra uppgifter bland isbergen i norr, sa Borowski i bestämd ton. Där uppe, pekade han. Stort självuppoffrande verk i de allierades tjänst.

— Is right, sa Jevrin och såg honom i ögonen med vassa grå flisor i blicken. God polack ser Sovjetunionen arbeta för hel värld.

— Jo; men en tid var det för oss inte så lätt att uppfatta det.

Jevrin log.

— Ni inte förstå vad komma. Sovjet foreign politika know. You vill see.

— Förmodligen, sa Borowski. Vi får se.

— Polens befrielse snart. Sovjet styrkor rulla fram. Som brödkavel. Nazi platt. Jevrin såg på honom och skrattade: Nazi tunn, platt. Han blev plötsligt allvarlig: Men Sovjetunionen stora uppoffringar. U. S. S. R. stora offer för allierad sak. Stor lön, stor frihet sedan. Postvar.

— Säkerligen, sa polacken.

De stod tysta och tittade ut över konvojen en stund och sedan sa Jevrin:

— Ni man av få ord. Han klappade Borowski i ryggen,

mjukt, med sin knutna hand och log uppmuntrande mot honom: You not entuziazm, no?

— Jag vet inte, sa Borowski. För somligt. Jag har känt mig lite trött på sistone. För en god visky kan jag känna rätt mycket entusiasm, emellertid.

— Oh, visky, sa Jevrin och skrattade. You big joker. I see zat. Och flickor?

— Det med, sa polacken. Gärna.

— Men inte social revoljutsija? Not leeteracy? Not improve people's condition?

— Det ivrar jag mycket för, men på sistone har vi i Polen inte haft mycket tid till sådant.

— Använde tid förut? sa Jevrin rannsakande.

— Illa, det medger jag.

— I sought so, nickade Jevrin. I Sovjetunionen enorma framsteg.

— Säkerligen, sa Borowski. Jag tvivlar inte på det.

— Varför då inte entuziazm? Varför inte revolution? Ändra allt. Pilsudski bort. Beck bort. Mikolajszyk bort. Anders bort. Poof, like zat!

— Pilsudski är borta, sa polacken. Hade han fått sin vilja fram skulle det på ett tidigt stadium ha blivit preventivkrig mot Tyskland.

— Pilsudski fascist, sa Jevrin. Beck bort, alla bort. Nytt Polen. Vänner Sovjetunionen.

— Vi ska göra vad vi kan.

— Men ni resa Amerika?

— Jag duger inte längre till mycket i Polen. Jag har hållit på för länge, och när man börjar känna det själv dröjer det

inte länge förrän man trampar fel. Det hade inte gagnat mig och inte rörelsen heller.

— Vonderful vorrk, sa Jevrin och slog honom hårt i ryggen. You vonderful man.

— Måttligt, sa polacken. I så fall hade jag varit kvar i Polen ännu.

— Veary vonderful man, sa Jevrin. Congratulations.

— Tack, sa Borowski, vi ska ta en drink tillsammans någon dag före middan.

Jevrin nickade ivrigt.

— On me, sa han. För allierad seger.

Han vände abrupt ryggen åt polacken, gick och satte sig bredvid sin hustru och berättade strömmande för henne. Hon hörde på och smålog emellanåt; en gång såg hon upp, mötte Borowskis blick och log skyggt mot honom. Flickan satt och läste.

Borowski stod och tittade ut över den vida havsytan och hörde förstrött på kommandoorden nerifrån fördäck och dunsandet av gymnastiktruppens rörelser. Det var klart väder i dag men ändå omöjligt att överblicka hela konvojen. Han såg att den gick i kolonner om sex fartyg vardera. Barama var nummer fyra i sin kolonn; båten närmast framför var ett Libertyfartyg, och framför det gick en tankångare. Bakom sig hade Barama en gammal och illa medfaren fraktbåt, en av dem som tvingade ner konvojens fart till nio knop. Baramas kolonn var den fjärde från höger, och i den klara dagern urskilde polacken tydligt alla fartyg som gick på den sidan av hans kolonn.

Han gick över däcket och försökte räkna fartygen på andra sidan, men de som låg längst bort var så otydliga och så djupt

nerstuckna under horisonten att man inte kunde dra några slutsater om hur många det fanns bortom dem. Han räknade och räknade om två gånger; det vart 37, 35 och 38. Blicken omslöt en halvcirkel; anta att han nu kunde urskilja de mittersta fartygen i den kolonn som gick ytterst — i ändarna på den och kanske ett par kolonner till borde det ändå finnas ett par båtar som man inte såg, och dessutom var säkert några av dem som gick närmare bort skymda av varann. Om formeringen var symmetrisk måste det finnas — han räknade efter: trettiåtta plus sex i hans egen kolonn plus arton plus några som han inte såg, cirka sjutti — minst sjuttitvå fartyg i konvojen, minst tolv kolonner om sex. Som en låg bred rektangel, kanske tjugufem kilometer bred, rörde den sig över Atlanten. På ett jättelikt sjökort i London och ett annat i Washington rörde den sig också sakta framåt, flera centimeter om dagen. Fartygen gick utan last, och om de kom fram betydligt färre till antalet än när de lämnade Irländska sjön, var det en överkomlig förlust.

You're getting sentimental, sa han till sig själv på det språk han borde lära sig tala väl. You're getting very personal and very sentimental. Go fuck yourself. Det var ganska väl talat, om också eftersagt, tänkte han.

Han hängde flytvästen över axeln och gick, med stegen lite trevande i sjöhävningen, utför trappan ner till salongen, inte för att söka följa uppmaningen utan för att ta rätt på en bok. I salongens halvdunkel satt Banana Joe och new-foundländaren och talade inte. Var är alla människor: även ombord på en ganska liten båt undrar man vart de tar vägen allesammans. Ligger och sover en stund förstås, tänkte han när han följde

babords mörka korridor bort mot sin hytt i hörnet och hörde andetag genom de gröna draperierna framför ett par av dörrrarna.

När han kom in i hytten blev han stående på golvet med en känsla av att någon annan var där inne. Det var det inte: han såg sig omkring. Kanske hade stuerten flyttat på någon av hans saker när han städade, och intrycket kom sig därav. Kanske av att han hörde madame Hohenleben så tydligt, stökande med någonting i grannhytten. Han letade rätt på sin bok; sedan satte han sig på britsen och tände en cigarrett. Sjätte dagen ombord; och högst fjorton dagar kvar, hade doktorn antytt. Två veckor, precis likadana dagar — om ingenting händer.

Han hörde de många fötterna trampa över däck där ute: slut på gymnastiken. När de alla hade stampat förbi och var nere i sina hytter, var det bara vattnet som drog sina hörbara strimmor utefter fartygssidan; och maskindunket som skälvde i locket på tvättstället där hans hand vilade och som skälvde lite i rökslingan från cigarretten; och trappornas trävirke, knakande mänskligt som om någon tog sig uppför dem steg för steg och med smärta.

Han lade sig omkull på sängen, och när han kände att han var sömnig släckte han cigarretten. Han slöt ögonen, och efter några minuter märkte han hur han sjönk ner genom mörkret. Han satte sig plötsligt upp med bultande hjärta och andfådd, med bilder av tunga möbler och stora golv krympande undan, ett tungt stort ekbord med runda svarvade ben; men han kunde inte minnas vad som hänt honom i drömmen. Sedan lade han sig stillsamt omkull igen, på rygg med kudden uppställd mot

den låga sänggaveln. Han hade cigarretterna och tändstickorna inom räckhåll, och den syrliga engelska virginiasmaken trängde igenom stämningen av oro kring det han inte kunde minnas. Han kom inte ihåg något rum med tunga möbler där det hade hänt någonting som hade upprört honom särskilt, och för övrigt tjänade det ingenting till att fundera över det; det måste få ärra igen av sig självt.

Han tog upp boken som låg bredvid honom på filten och började läsa:

> The clock on the wall gives an electric tick,
> I'm feeling sick, brother; I'm feeling sick.
>
> The sirens blow at eight; the sirens blow at noon;
> Good-bye, sister, good-bye; we shall die soon.

2

Borowski vaknade av larmklockan: skrällde gällt och rasslande från salongen genom korridorerna och in i hytten: han hade boken liggande över bröstet: jag somnade ändå: om det är livbåtsövningen måste jag ha sovit över både lunchen och teet. Men armbandsuret visade inte på mer än halv tolv och han höll det mot örat och hörde att det gick, och genom slamret från larmklockan satte han sig upp och visste att det var bråttom. Den här gången var det allvar. Han slängde på sig kavajen, slog regnrocken över armen, kände på plånboksfickan och ryckte till sig flytvästen. Hans hytt var närmast trappan och han sprang uppför, med fötter framför sig och steg som kom efter honom; och medan han trädde in högra armen i flytvästen, flyttade över regnrocken till högra armen och fick in vänstra armen i västen och började knyta banden framför bröstet, och kom ut på däcket, tänkte han på att det är många fartyg, varför just vi, varför inte hellre tankångaren, det är mer värde i den; det är ganska liten chans att det händer just oss någonting, tänkte han sedan. Du, sa han till sig själv, var det inte du som var likgiltig för att leva? Jo, men tydligen inte så grundligt att jag inte orkar springa i trappan.

Uppe på däcket stod passagerarna i klungor kring sina livbåtar, och vid var och en fanns det två matroser som hade

börjat mixtra med blocken och dävertarna. Doktorn och andre styrman hade sina platser i samma båt som Borowski. Dit hörde åtta brittiska sjömän och tolv civila. Andre styrman hade befälet och han stod vid relingen och räknade in församlingen. Borowski kom som nummer sex bland de civila; sedan anlände madame Hohenleben, och schweizaren med pojken vid handen, och Banana Joe som bar den lilla flickan. Hon gnällde lite och Banana sa:

— Var lugn du. Att bli burna på armarna av tjocka gubbar, det ska små flickor vänja sig vid tidigt.

Han ställde ner flickan på däcket och hjälpte henne på med den lilla flytvästen. Schweizaren sa:

— Flickan förstår inte engelska. Men tack så mycket.

Madame Hohenleben talte med pojken och skyndade på honom; hon knöt igen sin väst med nervösa fingrar men knöt fel så att den satt snett över bröstet; då tittade hon sig omkring för att se om någon märkt det, löste upp knuten och knöt på nytt.

Passagerarna stod kring båten, puckliga av flytvästarna, och sa inte mycket.

— Här har vi den sista, sa styrman och tittade bort över däcket.

Det var texanen Smith och han kom skubbande i sin tweedkostym, utan slips och utan strumpor, med den mörkblå flytvästen flaggande bakom ryggen som vingarna på en tuppkyckling.

— Ni är sen, sa styrman.

— Tycks ju hinna med båten ändå, sa Texas och log med sin mörka smala mun. Jag låg i badkaret när det började

slamra. Hade ett helvetes besvär att få på mig skorna, för jag gav mig inte tid att torka av fötterna ordentligt.

Madame Hohenleben såg ogillande på honom; men hennes intresse var fästat kring henne själv och barnen med ett gummiband av nervositet och det snärtade tillbaka.

Polacken tittade på flickan McLaughlin som stod en bit ifrån honom, vid livbåtens för. Han log mot henne, men hon skakade på huvudet och knep ihop läpparna.

— Vad ska vi göra nu? frågade Texas och blängde mörkt på styrman.

— Vänta, svarade han. För egen del ska ni knyta igen flytvästen. Det vet ni. Det står på anslaget i salongen.

— OK OK *OK*, sa Texas. Just stick around, folks, sa han och såg sig omkring bland de församlade.

— Jag hörde talas om en resa där de fick hålla till ute på däck vid livbåtarna fem hela dygn, sa schweizaren till Banana Joe.

— Just det, sa Banana. Får vi vänta här ett tag så är det inte hela världen.

— *Måste* ni absolut tala om det nu, sa madame Hohenleben. Tänk på barnen.

Borowski stod och tittade på grannfartygen i konvojen för att se hur de tog det. Ingenstans hängde livbåtar utanför relingen, och inte ens ombord på fartyget närmast för över kunde han märka någon särskild uppståndelse. De ser väl ingenting särskilt hos oss heller. Om man blev varse att någonting var på väg, tänkte han, skulle man se det som en mörk strimma i vattnet, eller kanske en skummigt ljus strimma, som kom snabbt och antingen passerade eller. Torpederna brukade skjutas diagonalt in genom konvojerna; på det sättet hade de största chansen

att träffa ett fartyg. Om torpeden syntes skulle utkiken märka den först, och själv skulle man bryskt bli uppmärksamgjord på den, genom att maskinerna plötsligt slog back eller att fartyget gjorde en tvär gir för att komma undan.

— Ska de där krokiga armarna vikas ut när båten ska i sjön? frågade madame Hohenleben.

— De ska vikas ut ja, sa den långe engelske underlöjtnanten, som stod bredvid henne.

— Varför gör de inte det då? frågade hon.

— Jag för inte befälet här, så jag kan inte svara på det.

— Varför hänger ni inte ut livbåten? sa hon till styrman.

— Därför att det inte behövs än, sa han i hövlig ton.

— Det är väl bättre att ha det gjort, sa hon. Jag tänker på mina barn.

— Jag garanterar att vi ska ta hand om barnen om det skulle behövas.

— Ja jag förstår inte varför livbåten inte kan göras i ordning! sa madame Hohenleben.

— Det går mycket fort om det skulle behövas, sa andre styrman.

De övriga passagerarna stod runt omkring och hörde på. Nu frågade hon:

— Varför är inte doktorn här? Han hör till vår båt.

— Doktorn hinner nog med om vi ska ut och ro, sa den brittiske underlöjtnanten som hörde till passagerarna. Tycker du det skulle vara trevligt att komma ut och ro i den lilla båten en stund? sa han och tittade ner på den schweiziske pojken som stod och petade på öglorna i flytvästen.

— Han talar så lite engelska, förklarade schweizaren. Min

son är en modig liten pojke. Han törs nog. Har löjtnanten varit med om såna här historier förut?

— Ett par gånger, sa den långe officern. Men det finns annat man kan resonera om.

— Mig gör det ingenting, sa schweizaren. Den militära synpunkten är mig inte främmande. Jag tjänstgjorde vid hemförsvaret i Schweiz. Det var en ganska hård och krävande utbildning.

— Jag kan tänka mig det, sa sjöofficern.

— Jag förstår inte att vi ska stå här och ingenting göra, sa madame Hohenleben.

— Terrängen erbjuder sina speciella svårigheter, sa hennes make. Jag har lagt märke till att vi har exakt samma typ av luftvärnspjäser ombord som vi använder i Schweiz.

— Hm-hm?

— Förträffliga apparater, sa Hohenleben.

Bananas röst bullrade in:

— Men synd att era kommer till så liten användning!

— Vi försvarar vår neutralitet, sa Hohenleben stramt.

Den engelske officern vände sig till Banana Joe och log från sin stora höjd:

— Ska vi inte vara hövliga mot dem som har sluppit undan? Man vet inte vad som händer. Det är ingenting som man kan önska någon in i.

— Jag är inte ohövlig, jag är road, sa Banana. Jag ...

Han avbröts av larmapparaterna som skramlade faran över.

En vind av rörelse blåste över passagerargruppen.

— Var det bara övning? sa Texas och blängde på styrman.

— Tydligen.

— Det är nästan höjden, sa madame Hohenleben och lade beskyddande sin hand på sonens axel.

— Djävla sätt när man ligger och badar, sa Texas. Sedan skrattade han och såg på styrman. Nästa gång får ni ha övningarna på laga tid. Annars går jag ner i baren och sätter mig.

— You'll do nothing of the sort, sa styrman och vägrade att ta honom på skämt.

— Wait till I see you in Texas, sa Smith och stirrade på honom med sina luddiga djurögon.

— Det är snart lunchdags, sa styrman till sina passagerare. Det blir ingenting mer här uppe. Ska vi hoppas.

Livbåtsgänget troppade i väg, och i trappan flöt de ihop med passagerarna från de andra livbåtarna, som de under övningen alldeles hade kommit bort ifrån därför att de inte beredde sig på andra eventualiteter än den de fruktade, och där hade båtlagen redan förlorat varann ur sikte. Nu var de tillsammans igen, på väg ner i salongen, och därifrån skulle de gå till sina hytter och sedan fortsätta ner i matsalen där den stora lugna lunchen väntade på dem.

— Jag var riktigt rädd, sa Catharine McLaughlin som gick bredvid Borowski. Var ni?

— Ja, sa polacken.

— Nu talar ni inte sanning. Jag såg på er och ni såg inte rädd ut.

— Jag var alldeles tillräckligt orolig.

Banana Joe gick bakom dem och han sa:

— Vår vän från Polen har övning och erfarenhet. Om det här kriget håller på tillräckligt länge, lilla McLaughlin, kommer ni att få vara med om mycket, och då ska ni finna att det kan

vara med rädsla som med blyghet: den nöts av genom att användas.

— Men jag har använt min ganska flitigt, sa flickan. I början av blitzen hade jag den framme varenda kväll och nötte på den, och ändå har den behållit sig ganska fräsch. Och kom inte och säg att det beror på att jag är kvinna, för då blir jag förbannad.

De hade stannat i salongen, och Borowski betraktade hennes hållning: säker, med ena handen mjukt stödd mot räcket vid trappan och den andra vilande på höften så att handleden bildade ett hänge för flytvästen. Hon hade en kort skinntröja, uppknäppt framtill och med en brunullig krage som stod som ett mörkt foderblad kring hennes välmodellerade huvud. Banana log faderligt mot henne.

— Kvinnans tapperhet har för mig alltid framstått som obestridlig och påfallande, sa han. Jag var i London under blitzen och jag vet hur det var. Jag vet hur ni hade det. Men ni var många och höll ihop och kunde tala öppet om det ni hade gemensamt. Vår vän polacken var ensam. Var det inte på det sättet?

— Jo, ofta, sa Borowski.

— Ni har gjort er förtjänt av behagligt sällskap, sa Banana. Han log belåtet och försvann, rödbrunt bredbakig, in i babordskorridoren.

Flickan tittade efter honom. Sen sa hon:

— Ni har bestämt varit med om en del som ni kunde berätta för mig.

— Vi kom ju in i det på allvar lite tidigare än ni, sa polacken. Sedan det första var över, gick det en tid innan vi

hade hämtat oss och kom i gång igen. Själv kom jag med mera av en slump. Egentligen var jag inte lämpad för det, men jag hade tur ett par gånger, och en del av kamraterna fick ett oresonligt stort förtroende för mig. Sen blev jag grundligt inblandad i mycket.

Flickan tittade på honom med sina bruna klara ögon.

— Det är mr Ezras fel, sa Borowski. Han började med det här, inte jag. Jag tycker inte det låter bra.

— Men det tycker jag, på sätt och vis, sa hon. Ska vi gå ner och äta? Hon vände sig om och gick genom salongen och hennes svarta hår blänkte ovanför den stora brunulliga skinnkragen. Han gick in i sin korridor och la ifrån sig sina saker i hytten. Sedan tog han omvägen förbi trappan upp till baren. Han visste inte vilken hytt som var hennes, och han gick långsamt efter den mjuka korridormattan. Det var tyst i korridoren, men bakom ett av de gröna förhängena hörde han att det rörde sig; nummer tolv. Han stod där ett ögonblick och sedan sa hennes röst lågt:

— That you Mr. Borowski?

— Ja, sa han.

Hon stack ut huvudet och tittade på honom.

— Ni har glömt flytvästen, sa hon och log. Vi ses i matsalen.

3

Texas satt ensam med fyra tallrikar. Soppskedarna sorlade vid borden omkring honom, men själv satt han och väntade på att kamraterna skulle komma så att han fick någonting.

— Det är tolv det är, sa han när Borowski kom fram till bordet.

— De andra är säkert här snart. Vi kom att stanna och prata i trappan.

— Det var livbåtsövningen som måste ventileras förstår jag, sa Texas. Pretty excited all of you, I understand.

— Alldeles riktigt, sa Borowski. Man måste intressera sig för tryggheten på världshaven.

— Vem gör inte det, sa Texas. Vi har Houston. Världens största exporthamn för olja.

— Det är mer än vi hade, sa polacken.

— Texas är en av Amerikas märkligaste stater, sa Smith eftertänksamt.

— Jag tycker mig ha hört det.

— Men mr Borowski! Ni trodde mig inte!

Det blänkte till i hans konturlöst mörka ögon, och Borowski visste inte hur han skulle uppfatta det, om pojken skämtade eller var gravallvarligt patriotisk. Han sa:

— Jag vet aldrig om ni riktigt menar vad ni säger.

— Vi från Texas, sa Smith med eftertryck, menar aldrig någonting till hälften. We are all for, or all against. We are all for Texas all of us.

Banana Joe kom plöjande genom soppätningen, hängde flytvästen över stolskarmen och sjönk ner med sin tyngd som väste luften ur stoppningen på stolen.

— Vad är det? sa han. Svampsoppa, ser jag. Allt mindre brittiskt. Säg inte ett ord, mr Smith. Var har vi nu den där stuerten; här sitter ni och får ingenting. Och var har vi lilla fröken? Hörnu James! ropade han på uppassaren; sedan tittade han forskande från polacken till Smith och tillbaka: Ni ser mulna ut?

— Jag försöker förstå, sa Borowski, vad Smith egentligen menar med vad han säger.

— Om vad?

— Om sin hemstat, sa Borowski.

— Och när ni misslyckas blir ni osäker och förstämd, sa Banana Joe. Mr Smith har större skäl att vara melankolisk, för han förstår själv inte riktigt vad han vill ha sagt om sin provins. Som amerikan är han svårt handikappad; amerikaner som har sinne för det tragiska är sällsynta, och det är början till all förståelse. Sinnet för det tragiska kommer när man åtminstone på vissa punkter har accepterat att människolivet är statiskt. Amerikanerna gör inte det. De accepterar inte det orörliga. De har ännu aldrig hamnat i en ofrånkomlig återvändo och aldrig råkat ut för en riktig ackumulation av inre konflikter som kan ske bara om man står stilla och låter det samlas. Det finns många amerikaner som känner sig så oppositionella mot sitt eget land att det svider i dem; men när det börjar kännas riktigt ordentligt,

far de till Europa. Det är inte statiskt, och en tragisk livskänsla har de inte. Utom i Sydstaterna men de ligger utanför det vanliga Amerika. Men Texas ligger innanför. Det är en rent amerikansk provins.

— Om jag visste varför ni ska hålla på och kalla Texas för en provins, sa Smith.

— Sitt ner, young lady, sa Banana Joe när miss McLaughlin kom fram till bordet. Vår unge vän från Texas, fortsatte han vänd till flickan, är melankolisk, och orsaken är att han inte begriper mycket av sig själv. Det är inte heller att vänta. I hans hemstat är livet ännu mindre statiskt än i någon annan del av Amerika, och förutsättningen för en tragisk livskänsla, som är roten till all djupare insikt, är att man ska ha kommit underfund med att människans möjligheter till rörelse är begränsade.

— Försöker ni få mig att framstå i en löjlig dager? sa Texas utan mycket fientlighet.

— Tvärtom, sa Banana Joe, jag försöker få er att framstå i en mindre löjlig dager. Han log över sitt röda blanka ansikte. James är en gentleman, sa han och tittade på sopptallrikarna som kom på bordet. Han skulle aldrig kunna tänka sig att servera soppan innan damen hade infunnit sig. Vilka slutsatser drar ni av det? sa han till flickan.

— Materialet är för magert för att man ska kunna dra några slutsatser. Men jag vet i alla fall att jag alltid kommer först till middagsbordet, för då sitter herrarna i baren.

— Why not join us? sa Borowski.

— Varför bråkar ni med mr Smith? frågade miss McLaughlin. Det är nästan orättfärdigt av en man i er viktklass. Ge er på Borowski, eller mig.

— Skälet till att mr Smith ska lida är uppenbart, sa Banana Joe. Han kommer från ett skonat land. Vi avundas honom hans hälsa som är så överväldigande gedigen att den inte ens möjliggör ett klart personligt medvetande. Det är därför han talar med sådan entusiasm om konserverade soppor.

— Varför sitter jag stilla och hör på det här? sa Texas. Why don't I get up and do something about it?

— Wait till you see us in Texas, sa Borowski.

Smith lade händerna på bordskanten, fällde huvudet bakåt och skrattade.

— Kaptenen, sa Banana Joe. Det ska bli ett anförande.

Det skramlade envist och avsiktligt mot ett glas någonstans i matsalen, och slamret under det låga taket avtog, bibehöll några ögonblick en konstant styrka, medan de ätande skyndade att skeda in soppslutet; tystnade därefter med undantag av ett par förströdda harpackord från nerställda glas och ett sordinerat violinsus från en viskningshörna. Kaptenen svepte med klara strålkastare över de sina:

— Mina damer och herrar, sa han. Jag har några ord att säga om dagens livbåtsövning. Den förlöpte inte tillfredsställande. Somliga passagerare infann sig sent. Andra uttalade sitt missnöje med att övningen kom på en överraskande tid. Intetdera kan tolereras. Passagerarna ska så skyndsamt som möjligt inställa sig på sina platser. Befälet bestämmer vid vilka tider övningar ska äga rum. England är i krig, mina damer och herrar; disciplin krävs även av de civila passagerarna. Tänk över vad jag har sagt men låt maten er väl smaka. Laxen kommer från Canada och har legat i våra frysrum sedan vi sist lämnade Montreal, men frysutrustningen ombord är förstklassig och jag

hoppas ni ska finna anrättningen smaklig även kryddad på detta sätt.

Kaptenen satte sig och vände sin konversationsprofil mot madame Hohenleben som hade platsen till höger om honom. Sorlet vidgade sig koncentriskt från kaptensbordet.

— Vad ska man säga om det där då? sa Texas med mulna ögon.

— Det vanliga, sa Banana Joe. Att det skadar inte.

— Det är en sak jag inte begriper, sa Texas. Hur kan mr Ezra sitta och tala om att jag kommer från ett skonat land och ingenting begriper. Själv kommer han från Jamaica. Jag har inte varit där men era bananplantor har väl inte farit illa?

— Unge man, sa Banana Joe. Nu måste vi gå in på så kallade rasfrågor.

— You treat your niggers like dirt, sa Texas. Det vet man. Där har ni ingenting att säga.

— Jag tänkte inte närmast på dem utan på mig själv. Jag tillhör ett gammalt folk, som har tillbragt en lång tid i Europa och emellanåt har fått veta att det lever, som man säger när man menar att folk får veta att snart ska de dö. Jag känner en viss solidaritet med det folket, inte så starkt som jag borde; men jag kan inte glömma vad de nu går igenom. Behöver jag säga mer om saken?

— It's not necessary but I don't mind if you do, sa Texas.

— Man behöver inte tala allvar till mer än en rätt, sa Banana Joe. Ja, sa han till James, det ska vara kaffe. Ofördröjligen. Det råder alltför stor nykterhet ombord, sa han vänd till flickan McLaughlin. Jag ska säga er hur det är: man försöker sätta upp en säker och obekymrad min, men de små ubåtarna kryssar

omkring i kroppsvätskan. Personligen tror jag det vore nyttigt att tala om saken emellanåt, när man inte kan låta bli att tänka på dem; men det skulle knappast uppmuntras av befälet ombord. Både ubåtar och torpedplan är motbjudande när man har dem i närheten och de tillhör de fientliga stridskrafterna. Jag har varit med om det ett par gånger och har märkt att kroppen reagerar mot det. För min del tänker jag med stor olust bland annat på hur man bär sig åt när man ska ta sig ner i en livbåt. Det oroar er väl inte?

— Tvärtom, sa Catharine McLaughlin.

— Med min kroppshydda har det sina svårigheter. Att man gör sig löjlig spelar mindre roll, för jag inser att de flesta åskådare i en sådan situation har föga sinne för det löjliga. Jag tänker på hur utomordentligt hjälplös man skulle vara om man föll mellan livbåten och fartygssidan. Det bleve ett stort plask som ingen skulle fästa minsta avseende vid; för övrigt tror jag det är emot reglementet att i första hand tänka på att reparera sådana missöden. Det finns folk som är särskilt avdelade för att ta hand om dem som redan ligger i vattnet; men jag föreställer mig att de är överlupna med arbete. Vad tror ni om den här saken? sa han vänd till polacken.

Texas avbröt honom:

— *I* think you are a damned sound fellow, sa han, sträckte fram handen och klappade honom på axeln.

Banana Joe skrattade; sedan vände han sig åter till polacken:

— Men ni, mr Borowski, ni ser ut som om ni hade någonting på hjärtat.

— Jag sitter och funderar över vart ni syftade med det ni sa om nykterheten ombord. Det kom ni från.

— Gjorde jag? sa Banana Joe. Jo ser ni, om man häller lite sprit i kroppen, kommer de små båtarna upp till ytan. Man ser dem och de är ganska små och man bekymras inte så mycket av dem.

— Det låter bra i teorin, men är det tillförlitligt?

— Saken kan praktiseras, sa Banana Joe. Som förevändning är teorin oklanderlig.

— Sprit är också bra mot sjösjuka, sa Texas.

— If one can hold it, sa flickan McLaughlin. Vem vill ta en promenad på däck med mig?

— Ja, sa Texas snabbt. Jag gör det gärna.

— Utmärkt, sa flickan. I shall be telling you same facts regarding the oil business in Texas.

4

Den dagen drog det kallt och var sjöigt, och när Borowski stack ut huvudet genom dörren till promenaddäcket märkte han att regnrocken kunde vara bra och han gick in i hytten efter den. Hytten var skum och full av hans egen ensamhet när han kom in dit igen; och han tog ner rocken från hängaren, lade den över armen och steg ut i korridorens föränderliga sluttning och långsamma maskindunk som tydligt förmedlades av det varma skorstensschaktet. Med en tveksamhet som han inte förstod drog han för det gröna draperiet, med träringarnas torra skrammel, och stängde igen om sin dunkla ensamhetskub.

Schweizarnas pojke kom tutande mot honom genom korridoren och fyllde den som en stor hård lätt plåtboll. Madame Hohenleben stack ut huvudet ur grannhytten, fick syn på polacken och sa:

— Bry er inte om honom. He is *such* a nuisance.

— Det är en mycket trevlig pojke, sa Borowski och vände sig om och gick uppför trappan till baren, förbi den stängda bardörren och ut på övre däck.

Skuggorna av livbåtarna låg över däcket som plåtmoln.

En ung man, fransmannen, den civile, stod lutad mot båten nummer tre med den krökta armen vilande mot relingen och hakan mot handloven. Han rörde sakta handloven fram och

tillbaka så att den mjuka hakan trycktes upp mot underläppen. När han fick syn på Borowski höjde han huvudet; sedan log han och det var ett behagligt leende, trekantigt och blygt.

Polacken gick fram mot honom, och när han kände att han hade någonting i ryggen och tittade sig om, var det de båda flickorna från London som satt på bänken intill barväggen och tittade på fransmannen och såg ut att ha munnen full av fnitter ända upp under gommen.

— Konvojen är stor, sa den unge fransmannen. Man ser inte hela den vidd som den fyller. Man urskiljer sällan några människor ombord på grannfartygen. Det är som när man är avtrubbad av en sjukdom som man bara anar att man har: man vet inte riktigt vad orsaken är, men allt har ett slags halvverklighet som man vet är bara en föreställning, ett subjektivt intryck, men man kan inte komma över det.

— Stod ni och tänkte på det när jag kom upp på däck? sa Borowski.

— På det och på annat. Finner ni det löjligt?

— På inget sätt.

— Det är som en dröm mellan kontinenterna, sa fransmannen.

Borowski nickade och väntade på fortsättningen.

— Vad heter ni? sa den unge mannen. Jag har ju hört det men jag har glömt det. Moi, je m'appelle Jean Barel.

— Jag heter Antoni Borowski.

— Ni är från Polen?

— Ja.

— Har ni nyligen kommit från Polen?

Borowski lyfte på vänstra handen som höll cigarretten och öppnade den till hälften med en gest som betydde att svaret

kunde tas ur handen eller ur luften: en gest som han använt många gånger under de senaste åren och som han väl kände igen hos sig själv fast den egentligen inte var hans.

— Ni kommer från London, tillhör regeringen?

Borowski skakade på huvudet:

— Nej, jag kommer från Polen, ganska direkt från Polen.

— Jag känner en som skulle tycka om er; många. Det är någonting som plågar mig, sa han. Jag har ingen att tala med här ombord. Utom när det gäller vissa saker, sa han och leendet blänkte till.

— Jag har märkt att man sällan ser er i salongen om kvällarna.

— Jag dricker inte, sa Barel. Jag delar hytt med en engelsk pojke men han är inte inne om kvällarna. Jag har hytten för mig själv. Ibland ligger jag och hör på hur människor går förbi i korridoren. Alla har likadana steg.

— Det har de väl knappast, sa Borowski. Det är maskinbullret och sjön; det suddar ut ljuden.

— De är likadana, sa Barel. Jag hör hur olika de är mina egna steg.

— Ni har ju landsmän ombord.

Barel log sitt blyga leende.

— Patrioter, sa han. Det är inte det jag behöver. Inte heller är det språket som kringgärdar mig. Tycker ni inte jag talar god engelska?

— Mycket god. Mycket bättre än jag.

— Tack, sa Barel, och log vänligt. Vad som oroar mig med Amerika är att man måste lära engelska på nytt. Man kan inte

uppehålla sin brittiska accent och den amerikanska är svår att förvärva.

— Det är andra egenskaper hos Amerika som oroar andra människor, sa polacken.

— Ja visst, sa Barel. Klimatet, skyskraporna, kackerlackorna, lynchningarna — har ni hört att hela New York är överfullt av kackerlackor, stora — enorma; det äcklar mig. Amerika är främmande och oroar mig på många sätt.

— Man får vänja sig vid allt, sa polacken allvarsamt.

— Jag förstår. Det slår er som i högsta grad löjligt. Berätta om era erfarenheter: det är därför jag vill tala med er.

— Vilka? sa Borowski.

— Från kriget. När man verkligen handlar.

— Det är inte mycket som kan sägas om det.

— Tiden gick sakta? Årstiderna drogs ut och slaknade plötsligt, först mycket verkligt och sedan likgiltigt, som när ett barn älskar en leksak och tröttnar på den. Inte sant? Skymningen upphör aldrig och ändå är det morgon?

— Riktigt så var det inte alltid, sa polacken.

— Hos oss var det så. Och förkunnelsens artificiella brunnar på alla öppna platser där de fick rum. Att vänta, vänta, med sorlet ständigt i öronen.

— Det är mycket väntande i alla arméer. Tålamodet, inte tapperheten är soldatens främsta prydnad.

Samtalet började roa Borowski, men han kände också sympati för pojken och medlidande med honom.

— Det hade vi inte i Frankrike, sa Barel. Om vi hade haft tålamod och hållit oss beredda under den första perioden, skulle vårt krig inte ha gått som det gick.

— Kanske, sa Borowski. Om vi hade haft tålamod och väntat tills engelsmännen på egen hand upptäckte vem Hitler var, hade det kanske också slutat annorlunda för oss. Men det skulle ha krävt enorma reserver av tålamod, och till slut skulle det ha funnits mycket få polacker kvar som kunde lägga det i dagen.

— Jag har aldrig tänkt på det, sa Barel. Vad jag vill fråga er om är en annan sak. Politik är ändå grumliga spegelbilder; det är en annan sak: hur känner ni det som har varit med?

Polacken tittade ut över det gråvaskade däcket, på bänken där de båda flickorna suttit och väntat på att något skulle hända och därifrån de sedan hade gått; på new-foundländaren, schweizaren, texanen och den unge engelsmannen som tillsammans hade bildat en eftermiddagskvartett av manlighet och motionerade fram och tillbaka på övre däck. Det var ganska kännbar sjögång och de hade det inte lätt när de skulle vända i god ordning. Solskenet var svalt och blåsigt.

— Kom så går vi och sätter oss i lä, sa Borowski. Vad ni frågar om, sa han sedan, är en sak som man själv inte kan svara på. Ingen minns säkert hur han kände sig för fem år sen; ingen kan förklara hur han förändrats. Om ni hade känt mig för fem år sedan och mötte mig nu, kunde ni kanske ha sagt det. Själv vet jag bara att jag känner — ofta känner en oro, en fruktan, en brist på fullbordan; det finns någonting; jag vet inte; det väcker mig ofta på ett obehagligt sätt, och övertygar mig om att ingenting är glömt.

— Som en vass spiralfjäder inom en, sa Barel. Plötsligt lossnar den från fästet och slår ut sin torn och hugger in den någonstans där den gör mest ont.

— Så är det kanske, sa Borowski och tittade på den unge

fransmannen och log åt hans blandning av verklig upplevelse och excentrisk jakt efter erfarenhet. Men jag vet också, sa han, att ett liknande fanns inom mig tidigare, och det kan hända att om jag inte hade varit med om en del som jag har varit med om, hade jag ändå varit alldeles likadan nu, känt likadant nu. Jag har förlorat någonting, men jag vet inte om det är kriget som har berövat mig det eller om det har skett på annat sätt: om åren under alla omständigheter skulle ha gjort det.

— Vad är det ni har förlorat? sa Barel. Vet ni det och är det inte otillåtligt att fråga om det?

— En förvissning, sa polacken. En förvissning om min egen ringhet i det stora sammanhanget och därför en osårbarhet. En förvissning om samhörigheten med det stora och också därför en osårbarhet. En tro, kanske en förvissning: om att när man vänder sig inåt och ser, kan man inte finna förtvivlan, eftersom det innersta är ett samband. Jag ska säga det mycket förenklat: så länge man vet att de egentliga svårigheterna är en affär mellan en själv och det mycket större, är man genom medvetandet om sina egna små proportioner förhindrad från att känna förtvivlan. Det är en sådan förvissning jag har förlorat: det har kommit så mycket emellan. Jag vet inte om det är alla de blinda krigsmänniskorna som har trängt sig emellan och berövat mig det, eller om åren ändå skulle ha gjort det. Det är någonting att vila i som jag har förlorat.

— Vad ska ni göra nu? frågade Barel.

— Vänta.

— Men på vad?

— På att återfå det som är borta.

— Men vad ska ni *göra?*

— På lång sikt vet jag inte, sa polacken. Jag har ett arbete som väntar på mig i Amerika. Det ska jag försöka uträtta; men det berör egentligen inte mig.

De satt tysta och skuggorna från de fyra promenadherrarna passerade förbi dem.

— Ni får ändå inget svar på er fråga, sa Borowski.

— På sätt och vis, sa Barel. Vad som oroar mig är att jag kan ha gått förlustig om något därför att jag inte har varit med. Ni har förlorat någonting genom att vara med — något som jag aldrig har ägt. Er har det inte hänt något som jag avundas er.

— Det var ett smalt svar, sa polacken.

— Jag är ung än, sa Barel. Jag har inte användning för bredare framställningar än så.

— Om ni inte har användning för sådant nu, kommer ni aldrig att få det, sa Borowski.

— I have to do it my own way, svarade Barel långsamt och stelt.

— Fäst er inte vid mig. Jag förkunnar ingenting.

— Ni måste medge det: var och en måste själv finna svaret på sina frågor.

— Jag vet det, sa Borowski. Jag har ofta märkt det. Det är en allmänt erkänd sanning.

— Ingen kan verkligen hjälpa en annan människa.

Barel log sitt blyga pojkaktiga leende, och polacken såg att det var ett som kom endast när musslan var sluten. Skuggan av de promenerande herrarna gick förbi dem över däcket.

— Inga fåglar har följt oss på länge, sa Barel. Det skulle vara rovfåglar över en konvoj.

— De kan komma.

— Ni har varit mycket vänlig mot mig, sa den unge fransmannen och log. När han gjorde det och huden sträcktes ut, framträdde ett litet vitt lodrätt märke mittpå överläppen.

— Det vet jag inte precis.

— Vinden blåser ändå bort alla orden, sa Barel. Som fågelskuggor. Jag måste förefalla er mycket löjeväckande. On n'a jamais tous les courages. Ni har haft tålamod. Men ändå: jag förstår mer än ni föreställer er.

— Vad ska jag kunna svara på det? sa polacken.

— Jag ska ta en promenad på däcket där nere, sa Barel. Han hade en tjock grå yllescarf, och den slog han om halsen så att den ena långa ändan hängde ner över axeln. Gör ni mig sällskap?

— I morgon, sa Borowski.

Barel gick med mjuka steg över däcket. Det hade börjat blåsa upp ordentligt; däcket hävde sig med en långsam, mjukt skevande rörelse, sen satte det sig tvärt. Barel gick stadigt och på mjuka sulor; yllescarfen blåste bred och fransad ut från axeln när han kom ur lä; sedan försvann han snabbt utför trappan.

5

Det tog s/s Barama åtta dygn att tillsammans med de övriga sjuttioen fartygen, som var på väg från Irländska sjön till en kanadensisk hamn, förflytta sig från konvojens samlingsposition, 5° 6′ väst och 55° 29′ nord, ut genom North Channel, över Nordatlanten och till en punkt söder om Grönlands sydspets, ungefär 42° väst och 59° nord. Där lade konvojen om kursen, svängde sin mångbladiga maskinplog och började dra sina parallella ränder ner mot sydväst.

De båda små korvetterna, som gick med sjutton knops fart i ovala banor runt konvojen dag och natt, hade emellanåt visat sig: när de kom släntrande in i formationen för att söka upp tankfartyget i fjärde kolonnen från styrbord och få bränsle inpumpat i de små tankarna. Sedan försvann de igen, små och när det var hög sjö hisnande rörliga som slängbåtar i en karusell. De såg inte ut att kunna göra mycket nytta, att vara mer krigsdugliga än en ivrig bogserbåt, men de uniformerade passagerarna ombord på Barama, som i många vändor hade tjänstgjort på korvetter och försvarats av korvetter, hade stor respekt för deras effektivitet.

Flygplan såg Baramas passagerare en gång, ett par dagsresor öster om den grönländska punkt där de lade om kursen. Det var två allierade plan, långsamma och omoderna sjöplan med myc-

ket pontoner och lite kulsprutor. De medförde sjunkbomber och var ena djävla falkar att kunna spåra ubåtar på djupt vatten när det var någorlunda lugnt, sa de brittiska sjömännen; men inte heller flygplanen föreföll Baramas civila passagerare riktigt förtroendeingivande.

Men de behövde varken korvetternas hjälp eller flygplanens under de dygn då konvojen var på väg mot Grönland. Vädret var under den delen av resan mestadels bra, men de tyska ubåtarna drog inte fördel av det. Storamiral Raeder, som sjöng på sista versen såsom tysk marinchef, hade kallat hem huvudstyrkorna för att putsa upp dem för en höstoffensiv, sedan våren hade visat sig oväntat kostsam för ubåtsvapnet. Om Baramas passagerare hade haft tillfälle att höra Churchills tal den 30 juni kunde de ha gissat sig till att det förhöll sig så; men den dagen låg de utanför Cardiff och livet ombord hade inte kommit in i sina gängor och radion var avstängd, och de kunde inte hämta tillförsikt därur. Inte heller tyckte befälet ombord att det var lämpligt att i alltför hög grad ge passagerarna intryck av att vara ute på en lustresa.

När det var vackert väder spelade man shuffleboard på övre däck; mr Ezra, mr Brigley och mr Hohenleben var skickligast bland de civila herrarna, och bland damerna tog miss Jevrin priset, fast hennes ungflicksklumpiga rörelser inte gjorde henne till någon sevärdhet när hon spelade.

När det var fult väder satt man inne i salongen och småpratade och läste, mest i de gamla amerikanska tidskrifterna som Barama fått ombord när fartyget senast, i slutet av maj, lämnade Montreal.

Ingenting hände, och färden började mer och mer likna en

vanlig Atlantkryssning. De som var trötta när de lämnade England började bli utsövda. De som hade tråkigt till vardags i land hade också tråkigt ombord. Flera av Baramas passagerare hörde till en annan kategori och gick upp i sitt intresse för resan och medmänniskorna. Slutligen fanns det några som skulle ha haft tråkigt om de inte redan på ett tidigt stadium hade fått sådana komplikationer till stånd som inte hade någonting med krigsförhållandena att göra men ändå kom små signaler och korta ögonblick att verka avgörande.

Dagsnyheterna hördes under resans första hälft sämre och sämre för var dag; men det var tydligt att ryssarnas uppgifter om förintande stridsvagnsslag vid Orel, Kursk och Belgorod inte var överdrivna. Kvällen innan konvojen lade om kursen söder om Grönland meddelade nyheterna att en invasion mot Sicilien hade inletts på en 160 kilometer lång kuststräcka. Amerikanska och brittiska Tunisienstyrkor samt kanadensiska elitförband som överförts från England hade efter våldsamma sammandrabbningar med kustförsvaret besatt en rad brohuvuden. På söndagsmorgonen hade de utvidgats och förbittrade markstrider rasade över vidsträckta områden på ön. En ständig ström av trupper, artilleri och förråd landsattes fortfarande. Över tusen allierade plan gjorde oupphörliga räder mot axelns ställningar. Det fanns flera kanadensiska soldater ombord, som skulle ha varit med om det hade fallit sig annorlunda. De satt hela dagarna vid radion och tydde de mumlande och rasslande rapporterna.

Några dagar tidigare hade passagerarna sett ett isberg. Det var ganska disigt den dagen, men man förstod vad som var i närheten därför att konvojen nedbringade sin vanliga lång-

samma fart till någonting som kanske inte var mer än fyra knop, och därför att det på ett par timmar blev mycket kallare i luften, nästan vårvintrigt.

Vattnet var stilla och grått metalliskt, och av det täta diset fick sjön en ljust polerad lyster som blänkte aluminiumlikt ur den långsamma dyningen. Isberget kom in i konvojen och det såg litet och grått och skört ut, där det långsamt flöt bakåt mellan två kolonner. Men när det, mycket sakta, vände sig i vattnet, märktes det hur massivt och grovt det var. Det stjälpte om med stor tyngd i sjön och stack ner djupa virvlar långt utanför den isholme man såg, och det som kom upp ur vattnet var hård hotfull blåis.

Vid relingen stod passagerarna mörkskurna ur diset, framåtlutade, och såg på det. Det blänkte länge men sedan gled det så långt akter över att silhuetten sjönk in i diset. Mot natten blev det varmare i luften igen. Nu var de på väg mot söder.

Det är en likadan kväll, flera veckor senare. Gräset har torkat i julivärmen och står om dagarna nästan gulvitt ute på gårdsplanen, och i ljuset från fotogenlampan, som om kvällarna faller ut från mitt skrivfönster och måste synas ett stycke ut över havet, är det gråblekt och månfärgat. Havsvinden blåser sval och saltfuktig över ön dygnet om; dyningen strömmar in över beachen och sjunker ut. Vattnets andhämtning hör jag dag och natt; det är samma hav som hävde och sänkte Barama under de nitton dygn jag tillbragte ombord för två år sen.

Här har jag inga grannar som jag känner närmare, utom Ted, som jag inte heller känner riktigt nära personligen; men jag har länge känt till hans måleri och därför är han mig en smula mer bekant än de övriga. Pojken som kommer med bil från butiken tre gånger i veckan, med en stor snabb sväng in över min gårdsplan och en tvär inbromsning: Eddie, har jag också fäst mig ganska mycket vid. Han är så amerikanskt för-

behållslös; han tar för givet att vi två, i vår egenskap av människor, har någonting gemensamt, och därför kan det inte heller undgås att man har någonting gemensamt med honom. I övrigt är jag ganska ensam men det gör mig ingenting; det behagar mig. Det är inte ett tillstånd av svart varaktighet utan av skuggigt tillfälligt behag.

Större delen av min tid tillbringar jag vid skrivbordet. Men varje förmiddag går jag ner till beachen och badar och ligger i solen och läser ett par timmar. På bägge sidor om mig har jag en av medbadande nästan obruten sandstrand som mjukt svänger ut mot uddarna och sedan fortsätter bakom dem; det är lite folk på den här sidan av ön, och de som finns här talar aldrig till en och ber en aldrig komma på cocktails före middagen; i det stycket uppträder amerikanerna här ute ungefär som europeer. Om kvällarna går jag ner till vägen och hämtar posten som, oftast, har kommit i plåtlådan vid vägkanten. Det är en Times och emellanåt brev från mina vänner i New York — amerikaner de flesta av dem, det säger jag med tillfredsställelse för jag vet hur svårt det blir för immigranterna när de söker sig till de sina.

Om kvällarna när jag går ner till postlådan ligger mörkret mycket tätt över heden, och ur de höga grästuvorna vid sidan av vägen gnisslar cikadorna hårt och tystnar när man närmar sig. Jag har ficklampan med mig, och ibland försöker jag tvärt lysa in bland gräset för att få syn på någon särskilt sträv och gäll Szigeti; men det är anonymt lagda musikanter. Nästan varje kväll är något fyrverkeri i gång vid horisonten i väster, och varje natt kommer maskinerna in över ön i strikta forme-

ringar. Numera skrämmer de mig inte som de gjorde första natten här ute.

På kvällarna när jag går ner till brevlådan känner jag mig för det mesta en smula lat och varm kring tinningarna; jag har före middagen tagit ett par martinis, av den konstruktion som mr Ezra bekantade mig med och så varmt förordade när vi var tillsammans ombord på Barama. De underlättar matlagningen, som annars roar mig måttligt. Oftast sitter jag en stund vid vägen och funderar innan jag går hem, inte vid själva vägkanten för det är så obehagligt att få strålkastarna i ansiktet när bilarna kommer ur kurvan nedanför postlådan, och därför att de övriga sommargästerna på ön själva aldrig sitter vid vägkanten och funderar och kanske, om de fick syn på en, skulle stanna och fråga om man ville åka med en bit.

Där sitter jag och tittar upp mot stjärnorna som jag inte vet namnet på och känner hur vinden från de områden där de rör sig blåser kring tinningarna på mig. Man hör dyningen ända upp till vägen, svagt och avlägset, och när vinden ligger på och sjöarna kommer in hårt mot stranden, är det som långsamma, svagt vibrerande slag mot stora plåtar från en smedja långt borta.

Sedan går jag hem med min Times i en tjock brun rulle under armen och breven, när det är brev, i fickan. Vägen ligger framför, blekt urskiljbar några meter och sedan försvunnen i mörkret, och cikadorna är kvar i de höga tuvorna. Jag går förbi Teds fönster, och det lyser ur det, nästan bländande när man går förbi i mörkret; men innanför går hans fru förmodligen omkring i sin indianska nakenhet, och det är besvärande att lyssna till det oroliga jäktandet efter kläder som pågår innan-

för nätdörren, och det känns löjligt att stå där ute i skuggan och vända ryggen till och vänta och titta upp mot stjärnorna. Därför går jag förbi; och i vägkrökarna vrider sig stjärnbilderna långsamt ifrån mig och långsamt tillbaka. Sedan är jag över backen och ser det höga smala huset och ljuset från fotogenlampan som faller in genom köksdörren från mitt skrivrum och står brunt innanför köksfönstret och nästan glöder av rum och boning. Det höga gräset sveper om benen på mig när jag lämnar vägens grå grusfrasande matta och kommer in på den knöliga gårdsplanen; och så är jag alldeles ensam och har för kvällen tagit farväl av möjligheten att prata med någon.

När jag har kommit in, och nätdörren med sitt metalliska skrammel har fallit igen efter mig, tittar jag kanske lite i det jag har skrivit under dagen. Det är troligt att jag förfärdigar en grogg, och att jag sedan sätter mig med blyertspenna och papper och gör några anteckningar, såna som dem jag nu skriver ner; och jag funderar en stund på vad jag i morgon ska fortsätta med när jag har satt in ett papper i skrivmaskinen.

Mycket av det jag skriver är, tror jag, precis som det var; annat är klarare och mera entydigt än det kan ha verkat då. Jag ser mig själv, hur jag rör mig bland människor som jag kanske vet mindre om än jag föreställer mig; och jag ser också en kontur av mig själv. Vad jag där ser tydligast är hur jag undviker mycket väsentligt; och det förefaller mig som om det hos mig som är undvikande också är det som lät mig bli en överlevande.

Så stiger jag ur sommardagarna som man stiger ur kläder man inte minns att man har tagit på sig. Emellanåt upptäcker

man att det har vuxit hud över ställen som var alltför illa åtgångna och ömtåliga för att man skulle våga tänka på hur det var med dem. Cikadorna sitter utanför fönstret och vet ingenting natten igenom. När jag hör flygplansformeringen närma sig går jag ut på den lilla förstubron och följer med ögonen hur de gröna och röda punkterna växer till lanternor och hur de vita punkterna lyser fram och hur vingarna syns som tunna snabbt flyende moln. De kommer alltid över ön om natten och skrämmer mig inte.

När jag har stått där ute en stund, och sett flygplanen passera strax under stjärnorna, och det blir tyst efter motorerna, hörs alltid vinden och jag ser talldungarnas mjukt yviga kronor framträda ur mörkret. Jag står stilla och känner efter, och jag märker hur min andhämtning och mina hjärtslag, fast de är snabbare i rytmen, rättar sig efter dyningens långsamma andning. Jag hör det lätta frasandet av vågorna som glider upp över den slätt packade sandstranden; men hur de glider tillbaka igen hörs inte. Vinden far med en stor lätt ljum nattlig hand över tallarnas kronor.

Jag går in och lägger varsamt igen dörren efter mig, och när jag kommer in känner jag ett leende som utan att strama ligger över mitt ansikte.

Uppe i sovrummet är det sommarfuktigt och svalt, och genom de öppna fönstren har den stora sängen och de svala lakanen fått sin doft av saltvatten.

I morgon är den borta och sommarvärmen slår in, susande och en smula dammig, genom de nerdragna rullgardinerna. Röster hörs långt bortifrån och några människor är på väg ner till badstranden. När jag står vid fönstret och drar upp gardi-

nen, ligger heden och ängarna sommartorra, den stora råoljedrivna klarröda slåttermaskinen har kommit, och svalorna flämtar med vingarna, faller och stiger som snabba målmedvetna fjärilar. Talldungens grönska rör sig mjukt mot himlen. Vinden blåser på lek över det nästan vita ängsgräset.

Martha's Vineyard den 10 juli 1945

1

— Now look here, sa Banana Joe till bartendern. Har ni brått, John, eller hinner vi tala allvar en stund?

— En kort stund, sa bartendern.

— Det är en viktig sak, sa Banana, för er som har ert levebröd av hithörande, för mig som konsument. Vi har varit ombord i något över elva dygn. Vi har från Irländska sjön tagit oss fram till någonstans söder om Grönland, om jag inte misstar mig, och nu tycks vi vara på väg ner mot New Foundland.

— Jag känner rutten, både den här och den andra. Det är min trettifjärde resa, sa John.

— All right, John: då bör ni veta att besättning och passagerare på en båt som Barama verkligen kommer varann inpå livet under de kanske tre veckor som resan varar.

— Tjugu dar är maximum hittills, sa John.

— Tjugu dar, John: under den tiden hinner många band knytas, sympatier grundas, antipatier döljas. Själarna ombord smälter ihop till en enda stor fartygssjäl.

— Mr Ezra, sa bartendern, jag har andra beställningar att ta hand om.

— Otvivelaktigt, sa Banana. Men nu gäller det en sak av stor principiell vikt. Alla ombord har, såvitt jag har kunnat

se, lämnat ett eller annat bidrag till det stora sammanväxandet. Everybody, John, except you! Det enda som har stått i vägen för skapandet av en fullkomlig harmoni ombord är era martinis. Det är tolfte gången jag säger det: en martini ska inte vara urinbrun utan som blekt guld. Ta ut de här fyra glasen, gå bakom barskynket och drick ur innehållet, i hemlighet och på min bekostnad. Det är vedervärdigt men dock något rusgivande. Kom sedan tillbaka med fyra martinis av tillfredsställande art. Tycker herrarna att det låter som det ska? sa han till sina tre barbröder.

— Vonderful, sa Jevrin. You veary founny man. Vhy you not go Rossija, I mean Rah-sha. There like founny men.

— I like my niggers too much, sa Banana och tittade retsamt på ryssen. Därför tänker jag nog bli kvar på Jamaica.

— I Ryssland: inga rasfördomar, sa Jevrin. Alla kamrater, ingen nigger.

— Jag har sagt det tidigare, sa polacken. Jag kan inte . . .

— Det är uppfattat, sa Banana. Jag är för gammal för att byta åsikt. Jag är till och med för gammal för att tiga med de felaktiga åsikter jag har.

— Jag hoppas det finns ungdom på Jamaica, som är lik er i mycket men inte i allt, sa Borowski.

— På vissa punkter liknar de mr Smith mer än de liknar mig, sa Banana. Hade ni en trevlig promenad i dag också? sa han till Texas.

— She's a tough dame, sa Smith och såg belåten ut. Hon passar bra i Texas.

— Tänker ni enlevera henne? sa Banana.

— Hon är journalist. Hon ska skriva om Amerika. Hur ska

hon kunna göra det utan att komma till Texas? Det tjänar jag en flygbiljett på.

— Ska ni också till Texas? sa Banana och smålog åt polacken.

— Knappast, sa Borowski.

— I probably go Texas, sa Jevrin. Fara New York San Frantsisco tvärs över Texas yes?

— Jeezuz Christ, you said it brother, sa Texas och slog honom i ryggen. Här kommer drinkarna.

— De torde vara till er belåtenhet, sa John.

Han ställde glasen, sprött klingande, på bordets stenskiva, och de var bleka, immiga och så fulla att det silade över kanten när Barama krängde till. Innanför barskynket skramlade det på prov i glasuppsättningen, och John försvann hastigt för att ta en överblick över situationen.

Vid bordet intill satt gymnastikinstruktören O'Connor, den långe engelske underlöjtnanten och ett par andra underofficerare och drack öl. Underlöjtnanten satt och läste i en varuhuskatalog från Quebec och prickade för.

— Skorna är billiga, sa han.

— Så förbannat billiga är de inte, sa en av de övriga. Så förbannat billigt blir det inte när man kommer i land där och börjar handla. Men det är skor.

— Jag har en lång lista som hustru min har snickrat ihop, sa underlöjtnanten. Nu gäller det om pengarna räcker.

— Jag har pengar men jag har ingen att köpa åt, sa O'Connor.

— Du har väl dig själv att köpa åt, sa en av de övriga.

— Jag ska stanna där, så det är ingen brådska.

— Du har det bra du, sa underlöjtnanten. Jag trivs inte på sjön. Jag trivs inte med det förbannade kriget till sjöss.

— Ja, jag har det bra, sa O'Connor. Jag trivs på sjön och jag ska i land. Jag trivs i England och jag ska till Canada. Jag har det bra.

— Du har gjort ditt, sa en av de övriga. You can tike it easy.

— Hell, let's not talk about it, sa O'Connor. Let's have another beer.

— Det är fan vad det finns mycket att köpa i Canada ändå, sa underlöjtnanten och hade återgått till sin katalog.

— Finns det några svarta silkesbyxor? sa en av de övriga. Det ska jag ha åt min flicka.

Doktorn satt ensam vid sitt bord och läste en tidskrift. Han höll på med sin näst sista drink före maten, och nu såg han på klockan och drack ur glaset och nickade åt bartendern.

Vid det mörka hörnbordet satt den unge franske poeten och tittade sig omkring. Han strök det blonda håret ur pannan, reste sig upp och gick fram till madame Hohenleben som satt ensam vid ett bord.

— Tillåter madame att jag slår mig ner ett ögonblick, sa han.

— Min man är på väg upp, svarade hon. Han kommer nog strax.

— Tillåter madame att jag gör sällskap till dess han kommer, sa Barel.

Hon nickade.

— Får jag förse madame med någonting att dricka, sa han.

— Rör inte vid mig, sa hon lågt.

Han tittade på hennes bleka breda panna och på den tunna näsan och på munnen som om nätterna öppnade sig och bet honom hårt tvärs över läpparna och han sa:

— Trivs madame med resan. Hur klarar sig barnen. De förefaller ta svårigheterna på ett så utmärkt sätt. Har de redan gått och lagt sig.

— Rör inte vid mig, sa hon lågt. Jag känner det i hela kroppen. Ernst märker det på mig när han kommer hit.

Hon tittade upp på bartendern som plötsligt stod vid deras bord.

— Vad får jag lov att förse madame med? frågade Barel. Sherry?

— Ja, sa hon. Tack. De är verkligen snälla och lättskötta, sa hon och lade handen på bordets kalla stenskiva; och hon kände hur han såg på den.

— Bara öl för mig, sa new-foundländaren Leclerc.

— Samma här, sa den tystlåtne herrn i gråbrunt.

— Oh I say, sa den unge flanellbritten, be a sport. Ta en visky med mig.

— Bara öl, sa Leclerc.

— Samma här.

— Ska ni stanna i New Foundland nu när ni kommer tillbaka? frågade britten.

— Newfound*land*, sa Leclerc. Rimmar med two on hand, ungefär.

— Newfun*land*, sa herrn i gråbrunt. Det ska jag lägga på minnet.

— Men ska ni stanna där? sa flanellbritten.

— Troligen.

— Är det nån framtid? Är det inte en dominion som har det ganska illa ställt.

— Det är ingen dominion, sa Leclerc. Det upphörde för en tid sen men då gick ni i skolan ännu och läste inte tidningarna.

— Jag läser sällan tidningar, sa britten.

— Hur gick det till? sa herrn i gråbrunt.

— Det är för mycket dimma i landet, eller vad det är, sa Leclerc. Sen vart det klart väder en dag och vi upptäckte hur dåliga affärer vi hade. Threw in the sponge.

— T-t-t, sa herrn i gråbrunt.

— Ni har det bättre med oss, sa flanellbritten.

— Lika kallt, lika dimmigt, lika mycket skog, sa Leclerc. Lika djävligt. Men jag trivs.

— Det måste vara maskulint och härdande, sa den unge britten.

— You have another whiskey and you feel even more sure about that, sa Leclerc.

— Oh, I say, sa den unge britten.

De båda franska sjöofficerarna satt vid ett litet bord och drack var sin Dubonnet. Båda satt med benen i kors och blanka svarta kängor och mycket välpressade mörkblå uniformsbyxor. Som vanligt satt de ensamma, uteslutna endast därför att de själva var så besvärade av att deras engelska inte var korrekt och därför att så få talade franska.

— Jag hörde just på nyheterna, sa Armand. Invasionen tycks gå utmärkt. Tre flygfält och en stad som heter någonting som jag inte uppfattade har fallit i dag.

— Snart blir det vår tur, sa Claude.

— Då kan vi dricka en Dubonnet i Paris, sa Armand.

— Dubo, Dubon, sa Claude och båda hörde, genom larmet i baren och genom de tunga sjöhävningarna, hur det lät när man lämnade Porte des Lilas.

I hörnet vid dörren stod barens största bord, och där var fyra brittiska sailors och de båda flickorna från London. De hade druckit ett par flaskor öl; nu sa en av matroserna:

— Det börjar klarna i halsen, känner jag. Nu tar vi "Raeder".

— Nej, vi tar "The bold soldier".

— I helvete, sa den första. Jävla infanterist.

— Vi tar "Raeder", sa den tredje.

— Vad är det för nånting? sa Ann. Är det flygräderna så vill jag inte hörat.

— Det är om tyska flottan, det är en sång, sa den första. Är ni klara?

— Du börjar, sa den tredje.

Och medan de båda flickorna hörde på, började matroserna sjunga med klara pojkröster:

There were three scoundrels in lousy Krautland,
In Krautland there were more than three,
And they did cast lots which of them should go,
should go, should go,
And turn robber all on the salt sea.

The lot it fell upon Erich Raeder,
The mildest of all the three,
That he should turn robber all on the salt sea
the salt sea, the salt sea,
For to maintain his Kraut brothers and he.

Medan de sjöng tystnade slamret i baren, så att man mellan stroferna började höra blåsten utanför och vågorna som kom fräsande in från babord. Nu lyssnade de flesta bargästerna, och balladen berättade om hur storamiralen, som var Hitlers och Görings kumpan, fick syn på ett ståtligt skepp ute på havet och prejade det.

"Hello, hello," cried Erich Raeder,
"What makes you sail so nigh?"
"I'm a rich merchant ship bound for fair Montreal,
Montreal, Montreal,
Will you please for to let me pass by?"

Det ville inte Erich Raeder som hade slagit sig på sjöröveri för att livnära sig och sina bröder.

With broadside and broadside and at it they went,
For fully two hours or three,
Till Erich Raeder gave her the death shot,
the death shot, the death shot,
And straight to the bottom went she.

När sångarna kom till sista versen klämde de i så mycket de förmådde, och flickorna gnolade med och de fick hjälp från de övriga borden i baren, där det satt flera unga män i blå engelska och gråblå kanadensiska uniformer.

Bad news, bad news to Canada came,
Bad news to Montreal town.
There's been a rich vessel and she's cast away,
cast away, cast away.
And all of her merry men drowned.

— Vad är det de sjunger? frågade Smith. Den där melodin har jag hört hemma i mina trakter.

— Det är en gammal engelsk sjörövarballad, sa Banana. Den hette egentligen något annat men pojkarna har gjort om den så att den ska lämpa sig för det aktuella läget.

— Veary veary nice, sa Jevrin.

— I synnerhet slutperspektivet, svarade Banana. Veary nice.

— Vhat zat? sa ryssen.

— Det slutar illa, sa Banana.

— Alla vackra visor gör, sa Jevrin.

— Går det som pojkarna sjunger, kommer ni inte ens fram till Montreal, sa Texas.

— Better hafe drink right avay zen, sa Jevrin. Hey boy, ropade han på bartendern. Same sing. Han tittade sig omkring på de övriga och skrattade hjärtligt.

Banana Joe nickade vänligt och Texas log med smal svart mun och rynkiga kinder. Sedan stod flickan McLaughlin och såg sig om i tobaksröken; hon stödde handen mot dörrposten och tog emot sig när Barama tvärsjönk i en vågdal. Borowski steg upp och gick emot henne.

— Där är ni, sa hon. Jag tänkte jag skulle komma och hämta ner pojkarna när gonggongen går.

— En drink hinner ni med, sa polacken och lade handen om hennes vänstra arm, där hon hade flytvästen hängande, och förde henne fram till bordet.

— Här har vi bordsdekorationen, sa Banana. Får vi lov att stänka några svala och uppfriskande aftondroppar över blombladen? Ni måste ursäkta mig: jag har hunnit dricka tre martinis och de var bra, så bildspråket är inte riktigt träffsäkert.

— Då tror jag att jag tar detsamma, sa Catharine.

— Fyra i stället för tre, ropade Ezra till John borta vid skynket.

— Four good ones coming up, svarade John.

— Vad har ni haft för er? sa flickan McLaughlin.

— Vi har hört en gammal ballad om ett fartyg som gick i kvav på väg till Montreal.

— Men det är ju dit vi ska, sa flickan.

— Dit eller till någon annan kanadensisk hamn.

— Varför sjönk båten? frågade flickan.

— Storamiral Raeder var framme, sa Banana. Det är ett mycket närliggande motiv.

— Veary veary nice, sa Jevrin.

— Skönt att jag slapp höra det, sa flickan.

— Vi har minst en vecka kvar ombord, sa Banana. Ni undgår den inte.

— Vi får antingen höra den eller vara med om den, sa Texas.

— You mustn't be funereal, sa flickan. Hos er verkar den attityden inte övertygande.

Genom tobaksröken och rösternas slammer hördes gonggongen nerifrån undre däck. Sedan var den i trappan och sen stod den unge stuerten, han som skrek om mornarna, och dinglade med mässingsmånen i dörren.

— Jag måste hämta min fru och dotter, sa Jevrin och reste sig och log vänligt mot sällskapet. Han gjorde en lov om bardisken och betalte.

— Ska vi ta en till? sa Banana. Vi hinner nog.

— Better not, sa polacken.

— Visst ska vi det, sa flickan, och de satt kvar medan baren tappades ur och hela det bullriga innehållet rann ner utför

trappan. När det blev tystare hörde de blåsten och sjöarna som klatschade in mot fördäck. För var gång Barama krängde ner mot styrbord kände polacken hur överkroppen tyngde mot händerna som vilade på armstöden. John gled omkring i baren med sin stora bricka och balanserade obesvärat glasens täta och ojämna formeringar.

När de kom ner i matsalen var slåarna som hindrade porslinet från att åka ut på golvet uppfällda kring bordskanterna, och det vita duktyget fuktat för att öka friktionen. Medpassagerarna såg annorlunda ut än uppe i baren, som en nyblandad kortlek. Golvet hov sig upp sakta, satte sig plötsligt. Sopptallrikarna var framsatta på bordet, och soppan figurerade långsamt i tallrikarna som en manetbalett.

2

Genom ljusslussen kom man från salongen ut i blåsigt beckmörker. Dörren slets ur Borowskis hand och slogs igen bakom honom. Han famlade efter relingen; däcket sjönk undan häftigt, snett ner mot styrbord, och han kom ner på knä och stötte det ömma stället men inte hårt. Han stod framåtlutad och kände på det, med svalt stänk i ansiktet; sedan gick han i en uppförsbacke som blev brantare. Han hade trätt på sig flytvästen utanpå regnrocken, och den flaxade bakom axlarna. Mörkret började blekna nu, och han urskilde tydligt relingen som han stödde sig mot. Han fortsatte för över, förbi den mörklagda salongen och de mörka hyttventilerna. Han vek av runt hörnet och fick vinden i ryggen så att flytvästen slog om kroppen på honom, och vek runt hörnet igen och var i lä.

Han fortsatte tills han kom utanför styrbords salongsdörr, och från det stora rummet där det var ljust och varmt och många röster, trängde det inte ut en gnista. Han stod med handen knuten om däcksstöttan och lät kroppen följa med i sjöhävningen.

Genom blåsten och maskinbullret och vattnets sköljande utefter fartyget och ljudet av propellern som vibrerade under fotsulorna när den med jämna mellanrum slog i luften, hördes frasandet av svallvågorna när de slog ut från bogen; och deras vita

kammar drogs som sneda kritstreck ut över mörkret och mot sjöarnas vågrätt vandrande kritsuddar, tills de ströks ut och försvann.

Inte ett ljus kom från konvojen, och Barama kunde ha varit ensam på väg över Atlanten. Människorna ombord, som var där inne där det lyste, kunde ha varit någonting som han drömt. Själv kunde han vara någonting som de bara flyktigt hade drömt, och om han i det otympliga, långsamt uppåtvacklande, plötsligt fallande mörkret klättrade över relingen, när den lutade in mot honom, och hasade utför den branta fartygssidan ner i vattnet, skulle ingen märka det; ingen skulle höra det och ingen skulle dra sig till minnes att han ingått i drömmen som en av dess mörka fåmälda figurer.

Han ryckte på axlarna och log åt tanken: förlorade ungdom, kan komma tillbaka också på det här sättet. Försvinna nu när jag har tagit mig hit med sådan möda; och han tänkte på de båda gamlingarna Goldmann som han emellanåt hade haft att göra med i Warszawa, medan de bodde i det lilla ghettohuset vid gathörnet som påminde så mycket om gamla stadsdelen, och som han inte såg till på perrongen i Paddington Station och inte heller i Cardiff när Barama skulle segla; ombord hade han fått veta vad som hänt dem.

Barama lyfte sig tungt, väntade, gav sedan efter och vägde djupt ner i sjön, med vattnet forsande efter plåten. Stänk kom drivande och slog vasst över ansiktet. Nu när jag är ute ur det, tänkte han: att man skulle kunna göra slut på det har inte kommit för mig på länge, utom som en väl övervägd plan att tillgripas om jag blev fast. Göra det av andra skäl, det är en fredlig lyxtanke som man kan få när livet har sin nödtorft

säkrad, när det är helt och hållet ens eget: då kan man låta det rulla ur handen.

Hans högra underarm vilade på relingen, och nu i mörkret öppnade han handen över vattnet och lät det mjuka stora vita lätta klotet stjälpa ut ur handen, och det föll osynligt ner i vattnet, och sedan följde han det med blicken när det med nio knops fart drev akter ut. Svallvågen kastades åter ut från bogen, vit och fräsande, klatschade mot sjöarna, suddades ut och försvann i mörkret.

Någonting, ett svagt vitt ljus, glimtade till ett ögonblick vid horisonten, och han såg efter det och visste inte om det var en inbillning och det kom inte tillbaka. Han stirrade ut i mörkret; mellangärdet trycktes mot relingen när Barama körde ner bogen; svallvågen slog ut tungt frasande.

Någon kom gående längs promenaddäcket, en mörk skugga som närmade sig stadigt utför den branta sluttningen. Han urskilde flytvästens puckel, ljusdisig och inte svart i mörkret: det var en av besättningsmännen. Han gick förbi utan att säga någonting.

Det är över för mig, tänkte Borowski. Jag far bort från det. Här står jag ensam och är alldeles färdig med det, för varje sjömil måste det vara en tråd som sträcks av. Varför kan det inte sluta att kännas. Jag ska inte tillbaka. För mig är det över. Det ska aldrig hända mig mer. Jag vet vad det är jag inte blir kvitt. Det är det som jag såg hända i den stora inhägnaden och järnvägsvagnarna utanför. Vad staden hette som låg intill, vad staden hette, staden: jag minns det inte. Namnet på staden minns jag inte. Jag ska aldrig se dem mer,

tänkte han, ingenting sådant ska hända mig igen, det är ingenting som jag på nytt behöver uppleva, tänkte han men då: slog deras röster gällt svallande upp mot honom ur mörkret och vattnet och han hörde pistolskotten, torra rapp bakifrån som drev ihop dem och de trängde varann uppför landgången och in i godsfinkorna, och hörde det bristande ljudet av deras trängsel och rösterna, rösterna — rösterna vältrar över varann söndertrampande, rösterna sönderslitande, rösterna tills ingen mer och dörren skjuts igen och kväver ljuden och han står på vaktplattformen och sväljer illamåendet neråt genom matstrupen och den kalla svetten rinner från tinningarna ner över kinderna — och han släppte relingen med handen och strök sig över ansiktet och gick för över tills han fick blåsten mot huden: det ska aldrig hända mig mer, sa han och öppnade munnen mot blåsten och hade åter fartygets däck under fötterna och kände hur det smärtade till lite i det onda knäet.

Sedan vände han sig om och kände hur flytvästen hårt slog bägge armarna om honom bakifrån, och han gick tillbaka in i lä igen och stod stödd mot relingen.

Svallvågen frasade ut från fören, mörknade, bröts och försvann när den var långt borta.

Utanför läsidan skymtade de vita sjöarna. Propellern lyftes upp ur vattnet och piskade luften med ett stort maskinmummel som skälvde genom fartyget.

Svallvågen frasade ut mot sjöarna och försvann.

3

— I come out of room door, I almost fell over, sa Jevrin. Min fru hon ligger på rygg. Säkrast så. Men hon inte mår illa.

— Spela nu, sa doktorn. Reflexerna från hans blanka blekröda hjässa rörde sig sakta när taklampan svängde i sin kardanska upphängning.

— Det är onödigt att bli sjösjuk, sa Texas och seglade ut kortet på den gröna duken.

— Jag har märkt, sa legationssekreterare Hohenleben, att vågorna följer en viss rytm. Först kommer två svaga och sedan en starkare, så två svaga och en starkare, till slut två svaga och en som är ovanligt djup och kraftig, den nionde. Det är som ett versschema.

— Som ett versschema, sa doktorn.

— Det här måtte ha varit den nionde, sa Leclerc. I salongen fanns det inga slingerbord på bordsskivorna och när Barama satte sig den här gången kom new-foundländarens glas på glid men stannade efter ett par centimeter.

— Häll ut lite grogg på duken, sa doktorn.

— Det är ändå märkligt med en sådan rytm, sa legationssekreteraren. Han såg sig vädjande omkring men ingen tittade upp.

— Att bli sjösjuk är fullkomligt onödigt, sa Texas. Det enda som behövs är att man inte tänker på det.

— Jag har varit med när man inte gärna har kunnat undgå att tänka på det, sa den långe underlöjtnanten. Jag minns en resa för två år sen när vi var ute i en korvett i storm sex dygn i sträck. Det jäkligaste var att man inte hade något torrt att ta på sig. Jag hade varit mycket noga med min kista, men tredje dan tror jag det var när jag skulle ta fram en torr tröja så gjorde fanskapet en djupdykning just när jag höll på med det, och någon hade öppnat skansluckan, och när jag hade fått upp locket på kistan kom det tio pytsar kallt vatten rätt ner i kistan. Då gick jag upp på däck och spydde i lä, så förbannad var jag på alltsammans.

— Men det var alltså inte sjösjuka, sa unge Brigley och såg blek ut. Det bara bevisar tesen.

— Så vi har en psykolog ombord också, sa underlöjtnanten.

— Spela nu, sa doktorn.

Stuerten kom in med de nya groggarna och han rörde sig med samma vardagliga säkerhet över golvet som en karusellpojke bland omtumlade åkande. Det var fem bleka viskygroggar och en mörk dryck åt doktorn.

— Det blir sista ronden i dag, sa han. Klockan slår elva nu.

— Det var hälften av min vakt det, sa Texas. Han hade den första passagerarvakten, mellan tio och tolv.

— Ställ undan en grogg åt mig så att jag har någonting att göra mellan tolv och två, sa Leclerc.

— Omöjligt, sir, sa stuerten. Det är mot förordningarna.

— Hur ofta har du spritpasset? sa unge Brigley till Texas. Jag tycker du har ingen annan vakt än spritpasset.

— Spela nu, sa doktorn.

— Det är väl inte så himla bråttom, sa Brigley och slängde ut ett kort.

Banana Joe kom från babordskorridoren in i salongen. Han blinkade lite mot ljuset; sedan gick han fram till bordet och ställde sig bakom doktorns stol och tittade på spelet.

— Skulle inte ni gå och lägga er? sa Texas.

— Jag la mig på prov innan jag klädde av mig, men i det här vädret är det obekvämare än vanligt. Sjögången har sina förtjänster bara när man sitter uppe och dricker grogg. Då man har suttit en stund och ska resa sig upp, och det känns en smula ostadigt, har man någonting att skylla på, alla kategorier: de som vill vara sobra och moraliska skyller ostadigheten på sjögången, och de som vill vara manliga och väderbitna skyller den på spriten.

— Där har vi en psykolog till, sa underlöjtnanten men nu i en annan ton.

— Du stör spelet, sa doktorn. Ta dig en stol och sätt dig och vänta så kan du vara med nästa gång.

— En stol behöver jag, sa Banana Joe.

Draperierna framför styrbordsdörren buktade plötsligt ut och sjöarna hördes tydligare; sedan hängde de rätt ner igen, och det inre draperiet drogs åt sidan. Det var polacken; han stod bländad av ljuset, och efter en stund kom han fram till bordet och tittade på spelet. Jevrin satt mitt emot honom. Han såg på honom och sa:

— You not look so well. Sjösjuka.

— Det känns ungefär så, svarade polacken.

— Ni skulle fara väl av en visky, sa Banana. Serveringen är slut men vi kan gå in i min hytt och ta en tillsammans.

— Tack, sa polacken, men så känns det inte. Gonatt, sa han och så gick han, tydligt haltande, över salongsgolvet som skar ner i en brant sluttning, in i den mörka korridoren.

4

I sängen låg han och hasade fram och tillbaka på lakanet. Han låg på rygg och först hasade han snett neråt mot höger fot, sedan snett neråt mot vänster axel. Kroppen gled inte mer än en hårsmån för var gång, men när Baramas bog och styrbordssida körde ner i vattnet stramade skinnet uppåt, och var gång bogen vältrade upp över en vågkam stramade skinnet neråt och han kände hur bakhuvudet trycktes ner i kudden.

Boken låg på filten med pärmen uppåt, och han höll händerna utefter sidorna och hörde genom det gröna draperiet hur trävirket i trapporna sträcktes ut och trycktes ihop och stönade. Skuggan på väggen, bakom fotändan av sängen, kröp samman, rätade sig långsamt upp och hukade sig ner igen. Inne i salongen måste det vara röster, men de trängde inte fram genom det tungt sköljande vattnet och träets knastrande. Ensamheten som han några dagar hade haft på avstånd hade snott in honom i sin plastickokong igen. Det är nånting, tänkte han, som jag får bära med mig precis på samma sätt som flytvästen. Det är mot reglementet att lägga den ifrån sig. Du, sa han till sig själv: det är inget fel på människorna ombord, åtminstone inte med de flesta. Varför har du så lite med dem att göra? Varför sitter du inte uppe och spelar gin rummy med dem?

Jag tycker inte om att spela kort, sa han.

Varför sitter du inte inne i Bananas hytt just nu och pratar med honom? Han är en klok karl.

Har du hört vad han tycker om sina negrer? Är det en klok karl? Det är väl just det som är den universella galenskapen. Är han en klok karl?

Varför resonerar du inte med gymnastikinstruktören vad han heter? Han skulle alldeles säkert fara väl av att få tala med dig om hur han har det ställt.

Så du tror alltså att du har nånting att skänka bort och du tror att du får särskilda förtroenden? Tror du det?

Doktorn har sett mycket av livet.

Den fylltratten.

New-foundländaren ser ut att vara en präktig karl, en riktig, enkel människa.

Han behöver tala med sin tandläkare, inte med mig.

Du avvisar den ena efter den andra men jag tycker inte du låter vidare djupt bitter. Du kan gärna försöka höra ihop med dem.

Det kan jag gärna försöka. Men någon gång kan det vara skönt att vara för sig själv och läsa en bok.

Läs då.

Han tog upp boken från täcket och läste:

> ANNA. Please come to bed, Grandpa. It's after eleven. You look tired out.
> COL. HUSSEK. Nonsense, my dear! Never felt better in my life! Must wait to hear the news.

What news? tänkte han. Det är inga nyheter. Tio städer och hamnar har fallit. Stridsvagnar i Catania. Eisenhower på

Sicilien. Allt pågår på samma sätt, och tar det slut i Europa om ett eller annat år finns japanerna kvar i Stilla havet. Stannar jag tillräckligt länge i Amerika får jag vara med där också.

Har du stått ut med det första så står du ut med lite larm i Söderhavet. Tänk på kamratskapet.

Jag ska inte svara riktigt bittert på den saken heller.

Den har du inget sådant att säga om.

Håll tyst nu. Jag ska sova.

Nonsense, my dear! Du sover inte. Se på figuren bakom sängen. Han sover inte heller och ändå har han så mycket mindre att tänka på än du. Han tänker bara på sitt tillfälle.

Nu skämtar du. Jag ska sova.

Du ska sova: kom ihåg uppe på däck för en stund sen.

Det var ingenting. Det var bara ett ryck av illamående. Sjögången.

Det var ett ryck av verklighet. Varför stiger du inte upp och pratar med flickan Mc Laughlin?

Hon ligger redan.

Än sen då? Du är inte krigsskadad på det sättet.

Jag har kommit bort från det.

Titta på henne och känn efter.

Man går inte in till främmande flickor om nätterna. För övrigt är jag inte sådan att jag kan tilltala henne.

Du kan åtminstone vara uppmärksam mot henne.

All right, om du är nöjd med det.

Nu kan du försöka sova.

Jag har ingen lust.

Du törs inte, din fähund. Sov.

Ljuset är tänt.

Släck då.

Nej, sa han.

Sedan låg han och hörde på hur vattnet sköljde utefter fartyget, och när han hade lyssnat en stund, med slutna ögon, lät som om det kom fräsande in, kallt och grönt, genom korridoren från salongen.

Dumheter, tänkte han. Det hörs ingenting i trappan. Det skulle höras i trappan. Det skulle vara larm ombord. Han öppnade ögonen och såg den mörka figuren resa sig långsamt bakom sängen, sned och kutig och halvt vänd mot honom. Hans nacke trycktes ner i kudden. Andra stönade ur grannecellerna. Trä knakade och brast: vad var det?

Förbannade dumheter, tänkte han. Där har jag aldrig varit. Dit kom jag aldrig. Det hände mig inte. Det är ingenting.

Fan, det måtte väl vara tillräckligt att man är ute på en sån här resa. Ibland förlorar de halva konvojerna. Det kan vara ett helt koppel av ubåtar strax här utanför. Tänk på ubåtarna du. Var rädd för ubåtarna. Det är förbannat obehagligt att komma i sjön plötsligt. Vi är ännu strax söder om Grönland, det är kallt i vattnet. Tänk på det du. Du har tillräckligt att oroa dig för. Tänk på flytvästen som du inte får gå utan, det är ingen lek. Tänk på vad som kan hända. Det andra är långt borta.

Vattnet sköljde genom korridoren. Plötsligt hörde han herr Hohenleben hosta inne i grannhytten. Efter en stund gick någon förbi och stegen försvann i trappan till de uniformerades domäner. Han tog upp boken och tittade igen.

COL. HUSSEK. Nonsense, my dear! Never felt better in my life! Must wait to hear the news. Westland will have to admit responsibility. She can't get around the evidence. I tell you, this means war.

OSWALD. Thank God I'm fat and fifty! No more wars for us, Colonel! We've done our share!

Det har du rätt i, Oswald, sa han.

Han tittade på klockan: tio över tolv. Nu börjar det bli tomt i salongen. Om en timme och femti minuter skulle han ha tvåtimmarsvakten; Leclerc skulle komma och väcka honom. Han släckte och låg och hörde på vattnet som tungt sköljde förbi utanför. När det var mörkt märkte han ännu tydligare hur kroppen, långsamt och med kraftiga rörelser, gungades upp och ner på den skevande brädan. Nacken sjönk vilsamt ner i kudden.

5

Från blåsten kom de in i tyst vila, i de new-foundländska dimmorna, och Barama gled över långa blanka mjuka dyningar. På kvällen låg en tunn silvermatta av fukt över däcket, och när man trampade på den lämnade skosulorna avtryck av blöt svärta.

På övre däck var det folktomt och ventilatorhuvarna stod som stora ljusa snedblåsta sädesskylar. Dimman drev över däcket, förtunnades och grånade, tätnade och vitnade. Grannfartygens maskiner pulserade någonstans i närheten, men man såg ingenting. När man hörde dem men inte såg dem var de mycket nära.

Borowski stod vid relingen och tittade ner på Manneken-Pis som plaskade fram på styrbords sida i jämnhöjd med kommandobryggan. I den milda dyningen skidade den och dök, och den vita vattenstrålen steg och sjönk som stilla, vänligt vällustiga ejakulationer, aldrig upphörande. Grannfartygens maskiner som pulserade runt omkring i dimman bildade ett stort invecklat rytmiskt mönster, av långsamma pukor och trummor målat över den blanka böjligt metalliska dyningen. Dimdraperierna drev över vattnet och tätnade långsamt till skymning. På Borowskis rockärm låg en vit spindelväv av fukt.

Någon kom gående över däcket och ställde sig vid relingen en bit ifrån honom. Det var flickan McLaughlin och hennes hår

såg djupsvart ut i diset. Hon log mot honom, sedan tittade hon ut över den blanka vattenskivan, som dyningen bucklade upp.

— Jag kommer efter er, sa hon.

— Jag har kommit efter er åtskilliga gånger de senaste dagarna.

— Ni är inte efterhängsen, sa hon.

Han kände sig tafatt och visste inte vad han skulle svara på hennes uppriktighet och hon sa:

— Nu är det fastslaget och vi behöver inte tala mer om det. Hon stod tyst en stund; sen sa hon: Har ni ingenting som ni kan underhålla mig med?

Han funderade ett ögonblick.

— Före kriget, sa han, skrev jag på två år minst femhundra struntartiklar i en tidning. De var underhållande. Det stod i ett sensationsblad i Kraków och det gör detsamma vad det hette.

— Vad hette det? sa hon.

— Det hette Ilustrowany Kurjer och det var en dålig tidning. Jag var erbjuden att komma över till Robotnik, det var arbetartidningen i Warszawa, men det vart inte av. Jag har gått och tänkt på det där i dag, på allt skräp jag skrev, om människor och platser och restauranger där man stannar länge på natten. Jag var ganska skicklig, var också ganska belåten med att jag alltid fick någonting läsbart ur vad som helst; samtidigt missnöjd med att jag inte använde mig själv till någonting viktigare. Sen kom kriget. Nu efteråt verkar den tillfredsställelse jag i alla fall kände mycket avundsvärd, och det enda jag inte begriper är att jag inte var helt belåten.

— Ni ville vara med och avslöja nazismen: allt som man kan räkna dit. Det är väl inte underligt.

— Nej visst, sa han. Men bara att ha det så att allt är som vanligt: nu verkar det förvänt att ha känt någon vantrivsel med sådant — en perversion.

— Det där är ett talesätt, sa hon. Ni var på väg att berätta om er själv; det där ligger vid sidan om. Vad heter ni? sa hon.

— Borowski.

— Är det säkert? sa hon. Hade ni inte hållit på och skrivit skandalartiklar i Cracow utan tagit platsen i Warsaw, så hade det funnits en till på den rätta sidan, i god tid.

— Hela Polen var på den rätta sidan.

— Det har vi hört i London, sa hon. Ofta. Det ska ni säga i New York. Vad heter ni mer än Borowski?

— Antoni.

— Det kunde ni inte kringgå. Tony?

— Jaa.

— Jag heter Catharine och är inte alltid bråkig.

— Det har jag märkt, sa han.

— Hör du de andra båtarna, Tony? sa hon.

De stod intill varandra och lyssnade ut i dimman: maskindunket lät stort och levande, som hjärtslag hos stora okända djur vilande på vattnet ute i dimman. Fukten hade lagt sig som en mycket tunn, ljust grå slöja över hennes hår och över axeln på hennes trenchcoat.

— Tony, sa hon, jag känner mig alldeles ensam.

— Till slut gör man det, sa han. Det är så med ensamheten: till slut kommer den.

— Min är inte sådan, sa hon. Hos den finns det ingenting definitivt.

— Har du inga släktingar? sa han. Catharine?

— Nu säger du en sak som du inte menar igen. Men jag har ingen annan heller. Nazisterna tog honom ifrån mig. Men det spelar inte längre någon roll för mig, på annat sätt än att det var synd om honom att han inte fick leva. Han skulle ha haft glädje av det.

— Var inte orolig, sa han. Du hittar säkert någon som tilltalar dig. Se dig i spegeln. För dig blir det ingen konst att komma ur rummet.

— Vilket rum?

— Det som har runda väggar, sa han. Det är såna som de har på ålderdomshemmen.

— Det kan du inte gärna veta.

— Jag har sett mycket, sa han och skrattade.

— Tony, du låter riktigt trevlig när du småskrattar. Det gör du inte tillräckligt ofta.

— Hör du maskinerna, sa han. Nu verkar det som om en av dem hade kommit ännu närmare.

— Den är alldeles intill, sa hon. Det är andra också som kommer närmare. Titta, sa hon och pekade akter ut.

Aktergrannen skymtade i dimman, med otydlig kontur så att överbyggnaden smälte ihop med stäven, och det såg ut som om ett mycket stort fartyg närmade sig akter ifrån och skulle ramma dem. Det kom ännu ett stycke närmare och förtydligades; sedan började det göra en gir åt babord och var plötsligt försvunnet i dimman, ljudlöst. I stället kom maskindunk från styrbord och en stor massa låg strax utanför deras synfält, så att de anade den som någonting mörkare och hörde ljuden från sitt eget fartyg, av pumpvatten och bogsvall, återkastas förstorade och verkligare än när de kom direkt från Baramas vattenlinje.

— Det är någonting konstigt som händer, sa Catharine.

— Bara en omgruppering av konvojen.

— Men det verkar så stort och så egendomligt i dimman. Tror du att det är någonting som håller på att hända?

— Jag vet inte. Jag förstår inte att de ska börja gruppera om fartygen i det här vädret, när det börjar bli mörkt till på köpet.

Grannfartyget på styrbordssidan sackade efter och försvann plötsligt.

— Det måtte väl vara våra båtar? sa Catharine.

— Säkert.

Sedan var ljudet av alla grannfartygens maskiner oväntat långt borta, utom en, och när Borowski tittade efter skymtade fortfarande Manneken-Pis' vita stråle i vattnet nedanför dem, fast otydligt i skymningen.

— Tänk att ingen annan kommer upp på däck, sa Catharine.

— Vädret är fuktigt, sa han. Det är en god förklaring.

— Ingenstans kommer det ut en enda ljusstråle, fast de måste ha tänt överallt nu.

— Fartygen är mörklagda, sa han. Det är också förklarligt.

— Men det känns faktiskt som om man skulle vara alldeles ensam på hela Atlanten.

— Säg mig en sak.

— Yes, Tony?

— Vad skriver du egentligen för slags saker i din tidning?

— Mest är det politik, svarade hon och hann inte täcka över den lilla besvikelsen i rösten.

— Du tillhör alltså de kyliga och skarpsinniga som observerar spelets gång?

— Ja, sa hon, jag är ganska kylig och ganska duktig. Det är en sak för sig och du garderar dig inte så talangfullt som du tror.

Hon lade handen på hans axel och den kändes kamratlig och lätt.

— Tony, sa hon, I feel so lonesome and I feel so bitchy. Du kan väl lägga armarna om mig.

Hennes midja var smal att hålla om; sedan reste hon sig på tå och la sin kind mot hans, och genom sin regnrock och hennes trenchcoat kände han hennes lår och mage komma hårt mot honom, och hon rörde sig lite, med mjukt ledande höfter, så att han skulle känna var timglaset hade sin midja, det som bildades av hennes ljumskveck och insidan av låren.

— Låt bli att kyssa mig, sa hon. Det... Hon släppte honom och vände sig mot relingen. Jag tror jag skulle kunna tycka mycket om dig, sa hon. Jag ska tänka efter.

Han lade handen på hennes underarm och följde den från den smala handloven upp till armbågen.

— Gör det, sa han.

— Kan du inte säga mer?

— Jag har språksvårigheter när jag blir rörd, sa han. I like you a lot, though.

Hon såg på honom och log och när han märkte att det bara var ömhet i leendet, vände han bort blicken.

Innan han hann säga det han ville kände han det som kom, först som en skälvning i ryggraden, ångsirenen som gav till ett hårt plötsligt böl, darrande genom däcket, tvärt avbrutet, överraskande grovt i målet därför att de inte hade hört det på hela resan.

Sedan blev det tyst några sekunder och de stod och väntade: röster började ropa; Barama gjorde en plötslig gir åt styrbord med däcket lutande utöver; och så hörde de det andra fartyget växa fram slamrande ur dimman. Det kom mörkt och högt ovanför relingen där de stod; närmade sig snabbt, oemotståndligt hotfullt, med lutande sida i sin hårda babordsgir och med ett tungt kärnande av backpropellrar. Sedan började de båda fartygen pressas mot varann saktare och Catharine sa:

— Tony! Kanske det klarar sig.

Nu var det knappt mer än en meter från relingen till det andra fartyget och de såg ner över de stora lastrumsluckorna med matroser som sprang, och fartygen gick parallellt en stund, tungt sammanlutade, med röster som skrek till varann genom dimman.

Sedan började Barama räta upp sig i vågrätt läge igen, och de grå dimmolnen rullade in över grannfartygets lastdäck och höljde över akterns konturer. Nu var det försvunnet i dis och skymning, och de hörde bara avlägset slammer ekande i dimman,

— Det var förbannat otrevligt, sa Catharine. Kom så går vi in i salongen och gör oss viktiga och berättar om det.

Borowski stod och tittade ner på Baramas mörka däck och sedan drog han på munnen.

— Titta här, sa han. Ser du så tydliga våra spår är på däcket. Vi yrde omkring och var oroliga, det är märkbart.

— Inte du, sa hon. Du stod stilla.

— I så fall måtte jag ha släppt dig, sa han. Det ångrar jag.

— Du höll mig i handen hela tiden. Så länge det var någon fara.

— Det är möjligt, sa han.

— Kom, sa Catharine. Nu går vi ner i salongen och gör oss viktiga.

De gick genom ljusslussen utanför trappan vid baren, och lampskenet slog emot dem starkt och fredligt. Han tittade undrande på henne som med snabba steg sprang utför den branta trappan.

NATTVÄKT

I ett hörn av den nattligt övergivna salongen sitter Antoni Borowski. Det är halvmörkt i rummet; taklamporna är släckta, och det lyser bara från de små lampetterna på väggen ovanför trappan ner till matsalen och från bordslampan i hörnet där han sitter. Klockan mellan lampetterna visar på tjugu över två. Fartyget rör sig knappast i dyningen, och man känner tydligare än vanligt hur skälvningen från maskinrummet fortplantas genom skrovet. Borowski sitter och tittar ner i golvet med armbågarna stödda mot knäna och vänstra handen om den högra. Under bordslampan lyser de röda marginalerna på ett tidskriftsomslag; i det röda står med vita rektangulära bokstäver: LIFE.

Borowski tittar plötsligt upp och då är Den brunt uniformerade bredvid honom, på andra sidan bordet. Han sitter med vänstra vristen vilande på högra knät; i sin friluftsmanlighet erinrar han något om Thomas Leclerc, men han liknar också den välvårdade och utvakade mannen på tidskriftsomslaget som sitter bakom ett skrivbord och hjälper de stora att styra.

Den brunt uniformerade ler välvilligt och säger:

Nu har ni sett. Det går bra, inte sant?

Borowski kan inte möta hans blick:

Jo, bra. Han lägger handen över pannan så att den skymmer ansiktet.

Den brunt uniformerade säger:

Det går undan, och det skonar materielen. Det är den smidigaste metod vi har. Jag ska vara fullt uppriktig mot er; ni kan kräva det som ska inträda i organisationen: vår metod skonar också personalen. Visserligen förekommer en del uppståndelse i samband med själva ilastningsmomentet, men det är inte nämnvärt störande, oroar inte mer än låt oss säga en grundlig afton på nöjesfältet; personalen tröttas inte av det. Tyvärr är det ju så, det har vi fullt klart för oss inom personalpsykologidetaljen, att mera primitiva metoder, som kräver en större mängd rent manuellt arbete från personalens sida, verkar tröttande och på de mindre motståndskraftiga elementen rent undergrävande; i det långa loppet disciplinupplösande. En metod att motverka de svårigheter som på det sättet uppstod har varit att för de grövre uppgifterna anlita rasfrämmande arbetskraft — och jag förmodar, herr Lwotski, att ni inte missförstår mig nu; på den nivå där vi nu befinner oss tar vi inte alla distinktioner lika allvarligt som vi har funnit det lämpligt att göra i det elementära upplysningsarbetet. Den metoden visade sig emellertid mindre tillfredsställande: det uppstod onödig tidsutdräkt, den rasfrämmande personalen företedde påfallande mycket snabbare än den germanska, odisciplinära oregelmässigheter; detta nödvändiggjorde likvidationer i relativt stor skala och följden blev en onormalt hög omsättning av arbetskraft. Den nuvarande metoden har utexperimenterats av min byrå; ni har själv sett den i funktion; ni inser dess överlägsenhet?

Borowski säger inifrån skuggan av sin hand:

Ja. Hans röst är oklar, nästan kvävd.

Den brunt uniformerade, vilkens gradbeteckningar allt tyd-

ligare har framträtt under samtalets gång, kastar en forskande blick på honom och fortsätter:

Det är en snabb och arbetsbesparande metod. Den väsentliga principen är att de tunga manuella uppgifterna överlåts på en grupp utvald ur det stora likvidationsmaterialet, företrädesvis medelålders män eftersom de äldre inte orkar med tillräckligt länge för att det skulle bära sig att ta ut dem och de yngre ofta är svårare att handskas med. Endast undantagsvis har kvinnor använts för uppgiften. När någon av dessa utvalda arbetare visar tecken på trötthet och upplösning, återförs han till den stora likvidationsgruppen och genomgår ordinarie behandling. De övriga medlemmarna av arbetsplutonerna bibringas vetskap om detta, och på så sätt upprätthålls en förvånande grad av disciplin bland dessa plutoner. Illusionen att de så småningom permanent ska överföras från materialets likvidabla huvudgrupp uppstår överraskande fort och förmår hos vederbörande utveckla en handlingskraft och en moral, som kan förefalla nästan imponerande höga när man tänker på att de har sitt ursprung i en genetiskt undermålig massa; emellertid framgår det av den närmare analysen att den ständiga närvaron av en ledande folkgrupp restlöst förklarar denna vid första anblicken förbluffande höga moraliska nivå. Ni inser väl klart metodens fördelar, herr Lwotski?

Borowski säger:

Ja. Jag inser fördelarna.

Den brunt uniformerade säger:

Närmast torde systemet påminna om en fabriksdrift där avfallsprodukterna används som värmekälla. Ekonomi och disciplin, herr Lwotski!

Den brunt uniformerade väntar på svar. När han inte får det, byter han ben så att han nu sitter med högra vristen vilande på vänstra knät. Han säger:

Anser ni er lämpad för uppgiften?

Borowski säger:

Jag har försökt sätta mig in i den. Jag tror inte jag ska glömma vad ni har berättat för mig. Jag tror jag kan göra vad som väntas av mig.

Den brunt uniformerade stryker med handens avigsida över sina militära utmärkelsetecken, och Borowski märker att han gör det för att befria dem från det gröngula mögel som inifrån bröstkorgen, där rötterna sitter, oupphörligen växer över dem och vill täcka dem. Den brunt uniformerade tar upp sin nystärkta näsduk ur fickan och torkar av handen. Först nu observerar Borowski eksemet. Den brunt uniformerade säger:

Det är ytterligare en detalj som jag vill påpeka för er. Jag har redan varit inne på saken: vår metod skonar materielen. Ingen hemorrhagi förekommer; på sin höjd obetydligare uttömningar. Vagnarna utvädras på tjugu minuter, evakueras och renspolas på i genomsnitt femton. Golven och väggarna upp till två meters höjd är täckta av fem millimeters stålplåt, rostfri, vilket underlättar rengöringen, sedan det likviderade materialet utskaffats av arbetsplutonen. En så hög grad av hygien kan förefalla löjeväckande, men det har beräknats att eftersom verksamheten kommer att sträcka sig över flera år, skulle en omskoning av vagnarna bli nödvändig om icke-rostbeständig plåt hade utnyttjats. Vad som har kommit till användning är en kompoundplåt, vars rostfria lager är tunnare än lagret av vanlig plåt; avsevärda besparingar har därigenom kunnat göras; alla

medel som på det sättet intjänas går till Ledarens hyllningsfond. Ni finner sålunda att allt är planerat in i detalj, med grundlighet och gedigenhet; sådant tillhör en ledande folkgrupps kännemärken. Följer ni min framställning; inser ni fördelarna?

Borowski säger ur sin hands skugga:

Jag inser, jag glömmer inte.

Eksemet på Den brunt uniformerades vänstra hand har spritt sig upp över handloven och utefter fingrarna. Det är brungrått med små vita eruptioner och nu glider det, mycket långsamt, in under den välpressade fältskjortans manschett. Plötsligt försvinner välvilligheten ur Den brunt uniformerades ansikte, han lägger sin stora kraftiga bleka hand över vänstra underarmen, trycker åt hårt så att knogarna vitnar för att hejda eksemets vandring och säger:

Er brist på entusiasm, herr Lwotski, är anmärkningsvärd. Man kan tänka sig en snabb omplacering. Lyckligtvis tillåter våra effektiva metoder en obegränsad expansion av det likvidabla materialet. Ta er till vara, vägen från expeditionslokalerna till barackerna är kort. *Ta hit era papper!*

Borowski tar handen från ansiktet; det är gråblekt och löddrigt som ett bortkastat och genomregnat gråpapper från en växtpress. Han sticker handen i fickan och tar fram de förfalskade handlingarna. När han räcker fram dem darrar de inte, men han ser inte på Den brunt uniformerade utan på sin egen hand. Han säger:

Jag hade kanske väntat mig ett mera välvilligt bemötande ... Omständigheterna ...

Den brunt uniformerade tar papperen i högra handen; där har eksemet börjat som en brun skugga i tumvecket. Han säger:

Lägret är utrustat med ett förstklassigt laboratorium. Alla misstankar är befogade. Om de visar sig oberättigade ska allt vara glömt. Vänta här.

Han reser sig upp och går med långa infanteristeg mot dörren. Uniformen sitter oklanderligt på honom men de bruna stövlarna är mörka och nersmorda. Han öppnar dörren och försvinner utan att se sig om.

När han är borta reser sig Borowski och börjar nervöst gå omkring i rummet. Hans steg är ytterligt snabba och späda, som en insekts, och när han stöter mot väggarna studsar han tillbaka och kastas ut på gångarna mellan möblerna. Klockan på väggen tickar allt högre, allt snabbare, och han stannar plötsligt och trycker bägge händerna mot bröstet. Medan han står stilla, vänd mot väggen, inträder Damen i svart. Hennes ansikte är blekt av innesittandet, och näsan har smalnat så att det ligger en mörk skugga på var sin sida om näsryggen. Hon har små elaka orädda ögon. Hon säger:

Där ser du hur det är, att ha dörren låst om sig och vänta. Nu är du ensam och en djup mur av fiender skiljer dig från dina vänner, om du har vänner. Låt inte hjärtat bulta så mycket: att ha det så blir snart en vana. Se på mig, jag kan konsten. Du fryser nog ihop lille vän.

Borowski vänder sig om och ser på henne. Hennes ögon är djupa och tättsittande som hålen i en väggkontakt. Hon säger:

Det gäller att krympa ihop en smula, så att man får större tyngd och hårdhet. Kom närmare ska du få känna hur tungt och fint kantig jag är.

Borowski närmar sig tveksamt. Damen i svart säger:

Bry dig inte om lukten: det är bara camembert. Kom hit ska du få känna där du vill, lille vän.

Hon står och stirrar på honom och det gnistrar blått, djupt inne i kontakten. Borowski vadar långsamt mot henne genom tången som är salt och frisk och hindrar honom.

Kapten Donovans röst fyller plötsligt salongen; den kommer genom ett talrör från kommandobryggan:

Ta hand om kvinnan. Hon ska stuvas undan.

Två besättningsmän i ljusa flytvästar inträder. De tar Damen i svart under armarna och för henne mot trappan. Hon ropar med gäll röst:

Fel väg, fel väg! Hytt ett, hytt ett, hytt ett!

Kapten Donovans röst fyller åter salongen:

Ner i kättingboxen med henne. Skjut för riglarna.

Från trappan hörs Damens röst:

Fel väg, hytt ett, vänd om, vänd om!

Borowski sitter åter vid bordet i hörnet. Med vänstra handen stryker han sig över pannan, sakta utslätande, så att ögonen ömsom kommer i ljuset och ömsom i skuggan av handen. Någonstans i salongen är det en hopfälld bordsskiva som sakta klapprar i takt med vibrationerna från maskinrummet. Fartyget rör sig knappt i dyningen och skuggorna från möblerna ligger orörliga och mjukt linjerade över kokosmattans nötta bruna färger. Klockan på väggen mellan lampetterna är tjugu över två.

Någon kommer uppför trappan, och Borowski känner igen

Lena Goldmann på den tafatt käcka hatten med den korta fjädern. När hon kommer upp i salongen ser hon sig granskande omkring, nickar vänligt mot stolarnas ljusa färger, går sedan omkring och rättar till överkasten så att de ska sitta som vårdade kläder. Sedan slår hon sig ner i stolen bredvid Borowski och ställer ordentligt ifrån sig den nötta torgkassen i skuggan under bordet. Hon frågar:

Vad sa du, Antoni? Du *vet* ju att jag är lite lomhörd.

Borowski svarar:

Jag sa att en av kvinnorna som jag såg den gången kunde ha varit du Lena. Du vet vilken gång jag menar, när jag hade det svåra uppdraget. Jag har suttit och tänkt på det. Eller om jag har drömt.

Lena Goldmann sitter tyst. Hon har veck framtill på kjolen, och dem lägger hon till rätta med ordnat nypande, gamla händer, och hon ser inte upp. Borowski säger:

Gråt inte Lena.

Då tittar hon på honom med klara ögon, och när han ser efter är ögonen små välputsade fönsterrutor och innanför vardera står en blommande pelargonia. När han tittar efter närmare är det lampan på bordet som avspeglas i pupillerna. Hon svarar:

Jag hör inte vad du säger. Det är långt borta. Men du ska inte beklaga oss. Ser du, Antoni, det som du har tänkt om hur det gick för oss, att det var en avsiktlig elakhet mot oss, när vi var så nära och inte kom längre: det ska du inte tänka. Det är barnsligt och overkligt, förstår du Antoni. Jag ska tala om för dig en sak, säger Lena Goldmann och hon glimtar med ögonen och sänker rösten till en viskning: Georg, ser du, han var lite

enformig att vara gift med innan vi kom in i rörelsen. Det var en sorts trivsel med allt det osäkra också, och alla nya människor, och alla ansikten som man måste ge akt på. Och märkvärdigt det hela, mycket märkvärdigheter. Här ska du få se.

Lena Goldmann tar fram torgkassen som hon har under bordet, och Borowski lutar sig framåt så att han kan se vad hon gör. Ur kassen plockar hon upp den ena saken efter den andra som hon håller fram under lampan; hon säger:

Hederlighetens kort, det är en gåva som jag har fått. Det gulnar aldrig, och har man det, får man tillträde till de mest oväntade sällskap, de ovanligaste människor. De andras spegel: ser du det är en silverskiva som aldrig visar din egen bild, och det är en god förströelse. Så har jag Komprometterande handlingens orden, K. H. O.: ser du vilken vacker bild det är på den, av det avsiktligt brända skeppet på blå grund. Och här har jag Hjälpsamhetens brödburk, skramlar lite i locket men är aldrig tom. Och Vänlighetens lilla lergök, med inskription i A-dur. Och Duodesbönboken för de mörka nätterna, när man ändå måste gråta. Är det inte vackra saker? Och så många som går ner i den lilla kassen!

Hon reser sig upp och när hon står framför Borowski märker han att det han tog för en vanlig svart klänning är en skulptural svepning med sammetssvärta i vecken, och inte utan skamkänsla förstår han att han inte ska låta sig älskligt förvillas av hennes små ord, eftersom hon egentligen har den höghet som kommer av att vara offrad. Därför tror han inte på henne när hon säger:

Och en sak till har jag i min kasse, Pålitliga kamraters osynlighetsmantel.

Han ser tacksamt på henne därför att hon vill så förringa

sig och klä sig i det vardagliga, medan hon ur kassen tar upp en rutig ylleschalett och med en bondkvinnas rörelse för den över huvudet och är beredd att lägga den över hjässan. Och när han drar munnen till ett leende vars pojkaktiga tafatthet han är medveten om, låter hon schaletten lägga sig över pannan och strama bakåt mot tinningarna; och då de båda snibbarna träffas i nacken för att bli knutna, är hon försvunnen.

Borowski hör den hopfällda bordsskivan klappra i takt med fartygets vibrationer och med vänstra handen stryker han sig långsamt över pannan. Han tittar upp, och klockan på väggen mellan lampetterna visar på tjugu över två.

Det ligger någonting på mattan och blänker. Han böjer sig ner och tar upp det och lägger det i handen, under ljuset från bordslampan. Det är den lilla runda medaljen, av mässing med emaljbild i blått och rött: ett brinnande skepp mot en blekblå himmel och ett blekblått hav, skilda åt av en metallrand. Kring medaljen löper en mässingskant som i mönstret liknar en virkad bondspets.

Borowski reser sig upp med medaljen i handen och ropar lågt: Jean. Jean Barel!

Han väntar en stund och det är tyst i salongen. Tankspritt står han och tittar ner på tidskriften som ligger uppslagen på ett bord mitt i salongen och läser: RITA HAYWORTH, the girl with you-know-what in her latest picture. Flickan på bilden påminner nu om madame Hohenleben.

Långsamt kommer Barel ut ur babordskorridoren. Han gnuggar sömnen ur ögonen. Borowski säger:

Jag vill visa dig någonting, Jean. Det är en orden som du inte har.

Barel säger:

Jag har strumpebandsorden.

Borowski säger:

Men jag ska visa dig en orden som du inte har. Nästan alla ombord på Barama har den, utom du. Det är Kompromettерande handlingens orden. Man får den genom att göra något som fienden inte kan undgå att veta. Den är ganska lätt att få; de flesta rättsinniga personer märker inte när de tar det sista lilla steg som för dem över gränsen till ordensområdet. De som märker gränsen tydligast är sådana som sorgfälligt undviker att överskrida den. De tänker på det mycket ofta och har ständigt inflammerade slemhinnor i näsan. När man har förvärvat orden blir man också bra i näsan.

Borowski överlämnar medaljen med en för honom ovanligt stor gest. När Barel tittar på den, föreställer bilden en segelyacht som kommer länsande in över det blekblåa havet med bukig spinnaker. Barel säger:

Det är min båt.

Borowski säger:

Bränn den. Sälj den åtminstone.

Barel stirrar hänryckt på bilden, och när han håller den i de båda kupade händerna, kastar den ett blekt sken över hans ansikte. Han säger:

Borowski, förstår ni inte att detta är poesins farkost, den kan man inte bränna för att få en plåtbit och bli snart glömd. Ni

är grym, Borowski. Jag duellerar aldrig, men välj ändå era vapen. Men jag måste varsko er — förakt, medlidande, hjärtlöshet, hat, de är allesammans tillhyggen som jag ofta använder i dueller med mig själv och är mycket härdad mot. Se här.

Barel fattar med fingerspetsarna om sin vänstra ögonglob, den är ett dolkfäste och han drar ut en lång klinga ur ögat. Med högra handens fingertoppar håller han om det runda fästet och stoppar samtidigt, leende, med vänstra handen ner medaljen i byxfickan. Han har blå sidenbyxor med sammetskantade fickor. Klingan blänker och när spetsen lämnar ögat faller ögonlocket igen. Han säger:

Har ni märkt hur ofta decenniets poeter talar om sargade ögonglober? Som ni ser gör de det inte utan skäl.

Medan han talar sticker han in den smala klingan i hjärtat, och den glider in lika lätt som den gled ur ögat. När hela klingan är inne släpper han fästet och pupillen vrider sig långsamt mot Borowski. Barel säger:

Se mig i ögat och sök fälla era domar. Ni bör förstå att trädet helst fäller sina egna blad.

Med ett subtilt leende drar han ut dolken ur hjärtat och läser på klingan den inskrift som har etsat sig in i stålet; han läser med höger öga och huvudet på sned:

Où sont les neiges d'antan?

Han tittar frågande på Borowski:

Har ni hört det förut?

Med fingertopparna om ögongloben slår han versens takt i luften medan han mumlar den för sig själv, och dolkspetsen rör sig tindrande: où sont les neiges d'antan? Han säger:

Vackert låter det under alla omständigheter. Jag måste skynda mig ut och anteckna det så att jag minns det när jag vaknar.

Därefter sticker han in klingan i ögat. Ögonlocket blinkar ett par gånger. Han säger:

Som ni vet sticker en gentleman aldrig kniven i munnen.

Han gör en välavvägd bugning, och med fladdrande mantelveck tågar han ut ur salongen, gnolande på en melodi av Offenbach. Borowski sitter i sin stol, småleende.

Sedan är det natt och vaktminuterna går långsamt förbi.

Klockan är fem minuter i halv tre. Det elektriska ljuset ombord är en smula ostadigt, inte som blinkningar utan likt en nästan omärkligt darrande hand. Då och då känns vibrationerna från maskinrummet tydligare och går som en köldrysning genom fartyget. Där nere vid pannorna arbetar människor; på kommandobryggan står det människor och vakar. I övrigt är det tyst: inga steg hörs, inga grovt nattliga andetag. Borowski sitter, som han gjort sex gånger tidigare under resan, och väntar på att tiden ska gå mellan två och fyra. Han bläddrar lite i tidskriften som ligger bredvid honom, men så kommer han till ett par uppslag som i tekniskt perfekta bilder av ljusa gestalter mot svart bakgrund visar hur den amerikanske infanteristen övas i att med ståltråd strypa fiender i mörkret, och i sådant är han själv så gediget undervisad att han lägger tidskriften ifrån sig. Han tänker på att gå in i hytten efter boken som han glömde; men det får vara.

Medan han sitter klarvaken och tittar upp i taket blir han varse två små stötar som går genom fartyget, två rubbningar i dess läge. De kommer inte från maskinrummet och hör inte till dess rytm utan känns som om en stor hand, en med fartyget jämnstor hand, lätt slog till skrovet under vattenlinjen.

Det hörs inga detonationer.

Sedan vibrerar åter maskindunket ostört genom fartyget, och den hopfällda bordsskivan klapprar lågt.

Plötsligt är det tillbaka och närmare: fartyget lyfts snett uppåt, inte högt, inte mycket, men obehagligt tydligt och målmedvetet; och sätter sig. Sedan hörs en slapp smäll, som av en kropp som faller ner på ett brandsegel. Borowski har inte varit med om det förut men han vet vad det är: sjunkbomber, inte så betryggande långt borta.

Han reser sig upp för att göra någonting: det är hans uppgift som vakt att se till att alla de civila passagerarna kommer upp och ut om larmet går. Men han vet att det också är hans uppgift att hålla sig lugn tills den stora skrällande larmklockan i salongen börjar slamra. Han står mitt i salongen och väntar på den och tittar på den stora mässingskläppen några millimeter från klockan, och går närmare, men inte en darrning far igenom den.

Medan han står och väntar exploderar nästa sjunkbomb. Nu när han inte sitter, tycker han att den rörelse fartyget gör är obetydligare än han trodde; men ljudet låter likadant.

Liksom för att förbereda sig på vad som kan behöva göras går han en rond genom korridorerna. De är blåblekt upplysta av nattlampor, och det lyser bara ur en av ventilationsspringorna ovanför dörrarna, i nummer fem, mr Ezras hytt. Hur många

har vaknat av det, tänker han, och ligger i mörkret och väntar på fortsättning? Hans steg hörs inte på mattan och han går förbi trapporna, genom babordskorridoren och kommer ut i salongen. Larmklockan hänger på väggen utan att slamra med sin metallsköld.

Borowski går genom ljusslussen ut på däck för att titta. Han har flytvästen på sig och de tunga svarta draperierna av manchestersammet häftar vid den när han passerar.

Ute på däck är mörkret tätt och saltfuktigt. Han trevar efter relingen och känner dess hårda svalka i handen. Sedan träder svallvågen fram, ljuskantad och obruten i den mjuka dyningen, vasst bockad ur vattenytans plåt. När han tittar upp ligger stjärnorna dova som en avnött marmorering på en svart korkmatta. Det hörs ingenting utom Baramas maskindunk och suset av stäven som ristar upp sjön. Han står och ser ut i mörkret.

Sedan slår långt borta vid horisonten upp en tyst snabb orangefärgad halvcirkel. Den slocknar genast; det är svart. Barama skälver till häftigt. Flera sekunder går medan Borowski står med händerna på relingen och lyssnar utåt sjön och väntar på att få höra larmklockan börja slamra inne i salongen bakom den täta ljusslussen.

Detonationen kommer och är svagare än han väntade: ett hårt skott och därefter vibrationer som från klockmalm.

Sedan syns det ett ljussken på det ställe där den orangegula solfjädern slog ut, en talgdank som tar sig, brinner en kort stund med klar låga och sedan slocknar som när en kullfallen veke fräser ut.

Nu kommer detonationerna från sjunkbomberna, den ena efter den andra, och knycker upp Barama några centimeter ur sjön.

Det syns ingenting och Borowski står och föreställer sig hur de skjuter upp i bågar från korvettens akter och plaskar i sjön, och hur deras stora vitskummiga svamphattar sedan höjer sig ur vattenytan.

Detonationerna kommer med ungefär en halv minuts mellanrum, sedan tätare; nu blir det stilla länge; sedan en enstaka smäll; sedan tyst.

Svallvågens vinkelben pekar frasande ut från Baramas för. Borowski släpper den fuktiga relingen med handen. Han går för över och tittar upp mot bryggan men där är ingen ovanlig rörelse och hörs inga röster.

— Är det över nu? frågar han upp i mörkret, men ingen hör honom.

Han känner att det är kallt i luften och att kylan tränger uppefter ryggen under den vaddiga flytvästen. Genom ljusslussens första draperi går han in i ett mörker som är svartare och mindre än mörkret där ute, trevar efter kanten på det inre draperiet; och ljuset inne i salongen hugger i ögonen.

Där inne är det tyst och som vanligt, och han går bort till stolen i hörnet och sitter som förut. När han tittar bort mot larmklockan har kläppen förlorat sin nervositet. Av vakten har han en timme och fem minuter kvar.

Han sitter en stund med slutna ögon; det som sedan översvämmar honom är ljudet av många tysta fotsteg i rummet. De är många och faller som tunga regndroppar, och han sitter

orörlig och väntar på att alla de som går så tyst ska hinna församlas.

De är många, när han slutligen ser upp. Alla har de blå uniformer eller uniformspersedlar. De ligger på golvet i de ställningar som nu är deras och inte ska ändras. Ur munnen på dem som håller läpparna öppna kommer vattnet i tunna blanka rännilar som sprider sig mörka över mattan. Några rör sig ännu: de kröker benen upp mot kroppen som spädbarn och kastar armen uppåt, och de har förvridna ansikten, med läpparna tillbakastramade över käkarna och kinderna i hårda knutar nedanför kindbenen.

Den långe brittiske underlöjtnanten som heter Parker eller Parking och som sitter i stolen på andra sidan om bordet, ser på Borowski och säger:

Nu har det just hänt igen, det som jag har försökt berätta för er flera gånger. Ni kan inte låta bli att fråga om det, vi kan inte svara så att det blir som det är. Jag försöker inte beskriva det. Jag avskyr sjön, och när jag har gått blöt och frusen fjorton dar i sträck önskar jag att jag hade kommit till flyget i stället, fast flyga är det vedervärdigaste jag vet. Men det är ändå bagateller: vad som tar knäcken på en det är att se kamraterna ligga i sjön. Vi kan aldrig berätta om hur det är.

Doktorn sitter ensam vid bordet intill och röker pipa; han skakar på huvudet.

Nu när de ingenting säger, hör Borowski ett viskande ljud som kommer från de drunknades blöta kläder och från vattnet som rinner ur deras öppna munnar. Doktorn säger:

Att dö i vatten, det är ändå rent.

Borowski sitter tyst och hör på deras lugna tonfall. Han vill

fråga om någonting men hejdas av en rörelse bland de liggande, av knän som dras upp mot bröstet och armar som lägger sig i kors, av en suck som bubblar ut gurglande och av att ett ansikte utslätas. Doktorn säger:

Att dö i vatten, det är rent.

Först när Borowski hör rösten, märker han att O'Connor står bakom hans stol:

Om man kommer i sjön sönderbränd, då märker man att det inte är så rent. Jag minns inte mycket av det, för det var knappt mera liv i mig än det är i kamraten där borta i hörnet; men efteråt känns det inte som om det hade varit rent.

Doktorn säger:

Att dö djupt nere i vattnet, det är rent och svalt över huden.

O'Connor säger:

Tala inte om rent. Jag har varit i två gånger. Det är inte rent.

Parker eller Parking säger:

Jag har aldrig försökt mig på det, men det vet jag: rent är inte det rätta ordet.

Doktorn suger på pipan och tittar på Borowski; han blinkar nästan omärkbart med vänstra ögat.

Parker eller Parking säger:

Det tjänar ingenting till att tala om det. Det tjänar ingenting till att se på dem. Det är meningslöst att minnas dem. Klarar jag mig igenom kriget ska jag öppna arkitektbyrå i Dorsetshire. Min fru är därifrån. Jag ska aldrig träffa någon som har varit till sjöss. Jag ska aldrig rita hus åt någon som har varit till sjöss. Jag ska aldrig tala om det. Jag ska aldrig nämna det för Edith. Jag ska inte minnas dem.

När underlöjtnanten talar sitter han med ansiktet vänt från de drunknade kamraterna och ser inte hur planlöst de ligger utslängda över golvet och ser inte de små rörelserna hos dem alla, av muskler som börjar upplösas och vävnader som förlorar sin elasticitet. Doktorn säger:

Mig måste någonting sådant hända. Jag vill inte trötta er med det: men att dö i vatten. Jag ska inte bli i tillfälle att hjälpa någon, inte ens den gången. Med de sönderbrutna däcksplankorna ska jag stjälpas i sjön utan att hinna uträtta något för att hjälpa någon, och sedan är det slut. Jag ska inte trötta er med en gammal mans erfarenheter, men att dö under vatten det är rent, är svalkande.

Parker eller Parking säger:

Jag kan undvika att se på dem, men vattnet som dryper kan jag inte undgå att höra.

O'Connor säger:

De flesta tål mycket, tål att vara med om mycket, men vad man inte tål, det är att tänka för mycket på det man har fått veta att man inte tål. Nu får vi tiga. Nu är det nog.

Parker eller Parking rycker på axlarna:

Överdriv inte. Det här laget är inte det sista jag möter, om det är meningen att jag ska vara med i fortsättningen. Bry dig inte om doktorn. Han är gammal och han menar vad han säger och därför spelar det ingen roll. Se bara till att du inte minns dem.

Sedan tittar underlöjtnanten på Borowski och frågar:

Hur känner du det, kamrat? Vad hände dig?

Borowski svarar medan han lyssnar till viskandet från de havsblöta kläderna:

Med mig gick det på samma sätt som med O'Connor. Nu när han står bakom mig är han och jag samma person: detsamma har hänt oss båda. Detsamma ska också hända dig snart. Vi har fått hela vår ranson. För dig fattas det inte mycket.

Parker eller Parking säger:

De flesta tål mer än man tror.

Borowski ser O'Connors hand när den svänger ovanför hans huvud pekande på de drunknade kamraterna, och han hör honom ropa med rå strupe:

Det är nog, det är nog. Nu kan vi inte mer.

Doktorn småler omärkligt mot Borowski men säger ingenting. Till det svaga prasslet från de havsblöta kläderna har kommit något annat: ett segt susande ljud av förruttnelse och många bubblor som stiger upp till ytan och brister.

Bakom Borowski ropar O'Connor med sönderskavd strupe:

Nu är det nog! För bort dem. För bort dem!

Doktorn säger:

Det är ändå för sent för mig att göra något.

Parker eller Parking säger:

Jag ska inte minnas dem. Ta bort dem.

Den stora torra vågen kommer sköljande in från bägge korridorerna och sopar bort de liggande; de är lätta som flytvästar och gör inget oväsen.

Medan Borowski ser det hända, har underlöjtnanten lämnat rummet.

Borowski vänder sig om i stolen för att säga det till O'Connor som han tidigare aldrig har fått fram, men bakom honom finns bara stolens skugga över väggen. Också doktorns stol är tom; och på den bruna mattan bleknar de många fuktfläckarna

hastigt som när sanden på en badstrand torkar och vitnar sedan dyningen har dragit sig tillbaka. Klockan är fem minuter i tre.

Plötsligt slås dörren upp och Den brunt uniformerade kommer in. När dörren öppnas hörs mumlet utifrån, det oupphörligt viskande mumlet från dem ångesten skållat, som dag och natt uppfyller barackerna.

Dörren slår igen och det blir tyst. Den brunt uniformerade går fram och åter över golvet med sina manliga steg och sina nersmorda stövlar. Han stannar framför Borowski och ler mångtydigt, och eksemet ligger mögligt och redan flagnande över vänstra kinden. Han säger:

Papperen var i ordning.

Borowski säger med grumlig röst:

Ni behöver inte tala om det för mig. Jag visste det.

Den brunt uniformerade stryker sig hårt över kinden och flagorna faller på golvet som nagelstora mjäll. Han säger:

Ni kan alltså gå.

Borowski frågar:

Har vi inte mer att diskutera? Har ni inte andra instruktioner att ge mig?

Den brunt uniformerade säger:

Jag har annat att sköta; lägret är ett stort problem; uppgiften är omfattande; lägerkommendantens post är överväldigande ansvarsfull. Ni kan gå. Om fem dagar, på fredag, anmäler ni

er till tjänstgöring; anmälan sker på min expedition. Ni hittar själv vägen ut.

Borowski frågar:

Kommer posten att släppa ut mig? Jag har inte fått mina papper.

Den brunt uniformerade stannar mitt på golvet och stirrar på Borowski. Eksemet håller långsamt på att sprida sig mot ögat och har sänt ut ett finger som trevar i ögonvrån. Han lägger handen över kinden; den är nu fylld av centimeterbreda blänkande sårkratrar. Han skriker:

Papper! Papper! Papper! Papper! Ni kan gå. Ni blir utsläppt. Jag har sexhundra nya...

Den brunt uniformerade avbryter sig och marscherar mot dörren. Han håller handen hårt tryckt mot kinden. När han slänger upp dörren, samlar sig viskningarna och mumlet där ute till ett stort vibrerande cylinderformat skrik som fyller Borowski från höfterna och upp genom bröstkorgen och vill ut; men innan det frigjort sig, har han sett sig omkring i salongen och funnit att allt är som vanligt: maskindunket skälver stilla genom fartygets skrov, och han tittar på den orörliga innehållslösa larmklockan på väggen.

Borowski har en timme och fem minuter kvar av sin vakt, och han går omkring en stund i salongen, i stora rutor mellan borden och stolarna. Natten är lång, en sommar ligger vidsträckt framför honom; och när han känner efter inuti, stramar

det av sår som håller på att läkas, som ännu blöder när man sträcker huden men håller på att läkas.

Det kommer för mig med stort obehag, tänker han, men det är inte lika blint som förut. Han går sakta omkring i salongen och försöker känna efter hur han har det. Vi får se när kriget är över, tänker han och slår ihop räkenskapsboken och stoppar in den i den mörka hyllan. En sak är trolig: att jag inte vänder tillbaka till det som är förött.

Sedan går han ut på däcket för att lyssna och se om någonting händer.

Mörkret tar emot honom, åter hotfullt och tungt av fukt och innebörd. Medan han ännu är bländad av lampskenet inifrån, känns det svarta omkring honom fyllt av en fram och åter strömmande, ogripbar rörlighet, som luften inuti en lunga, och han känner det som om han kunde vara i mörkret var som helst, ditforslad i dvala, forslad utan att ana vart: utan att veta vad som kan komma och kan kasta sig över honom.

Han står med händerna om relingen och de svarta väggarna viker långsamt undan. Han står och stirrar mot det ställe vid horisonten där det nyss hände.

Svallvågen böjer ut sin vattenkant från bogen. Han står stilla och ser ut i mörkret.

Inom honom slår den orangefärgade solfjädern ut över hans hjärta och bränner det och fyller honom med ångest.

1

På morgonen när stuerten gick från hytt till hytt och beordrade uppstigning hade det blåst upp, men lagom, så att man såg havsytan långsamt lyftas upp i ventilens syncirkel och sedan sakta vändas ner ur sikte igen. Grannfartygens ljusgrå ytor avtecknade sig mot vattnets svartblå glasfärg med tydliga konturer.

I salongen knastrade radiohögtalaren med mer urskiljbara läten än på många dygn; Barama började närma sig land.

Nere i matsalen lyste solskenet in genom ventilerna, så att de vita dukarna hängde i starkt skuggade veck från borden. Flytvästarna låg på golvet och hängde över stolsryggarna, klarblå, och de röda kattögonen på vänstra axeln blänkte klart och friskt. Blekgul grapefruktsaft stod i höga smala glas framför tallrikarna, och när solskenet föll genom dricksglasen drog det blå och blekröda ringar på duken.

Babordsventilerna, på solsidan, stod öppna för första gången på åtskilliga dagar, och mässingen gnistrade ur infattningarna.

Nu kom det in tallrikar med bacon och ägg, två brandgula små cirklar inskrivna i den stora vita, och de tre brunstekta baconskivorna i en triangel som omskrev det hela. Mr Ezra talade i en ovanligt markerad föreläsarton:

— Det slår nästan aldrig fel att man får veta mycket om

en människa redan vid första anblicken. Utseendet men först och främst beteendet, små gester och miner som hon inte är medveten om att någon iakttar. Det riktigaste intrycket får man naturligtvis om hon befinner sig i ett privat mellanläge första gången man får syn på henne. Han bredde mycket smör på det rostade brödet, och när smöret smalt blänkte det i solen; sedan sjönk det in i den gulbruna ytan. Är det någon annan som vill ha ordet? frågade han.

— För tidigt på morronen ta hit kaffet James, sa Texas och vinkade.

— Vad kan ett privat mellanläge vara? frågade Catharine McLaughlin.

— Det går upp och ner i livet, sa Banana; det kan väl inte vara någon nyhet? Mellanläget intar man på väg antingen upp eller ner. Då är man som vanligt, tycker man. Är det fullkomligt klart nu eller ska vi ta om det? Tänk på sjögång.

— Tänk på ett tal, sa Texas och stirrade på henne mörkögt. Multiplicera med två. Ta sedan en fjärdedel av det, och lägg till hälften av det ursprungliga talet. Resultatet är ett mellanläge.

— You're awfully tricky both of you this morning, sa Catharine McLaughlin. Hur är det med er? sa hon till polacken. Minns ni inga skolpojkskvickheter, mr Borowski?

— Jag tror inte det, sa han och observerade att Tony och Catharine av i går kväll tydligen var något som de hade för sig själva; och han såg på den vita tinningen och ögonbrynet, mjukt välvt med en pensel som lyftes upp från huden och tunnade ut strecket medan den drog det.

— Emellertid, sa Banana Joe. Man lär inte känna folk förrän man har sett dem ganska länge. Det är upprepningen som ger

det definitiva intrycket: först när man ser människor följa samma schema om och om igen får man en bestämd känsla av var deras gränser går. Oss själva ser vi inte på samma sätt: antingen vet vi inte vad vi gör eller också har vi intrycket att våra överväganden ständigt är fullkomligt nya och fräscha, skapande. Därför, sa Banana Joe och stack fram hakan så att han skulle kunna spilla in äggulan från gaffeln i munnen, tror folk som iakttar sig själva inte på karaktärens stabilitet, men sådana som bara tittar på andra och inte försöker se sig själva, de tror på oföränderligheten.

— Vilketdera är riktigt då? sa Catharine McLaughlin.

— Vem som helst kan bli förändrad, sa Banana Joe. Vem som helst kan bli frisk och vem som helst kan gå upp i fogarna. Vem som helst kan byta subjekt att imitera, det är det vanligaste.

— To hell with it, sa Texas. I want my coffee.

— Ett exempel på upprepning, sa Banana Joe. Vår vän från Texas har åtminstone skenbart en stabil karaktär. Men jag tror inte att herrskapet riktigt förstår min teori om upprepningen. Det gäller att fastställa gränserna för det sannolika hos en människa. Avvikelser kan sedan förekomma, men man kan bortse därifrån. Detta är i full överensstämmelse med modern naturvetenskap som ser kausalitetslagen som en yttring av statistisk natur. Det är en alltigenom vetenskapligt betonad teori.

— Inga teorier är vetenskapliga, sa Texas. Theories are entirely unscientific.

— Amerikas röst, sa Banana Joe. Rättfram, korttänkt, klar och tveklös. Collegepojken som världsmedborgare.

— Hur har ni det på Jamaica då? sa Catharine McLaughlin. Vad är ni för sorts världsmedborgare.

— Det är precis som i Europa, sa Ezra. Irriterat, pratsjukt, känner sig lugnt bara för ögonblicket: genom att utveckla en teori som man inte tror på själv. Det är bara mr Borowski som har vett att hålla tyst men han är inte mycket roligare för det. Bry er inte om mig, sa Banana Joe. Levern djävlas, jag dricker för mycket visky om kvällarna.

Banana Joe reste sig plötsligt, nickade kort med dallrande kinder och hängde flytvästen över axeln. Han gick mot trappan, med brett cylinderformad överkropp och korta ben som sluttade ihop mot de små fötterna. Han gick vigt och snabbt uppför trappan.

— Det är egentligen en hygglig karl, sa Catharine McLaughlin. Varför kunde ingen av oss säga åt honom att han är en hygglig karl? Nu sitter han där uppe och tror att vi inte tycker om honom.

— I don't, no-how, sa Texas.

— Det intresserar honom nog inte så mycket, sa polacken. Vad ni tycker. Vad vi tycker.

— På den punkten misstar ni er bestämt, mr Borowski, sa flickan. Praktiskt taget alla bryr sig om vad praktiskt taget alla tycker om dem. Det är en utmärkt arbetshypotes, den slår nästan aldrig fel.

Texas blängde på henne med sina mörka konturmjuka pupiller.

— *I* don't care a *damn*, sa han. Han reste sig, högg tag i flytvästen och marscherade ut.

— Vad är det fatt med allesammans i dag? sa flickan.

— Med mig är det som vanligt, utom att det är en smula bättre, sa Borowski.

— Du borde prata lite mer, Tony, sa hon lågt. Jag vill höra dig prata lite mer.

— Jag är mera pratsam om kvällarna, sa han och log mot henne.

— Var försiktig med vad du säger, sa hon. Det kan bli underkastat praktisk prövning.

När hon såg på honom och log med de små vita tänderna och de blankbruna ögonen, kände han sitt eget leende bli tafatt kring läpparna, och bröstet var fullt av luft som när han var andfådd.

— Nu går vi upp, om du är färdig, sa hon. Vi är ju nästan sist.

I den lugna sjöhävningen sjönk trappan ner under fötterna på dem; sedan lyfte den upp dem i salongen där solskenet slog in i tjocka rökblå ljustunnlar. Ur radiohögtalaren klirrade musiken som från en leksaksxylofon med lossnade plattor. Sedan kom det tydligen nyheter, men grötiga och svåra att urskilja.

De såg Jevrin komma gående uppför trappan, och Catharine sa:

— Det där ordet som Smith använde, det har jag väntat länge på att få höra sagt på det sättet: no-how.

Jevrin hade stannat bredvid dem och lyssnade med ett bredtandat vänligt leende.

— Vad är det med det? sa Borowski.

— Det är att det inte finns i tryck. Det betraktas som höjden av språkvidrighet och vulgaritet. Jag kände en gång en Hearst-korrespondent i London som berättade att redaktionerna på

Hearsttidningarna i New York alltid försökte smyga in det i texten, men det upptäcktes alltid av redaktionschefen. Hearst själv har utfärdat strängt förbud mot ordet. Han har en hemlig kärlek till det, som han inte törs visa.

— Zat's intarresting, sa Jevrin. Hearst biggest fascist in America. Zat's much intarresting, no-how.

— Surely, sa Catharine.

Nu kom det några hörbara ord ur högtalaren, och Jevrin sa:

— Now listen to Rah-shan advance, please. Hon drog sig bort mot hörnet.

Högtalaren sa:

— vidgat bräschen mot Orel. Under offensiven har minst 12 000 tyskar stupat på tre dagar. En allierad konvoj på väg väster ut i Nordatlanten anfölls natten till i dag av tyska ubåtar. Ett allierat fartyg sänktes. Rösten fortsatte: Goebbels skriver i Das Reich: Vi får inte begå felet att låta påverka oss av den psykos som fienden av lättgenomskinliga skäl sprider och som går ut på att han långsamt är i antågande.

Sedan dränktes orden i en svallvåg av störningar. Det hördes mycket tydligt i salongen hur de drunknade, för det hade blivit alldeles tyst i rummet. Alla hade vänt sig mot högtalaren eller gick med tysta steg fram mot den. Banana Joe hade vridit sig om i sin stol och fick djupa sneda fåror under örat. Jevrins hustru satt med stickningen i knät och såg på vad som hände och som hon inte kunde följa i detalj. Högtalarens hårda våg av buller drog sig tillbaka, och nu hördes saxofon och trumpeter.

— Jag tyckte jag kände någonting ovanligt i natt, sa schweizaren. Konvojen kan ha varit vår. Han talade högt och

stod uppstramad, till brädden fylld av det stora som kanske hade hänt honom.

— Besynnerligt med det här, sa Banana. Varför skulle det meddelas i nyheterna?

— Det är en upplysning åt fienden, sa den brittiske underlöjtnanten. Vår egen radioutsändning kan inte ha rapporterat en sådan sak.

— Vas fascist radio, sa Jevrin.

— Var då? sa O'Connor. I Quebec? Och med så många tyska lik uppradade i Ryssland?

— Men Goebbels, sa Jevrin.

— Kan ha varit en tysk utsändning på Grönland, sa en av de gråblå kanadensarna.

— Det var nog den allierade radion, sa Hohenleben. Det gällde säkerligen vår konvoj.

— Listen to the Voice of Neutrality, sa Texas surt.

— Det kan mycket väl ha varit en allierad utsändning, sa Ezra. Man kan mycket väl tänka sig att de har ett eller annat skäl att meddela saken.

— Som exempelvis vilket? sa Texas.

— Det kan väl tänkas att ett misstag har begåtts, sa Borowski.

— Krig är nitti procent misstag och resten tur, sa underlöjtnanten.

— Ja det går ut över soldaternas liv och skattebetalarnas ekonomi, sa Banana.

— Vich you zink vorst? sa Jevrin. Kapitall eller liv?

Catharine lutade sig mot dörrposten, och Borowski gick förbi henne och ställde sig och tittade ut över vattnet. De var ensamma

där ute, och hon lade sin högra arm på hans vänstra, där flytvästen hängde.

— Märkte du nånting i natt? frågade han.

— Ja, sa hon. Jag kände mig rädd och ensam. Jag visste inte vad det var.

— Jag gick förbi din hytt men det hördes ingenting där inifrån och du hade släckt. Jag hade vakten i natt, så jag såg det.

— Vad såg du?

— När ett av fartygen i konvojen, ett långt borta, flög i luften. Det gick otroligt fort. Först en explosion och så brann det en kort stund och så sjönk det.

— Var det otäckt? sa hon.

— Jag kände mig illa till mods ändå; det blev inte mycket värre.

— Jag med, sa Catharine. Den här resan går mig på nerverna. Det är kanske det att dagarna går och man ingenting uträttar. Jag har ingenting att fästa mig vid. Jag..., sa hon. Det kanske vore en bra lösning att bli en smula förälskad i någon.

Nu hörde han på utan hjärtklappning och han sa:

— Det är så få dagar kvar innan vi är framme. Det skulle knappt löna mödan.

— Vore det en möda?

— Du vet inte hurdan jag är. Om du börjar tänka på mig måste du bli besviken. Jag vet det.

— Säg inte mer, sa hon. Jag är en smula förälskad i dig och jag är nyfiken på dig. Försök inte värja dig.

Han hörde på hennes uppriktighet och ville säga någonting

om den, men innan han hann formulera det var det en röst bakom dem, Ezras, som sa:

— Flytta på sig lite, young lady, jag behöver utrymme när jag ska fram.

Borowski kände hur flickan tryckte hans arm hårt innan hon släppte den och steg åt sidan. Banana Joe stod och tittade ut över sjön.

— Undrar hur många som gick åt i natt, sa han. *Om* det hände något.

— Det hände, sa Catharine. Mr Borowski såg det.

— Oh did you? sa Banana. Och berättade ingenting om det. Mycket förståndigt. Hur gick det till?

— Det vet jag inte. Det var långt bort, bara flammade upp vid horisonten.

— Stackars djävlar, sa Banana Joe. Hoppas de sjönk fort. Det är tidigt, och i somliga avseenden är det inte bra, men jag tror jag går in i hytten och tar en visky. Kommer ni med?

— Gärna, sa Catharine.

— I natt stod jag här utanför dörren, och då hände det där borta, sa Borowski och pekade.

— Forget it, sa Banana. It's no use. Förr eller senare, i en eller annan form, ska det hända oss allesammans. Det är kanske inte det värsta att komma i sjön.

— Nu börjar jag förstå varför alla var så sura vid frukostbordet, sa Catharine. Det borde jag ha begripit tidigare.

— En sak som man får lov att lära sig, sa Banana, och som är ganska behaglig att veta, är att alla känner ungefär lika stor fruktan som man själv gör. Har ni aldrig haft småbarn, miss McLaughlin?

— Det tror jag inte, sa Catharine.

— När ni får småbarn, sa Banana, flera stycken, så ska ni få höra att den som är äldre säger till den yngre: Du är mindre än jag du. Men hör man efter ordentligt så märker man att den som säger det, han tror det inte. Det är först längre fram i livet som man börjar tro att man inte är minst. Nu talar jag om vanligt hyggligt folk som man vill umgås med.

— Kan det där stämma med er karaktärsteori av i morse? frågade Catharine.

— Det är tänkbart, sa Banana. Kom med in och få en visky ska ni se att det stämmer överraskande bra om en stund. Kom, sa han och tog Borowski i armen och vände honom mot dörren. You've had enough of water for a while.

2

Tio minuter efter det att Catharine hade rest sig och nickat godnatt åt kamraterna vid spelbordet tittade Borowski på klockan igen och det var bara tio minuter sedan Catharine reste sig och nickade godnatt. Replikerna och buden lät mekaniska och alldeles lika de bud och repliker som han hade hört åtskilliga kvällar vid spelbordet medan han, som en diskret vänlighet mot doktorn och ett tecken på solidaritet med den ödslighet som fanns inom doktorn och som han på sätt och vis kände sig i förbund med fast han inte kunde ge direkta uttryck åt sin förståelse, hade suttit bakom hans stol och följt med i hans kort och med obetydligt intresse iakttagit den automatiska räkneskicklighet som tickade under den skalliga blekröda hjässan. Nu kunde Borowski inte följa med; han var distraherad av samma slags nervositet som gör att man inte kan uppfatta ett resonemang i en tidskriftsartikel när man sitter hos tandläkarn och väntar, en mild nervositet som inte syns mycket utanpå och inte känns som hjärtklappning utan bara som ett ljudlöst galopperande dagdrömmeri.

Doktorn lade ut de vita blanka korten på bojen och vände örat med de vita hårstråna mot Borowski.

— Ah-um? sa han.

— Mycket bra, sa Borowski.

— Eah? sa doktorn och polacken förstod på den irriterade tonen att det var någonting annat han skulle ha sagt.

Banana Joe satt på andra sidan bordet och iakttog honom med skrattande ögonvrår ovanför de breda välfyllda orörliga kinderna och den köttiga näsan.

— Jag känner mig sömnig, sa polacken i allmänhet.

— Hm-hm, sa Banana Joe.

Borowski reste sig, bugade sig lite för sällskapet och besvarade det förstående leende som herrn i gråbrunt vände mot honom. När han gick mot dörren ut till däcket, kände han sig — som en yngling — ha andras ögon i ryggen.

Ute i mörkret fanns det ett skimmer, och han böjde sig ut över relingen och tittade på marelden som ritade sina blågrönvitt lysande, långsmala nebulosor i vattnet när det trängdes ut från fartygssidan. Ur svallvågen lyste dess långa vajande neonljus; men det kunde inte överflygla de nervöst fladdrande ljuspunkterna inom honom. Han stod en stund med armbågarna stödda på relingen, och kände mot bröstkorgen hur de långa sjöarna från styrbord kom bekvämt drivande in mot Barama och lyfte fartyget. Han tittade på klockan men det syntes inte i mörkret hur mycket den var.

Sedan gick han tillbaka in i salongen, och i det bländande ljuset kunde han inte se om någon tittade efter honom när han försvann in i babordskorridoren.

Inne i hytten slängde han flytvästen på sängen och tog av sig kläderna och tvättade sig hastigt; sedan klädde han sig hastigt igen och tittade på klockan: den var sjutton minuter över tio. Han satte sig på sängkanten och tände en cigarrett; den andre sa med feber i rösten: Du kan inte. Det

är så länge sen, du har varit inblandad i så mycket, minns du flickan i Stare Miasto, då gick det inte; du kan inte.

Prat, sa han, det var en annan sorts flicka.

Därför är det så mycket värre om du inte kan; och du kan inte.

Du känner väl att jag kan.

Nu när du är ensam, sa den andre. Det är inte samma sak.

Dumheter, sa han. Jag har inte tid med dig, sa han och tittade på klockan.

Sedan steg han upp, hakade flytvästen över armen, släckte cigarretten och vred om strömbrytaren. Han stod ett ögonblick i mörkret och lyssnade och tittade på det fula plåtmönstret som släppte in ljus ovanför dörren. Det hördes ingenting och han drog ifrån det gröna draperiet och steg ut i korridoren och träringarna klapprade på nytt när han drog för draperiet. Det var ingen ute i korridoren och med några snabba steg var han framme vid trappan, gick förbi den utan att titta ner i den undre korridoren och vek in på styrbordssidan. Han gick hastigt förbi biblioteket och de båda hytterna och stod ett ögonblick tyst utanför Catharines dörr; det lyste där inne såg han på den fläck av mattan som skymtade nedanför draperiet; sedan drog han draperiet åt sidan, steg in, vände sig om och drog för det.

När han såg på henne låg hon i sängen med armar och axlar nakna ovanför filten och log kamratligt mot honom.

— De är i salongen allihop, sa hon och skrattade lite åt honom. Jag menar mina grannar. Både de franska sjöofficerarna och den där herrn som ingen känner. Jag skulle ha hört om någon av dem hade kommit in, och de var i salongen alla

tre när jag gick. Vet *du* vad det är för en, min granne som ser så vardaglig ut?

— Nej, sa han och märkte att hon hade bråtт att komma med orden.

— Varför stannar du så långt borta? sa hon.

Borowski såg sig om efter en plats att lägga flytvästen på; han lade den på golvet. När han satte sig bredvid henne reste hon sig upp på armbågen så att filten gled ner över hennes små styva, mörkt brunröda bröstvårtor. Hon lade högra armen om hans hals och munnen kändes liten och het och fuktig. När hon sedan såg på honom var hennes leende både osäkert och stelt av ett snett, naket begär; det var olikt hennes vanliga leende och Borowski kände att det gjorde mötet mera opersonligt — som om hon var någon han inte ens kände lika väl som Catharine — och därigenom lättare att hantera.

Han lade handen om hennes runda axel och hon sa:

— Klä av dig först.

Medan han tog av sig kläderna hörde han på sorlet av vattnet utanför fartygets sida och det lätta knastrandet av trävirke ute i korridoren och maskindunket och tänkte på att allt detta kunde överrösta åtskilliga ljud; och hela tiden låg hon stödd på armbågen, med filten över höftens urna och det svarta håret fallande över handen som hon stödde huvudet mot och så att ljuset mjukt gled in under armhålan och slöt sig om hennes vänstra bröst, och såg nyfiket på honom medan han klädde av sig och vek ihop kläderna över stolen. Han tittade på henne ett par gånger, och när han såg på henne log hon det nakna sneda kroppsliga leendet som verkade för stort för hennes mun.

— Det är roligt att se på dig, sa hon lågt. Kom hit.

Hon flyttade sig undan så att han skulle få plats och slog filten åt sidan; den långa raka linjen från armhålan försvann in under välvningen av höften som var ett långt mjukt hjärtformat etui kring hennes trekant av glittrande svärta. Hon tog om honom med en försiktigt omfattande hand som kändes sval mot hans hårda värme, och när hon gjorde det strök bröstvårtan över hans hud, nedanför armhålan, lätt och strävt som en fingertopp över siden. Sedan drog hon ner honom bredvid sig och han hade högra armen under hennes nacke och axel. Hon sträckte upp handen och släckte ljuset, och i mörkret låg hans högra hand om hennes bröst medan den vänstra med fingertopparna följde ljumskvecket och blåste över håret. Då slog hon ut som en karnivor, med benet böjt och vilande över hans kropp, och han kände hur het och djupt sluttande öppen hon var, som fullregnad, varm, tuvmjuk myrkälla.

Hon rörde med tungan vid hans öronlob; sen viskade hon:

— Tycker du inte jag är förfärlig; så där har jag varit i flera dar; jag vet inte vad som har tagit åt mig; jag vet inte vad jag ska göra åt det.

— Jag vet, sa han och det var som att sänka ner fingrarna i en liten varm glatt skål fylld med söta persikohalvor.

— Vänta, sa hon sedan, så andfådd att hon hade svårt att få fram orden, vänta medan jag har lite kvar.

Sedan låg hon med knät mot bröstet och vaden under hans midja och armen hårt om hans hals och andades mot hans öra, och de hade alldeles samma mening om det, än på lek och långsamt, än häftigt och i fullkomlig glömska, tills det till slut vart bara häftigt och bråttom, och bränningen gång på gång slog in i grottan och möttes av grottsjöns lena varma vågor.

De låg stilla och hörde de bägge franska officerarna gå förbi i korridoren, samtalande och med vänskaplighet i de låga rösterna, och föra draperiet åt sidan och stiga in i sin hytt och dra för draperiet med rasslande ringar. Rösterna hördes lågt och otydligt genom ventilationsöppningen under taket, ett mummel av förtrogenhet.

— Det kan inte räcka i evighet, vet du ju, viskade hon och skrattade i hans öra.

— Men det räckte en stund, sa han och låg tyst, på rygg, i den smala sängen vars obekvämhet han först nu blev riktigt varse. Var fick du plats? frågade han.

— Hos dig, viskade hon.

— Du är hygglig och öppen, mumlade han upp mot mörkret och mot den tunna ljushinnan som springan in till grannhytten bredde över taket. Du är fri från förbehåll och koketteri och du är inte rädd. Hur har du blivit sådan?

— Genom övning, sa hon. Bry dig inte om det.

— Jag har aldrig haft det så bra med någon första gången. Och för mig är det så länge sen sist. Har jag nånsin haft det så bra med någon.

— Det har du, viskade hon.

— Det har aldrig varit så bra från början.

— Man ska inte bry sig så hysteriskt mycket om varann, viskade hon. I like you a lot though. Det sa du när vi stod uppe på däck och pratade en kväll. "I like you a lot, though", härmade hon hans accent.

— Det här känns som om det betydde mer för mig än du kan veta, sa han lågt.

— Du talar som om du hade det skrivet i förväg. Som om det var skrivet av någon annan i förväg.

— För mig är det en hemkomst, sa han. *Det* stod också skrivet i förväg. Du är en hemkomst för mig. Du är min hemkomst.

— Det är sådant som vi inte ska säga, sa hon. Det kan fördärva alltsammans om det går tillräckligt långt.

— Du är min återkomst, sa han. Han kände sig bortförd, lättare i kroppen och sakta kringblåst av en ro som milt risslade över huden; och han låg i mörkret och stirrade upp mot taket och ville ingenting säga på en stund.

— Kan du tala om för mig vad det är en återkomst ifrån? frågade hon och låg med armen sval över hans bröst och handen om hans axel.

— Ich hab' mein' Sach' auf Nichts gestellt, viskade han. Nu.

— Vad säger du?

— Det är en fras som ofta har kommit för mig under många år. Men jag har så länge glömt bort vad jag egentligen menade med den. När jag hör på dig, och hör vad du tror om att hålla fast vid saker och ting, kommer det för mig att jag vet vad jag menar igen. Det har kommit mig närmare och närmare under den här resan.

Hon låg tyst och hörde på och förrådde inte om det han sa berörde henne eller var henne helt främmande. Han sa:

— Det är enda sättet för mig att uttrycka förtröstan. Under kriget hade jag glömt att man kan grunda tillit på ingenting; då hade ordet, ordet ingenting, en så mörk betydelse.

— Jag förstår dig inte, sa hon.

— Det gör ingenting. Det behövs inte. Nu vet jag vad det är återkomst ifrån. En gång skickades jag av vår organisation att undersöka ett tyskt förintelseläger i Estland, där polska judar... Jag kan inte minnas namnet på platsen. Jag skulle rapportera om vad som hände där, och rapporten skulle gå till London. Det, sa han. Ibland, när det kommer för mig, jag...

Han tystnade och låg och stirrade upp mot den tunna gula ljushinnan över taket. Hon höll hårt om hans axel och sa ingenting. Sedan satte hon sig upp och ställde sig på huk i det trånga utrymmet i sängen och steg över honom ner på golvet.

— Vad ska du göra? viskade han.

— Cigarrett, sa hon. Vill du ha?

— Gärna.

Han flyttade sig in mot väggen och hon satte sig på kanten av sängen med benen i kors. I det svaga ljuset såg han hur det svarta sträva håret trängdes in mellan de korslagda låren; sedan lyste tändstickan till och ljuset föll över hennes bröst, med små mörka skuggor under, och ett djupt svart navelveck. Hon blåste ut tändstickan och i mörkret log han åt att hon satt så rak i ryggen: brösten skulle se bra ut när hon tände.

Han halvlåg i sängen, i samma ställning som Catharine när han kom in i hytten, och såg på hur hennes hud skimrade till rött och slocknade när de rökte.

— Såg du marelden i kväll? sa han och kände att det bottenvatten som ett ögonblick hade stigit upp mot hans svala av vinden berörda yta åter hade ebbat undan.

— Det är som att titta in i sig själv, sa hon; det lyser till så obeständigt, det lyser bara när någonting kommer utifrån

och river upp glansen inom en. Sådan är jag, sådan är kanske inte du.

— Jag vet inte hur jag är nu, sa han. Jag vet inte om jag får vara i fred för mig själv tillräckligt mycket för att välja någon sorts beständighet.

— Jag väljer ingenting, sa hon. Just nu är jag precis som marelden, sa hon och drog på cigarretten så att skimret lyste över henne. Du är någonting som har fallit ner i mig och det lyser till omkring det ställe där det föll. Det är inte varaktigt men det är skönt att känna inom sig hur det lyser till.

— Du är min återkomst och du är ett helt hav fullt av mareld, sa han och småskrattade åt henne.

— Just nu är jag ett helt hav fullt av små små lysande celldjur som stimmar omkring. Marelden var en mycket tvetydig bild.

— Catharine, sa han och lade handen på hennes lår som kändes fast, nästan hårt när hon satt med benen i kors. Du? sa han.

— Ja. Oroa dig inte. Jag är stora flickan och jag kan ta vara på mig själv. Flytta på dig, sa hon. Jag vill titta på marelden.

Han satte sig upp i sängen och hon ställde sig på knä, drog upp mörkläggningsgardinen och öppnade ventilen. Sedan kastade hon ut cigarrettstumpen över däcket, ut i mörkret, och de stod intill varann, på knä, och tittade ut genom ventilen över sjön.

— Det syns inte mycket nu, sa hon. Bara som blekblåa andetag: när man blåser över ytan.

Han lade armen gillande om hennes midja, men när han rörde vid huden som var sval, omspolad av luften från ventilen, och kände att ryggen hade en så djup fåra in mot ryggraden, blev det plötsligt allvar. Han tog om henne med bägge händerna och vände henne mot sig, och medan han stod på knä framför henne och kysste henne på munnen och kände bröstvårtorna mot huden och höll om hennes smala midja och med fingertopparna långsamt rörde sig över hennes runda höfter, blev hennes andetag häftiga. Hon drog honom hårt intill sig; sedan låg hon på rygg med knäna uppdragna mot kroppen så att hon blev som en honungssäck åt honom, med sprundet redan överdraget av varm len honung; det var hårt och fort och djupt inne och de tänkte inte på om grannarna i hytten intill kunde höra dem.

Sedan sa hon:

— Jag blev så sömnig. Jag vill ligga bekvämt. Kan du sitta en stund bredvid mig och hålla mig i handen?

Han satt bredvid henne och kände havsluften från ventilen sjunka ner och blåsa över dem.

— Det luktar så friskt, mumlade hon. Lägg över mig filten.

— Det börjar dofta land, sa han. Vi är snart framme. Han lade filten om hennes axlar och smekte henne över kinden med handens avigsida.

— Du får inte släppa handen förrän jag somnar.

Medan han satt bredvid henne slocknade det tunna ljusskimret över taket, som kom från fransmännens hytt; och han satt stilla och hörde på hur havet sköljde förbi nedanför ventilen och hur trävirket sakta knastrade i trappan. Han frös inte och han satt stilla och lät känslan av ro susa genom kroppen,

och han kände hur det gjorde en smula ont i det ömma knät och tyckte att det var han förtjänt av.

Nu hade hon somnat och han lösgjorde försiktigt fingrarna ur hennes heta hand, som var så liten och barnsligt klibbig i mörkret. Han steg försiktigt upp och kände den nötta mattan under fötterna, och fick tag om stolen där hans kläder låg och tog försiktigt på sig plaggen i mörkret, utan att stöta emot någonting och utan att störa hennes sömn. Han lade sig på knä för att leta efter skorna och flytvästen, och när han stod så, kände han fartygets rörelser gå som en mild långsam vaggning av trötthet genom kroppen.

Han reste sig försiktigt upp, och när han långsamt förde draperiet åt sidan, kom ljuset från den bleka nattlampan i korridoren in över Catharines gestalt. Under den mjuka filten vilade hon som en urna nedbäddad i sanden, och i nacken föll håret ut över kudden som det utrunna svarta vinet.

Han drog för draperiet tyst och gick genom korridoren och ingen mötte honom.

3

Klockan åtta steg doktor Halwich ut ur sin hytt. Han gick fram till salongsdörren och tittade på chintzmöblernas nystädade orörlighet och morgonsolen som föll in i fläckar, vitbleka och lysande. Rummet utstrålade en outhärdlig, välordnad ensamhet och han vände ryggen åt det och gick akter ut genom korridoren och fram till trappan, utför trappan och genom korridoren där hans uniformerade landsmän hade sina hytter och bort till det mörka hörnet där hans laboratorium låg. Han låste upp dörren, stängde den om sig och uträttade snabbt, först med glasproppen klirrande mot den etsade flaskhalsen, sedan med flaskorna klirrande mot bägarens tunna glas, sitt vanliga morgonförehavande.

— Ska jag ha den blå jackan i dag? frågade madame Hohenleben.

När Jean Barel vaknade, såg han med motvilja mot sin hyttkamrats säng; Brigley låg med huvudet vänt åt sidan, vilande på den muskulösa underarmen; under filten avtecknade sig, löjligt morgonförstorad, den del av honom som Barel misstänkte honom för att många gånger, mornar och kvällar, med enkla konster ha sökt göra sin hyttkamrat uppmärksam på. Det blekbruna håret låg svettigt över pannan.

Legationssekreteraren svarade:

— Varför frågar du mig. Gå in i hytten och fråga honom!

— Tala inte så högt, sa madame Hohenleben. Det hörs in till vår polska granne.

— Det angår mig inte, sa schweizaren. Gå in och fråga din poet! Varför frågar du mig! Vem är det du försöker göra intryck på?

— Jag kan inte gå in och fråga honom därför att han inte ligger ensam i sin hytt, sa madame Hohenleben. Det är synd, sa hon. Hon stod och såg sig i spegeln och vände sig inte om när hon talade.

— Du är banal, sa han.

— Mina banaliteter finns inte i tryck, svarade hon. Det är skillnaden.

Dörren öppnades sakta och de båda ungarna stod i dörröppningen och tittade. De sa ingenting, de stod bara och väntade.

Catharine McLaughlin vaknade; och när hon blev klarvaken och mindes satte hon sig upp i sängen och satt med knäna under hakan och armarna om knäna. Det kändes kallt i hytten och hon började frysa om den nakna ryggen; hon kröp ner i sängen och tänkte på hur besvärligt det var att gå in i badrummet och hämta varmt vatten och spola rent efter kvällens händelser, och hur besvärligt det var att göra det tyst. O, that prone lust should stain so pure a bed, deklamerade hon tyst och log för sig själv. Jag har nog förälskat mig i honom: han tycker mycket om mig. Solskenet kom in genom ventilen och låg i en liten ljus, oval ram på det gröna dörrdraperiet mittemot; där såg hon sig själv, i ljuset, och hon sökte efter någon som förälskelse lyste över på samma sätt. Kanske: I am your wife, if you will marry me; if not I'll die your maid. Sedan låg hon och tänkte

en stund på en av sina flickvänner, som alltid hade påmint henne om Miranda. I am a fool to weep at what I am glad of. Men Miranda förblir säkert beständig — det hade hon gjort, åtminstone hittills, som påminde om henne; men jag är det bara i dag. Hon kastade av sig filten och satt med fötterna på mattan och tittade ner på brösten. Hon förde pekfingret fram och åter över vänstra bröstvårtan tills dess brunrödhet blev utstående och knaprig. Tankspritt lekande med den sträckte hon ut benen och tittade på fötterna. Nu när jag kommer till Amerika ska jag se om det inte är snyggt med mörkrött nagellack på tårna.

Herrn i gråbrunt lade upp byxbenen på stolen så att de inte skulle bli dammiga, det högra ovanpå det vänstra, och trädde in benen i byxorna, det högra före det vänstra.

Thomas Leclerc sa:

— Jo, men om man hade haft en motorbåt i förrgår, och fått ge sig av rätt in mot land, då hade man varit hemma vid det här laget.

— Jag försökte komma ombord på en båt till Houston, men det gick inte, sa Texas.

— Hade man haft en motorbåt i förrgår, då kunde man ha kommit in till St. John's över natten och varit hemma nu. Nu blir jag tvungen att gå ombord på en ny båt, och gud vet när det går någon.

— Du har nära hem ändå, från Halifax om det är dit vi ska. Men därifrån till Texas är det en djävla väg.

— Det förbannade, sa Leclerc, är att båten antagligen inte går in till Quebec. Det är en stad; men Halifax.

— Om båtfan ginge till New York, sa Texas. Jag skulle vilja komma till New York sjövägen en gång.

— Ta färjan från Staten Island, sa Leclerc. Då kommer du till New York sjövägen.

— OK, OK, sa Texas. Det gillas. Det tjänar du en öl på.

— Minst, sa Leclerc.

De båda franska sjöofficerarna kunde inte undgå att höra ljuden av sin grannes bemödanden och de utbytte en blick av diskret förståelse.

Banana Joe stod framför spegeln och rakade sina vidsträckta kinder. Han tänkte på det tacktal som O'Connor å sina engelska och kanadensiska kamraters vägnar hade hållit för honom uppe i baren. Det var ett trevligt tal, om också inte överdrivet elegant i sin slutpoäng; den gick ut på att mr Ezra, populärt känd som Banana Joe, hade ett så rymligt hjärta att det inte kunde få plats någon annanstans än i hans mage, och Banana kände sig som en ganska hygglig karl när han tänkte på det. En hygglig karl till billigt pris, för det hade inte varit mycket besvär med insamlingen. Å andra sidan hade han ju själv bidragit med nästan lika mycket som de övriga passagerarna tillsammans, och det var inte så dumt; men å första sidan igen var det ju han som hade pengar att få ut genast han kom i land i Canada. Det är inte så gott att själv veta om man är en anständig person, tänkte han; men det finns ju i stället så många andra som har bestämda åsikter om hur det är fatt med en.

Katjka knöt långsamt sidenbanden om flätorna. I spegeln såg hon sina egna ögon, och när hon böjde sig fram och slöt ena ögat, fyllde skuggan av hennes huvud och axlar hela pupillen så att det var som om hon kom vandrande in genom sitt ögas dörröppning och fyllde den. Sedan stängde hon dörren efter

sig och hade försvunnit in i spegeln, så att hon inte kunde höra när modern ropade på henne:

— Katjusjka!

— Får jag låna dina örhängen i dag, sa en av flickorna från London, hon som hette Mary, till henne som hette Ann.

— Varför det?

— Bara för skojs skull.

— Ja, men varför det då?

— För att dom säger att det är sista dan ombord.

— Det säger dom bara för att man inte ska bli så le på det.

— Det säger Jack.

— Det begriper du väl varför.

— Varför det då?

— För han tror han ska få hoppa i säng med dig innan vi går i land, och han börjar ha bråttom.

— Ja, men får jag låna dem då?

— Låna vilka? sa Ann.

Doktor Halwich låste dörren till laboratoriet och gick genom korridoren, förbi tvättfatsplasket och rösterna som kom genom draperierna och lät lika därför att man visste att de som talade var i uniform, uppför trappan till passagerarnas däck och uppför trappan till baren och förbi bardörren ut på övre däck. Solskenet låg över de urvaskade plankorna. Doktorn gick fram till kommandobryggan och stod en stund vid relingen och tittade på konvojen. Det var den största han hade sett och i eftermiddag skulle den upplösas. Han visste hur overklig en sådan manöver tedde sig, välordnat sönderdelande tills alla fartyg var överlämnade åt sin egen ensamhet: så borde döden komma. Han gick in i kaptenens hytt.

— Hur är det med dig då? sa Donovan. Han satt vid skrivbordet och tittade upp när doktorn kom in.

— Som vanligt, sa doktorn. Just nu. Jag menar på morronen.

— Jag vet vad du menar, sa Donovan.

— Det är inte mer än det vanliga, sa doktorn.

— Jag vet, jag vet. Jag har en rolig historia att berätta för dig. Du kan få tala om den i kväll vid spelbordet, inte förr.

— Har jag nånsin, sa doktorn.

— Mycket sällan, sa Donovan. Det vet jag. Kommer du ihåg damen som ligger i ettan och har varit sjösjuk?

— Lite.

— De kommer ut med patrullbåt och hämtar henne i kväll.

— Är hon så betydande?

— Ja, hon är så betydande. Medan vi har varit ute till sjöss har det upptäckts att hon är tysk spion. Hon ska hämtas klockan sju.

— Varför ska hon hämtas. Myndigheterna kommer ju ombord i Halifax.

— Det är effektiv krigsorganisation. För resten är det kanske inte så dumt. Hon kan ha saker i bagaget. Hon kanske kan simma. Det är bäst att slippa ha ansvaret för henne. Vi är inne i hamnen halv nio.

— Det var som fan, sa doktorn. Det var en historia. Jag har varit med om åtskilligt sedan; han avbröt sig.

— Just det. När du var sjutton. Och ändå händer det nya saker som du inte har sett. Du har sagt det tidigare.

— Har jag det? sa doktorn och drog på munnen för första gången.

— Det har du, sa kaptenen och tittade på honom.

— Säg mig en sak. Hur står det till utanför ubåtsnätet? Har det varit någonting på sistone?

— Lugnt, sa kapten Donovan. Ingenting på flera veckor. Där blir det nog ingen historia.

— Det är precis som på ett ställe på en järnväg där det brukar hända olyckor. Inga försiktighetsmått hjälper.

— Det sa du den gången också.

— Sa jag det? sa doktorn.

— But keep it under your hat till they've got her.

Doktorn stod tyst och tänkte efter.

— Jag ska inte säga någonting om spionen innan de har varit ombord och hämtat henne, sa han. Och det har varit alldeles lugnt utanför entrén?

— Det sa jag ju, svarade Donovan.

— Jag vet det, sa doktorn. Jag minns det.

4

— Ja, svarade Borowski tankspritt och hade inte hört vad doktorn sa men ville inte fråga om. Nu lyssnade han:

— Alltid i skymningen. Samlingen alltid en morgon just i soluppgången. Jag kan inte erinra mig någon gång då inte. Men det är alltid på kvällen man upplöser konvojerna; det börjar bli mörkt...

På däcket bakom dem spelade den ryska flickan shuffleboard med Texas; det andra laget bestod av madame Hohenleben och Brigley, och deras båda ljusa röster klippte över däcksplankorna med långa blanka saxblad.

— Det är alltid i skymningen, sa doktorn. Utanför Halifax' hamn finns det ett vidlyftigt ubåtsnät. Dit vi ska. Man kommer in mot kvällen, har skilt sig från konvojen, är ensam eller har bara ett par andra fartyg med sig. Minns ni hur det var som pojke? Doktorn såg på Borowski med små pupiller omgivna av ögonvitor röda som gin med angostura.

— Jo, sa Borowski och kände behov av att hålla med mera positivt.

— När grinden slog igen, sa doktorn. När man var hemma från skolan. När grinden slog igen och ingen kunde ofreda en. Så kommer man in i hamnen. Det är strax utanför grinden som de ligger på lur efter en hela hopen; men sedan slår grinden

igen. Ni är inte gammal nog, det känns annorlunda. En har vi säkert som det inte blir tryggt för, är ombord. Hon ska hämtas. Doktorn avbröt sig och stod och tittade ut över vattnet.

— Jaså? sa Borowski och väntade utan att ha uppfattat vad doktorn var på väg att berätta.

— Vad sa jag? sa doktorn. Det var ingenting. Ni måste glömma det tills i kväll. Jag har förtroende för er.

— Det är ömsesidigt, sa polacken och tänkte att så var det, trots att texturen på doktorns tankar var uppfrätt och småkornig som en gammal rocquefort.

Nu stod gubben och mumlade någonting ut i vinden med stora käkrörelser men polacken kunde inte höra det och han vände sig ifrån honom och lämnade honom ensam på väg till grinden som skulle slå igen om honom.

Borowski följde däcksspelet med ögonen en stund. Han såg på den ryska flickans knubbigt kantiga rörelser, hennes kraftiga armar och runda barm och bondbreda höfter; och åt madame Hohenlebens långa lår, som hon med stela och knyckiga arrangemang lät framträda när hon tog sats och körde i väg brickan över det sträva däcket, ägnade han en flyktig uppmärksamhet. Catharine hade bägge, tänkte han, både det flickmjuka och det medvetna. När han tänkte på henne, upptäckte han att hennes gestalt var så långt borta.

På andra sidan om däcket och bortom en bred vattenyta överströdd av fartygssilhuetter, låg land, ett mörkt verkligt penseldrag längs horisonten. I morse hade det inte varit tydligare än en strimma dåligt väder som kommer emot en över havet; nu närmade det sig för var timme alltmer, utan att lösas upp i moln och mörker.

Borowski gick för över mot trappan vid baren för att gå ner och söka rätt på Catharine, men när han skulle vika om hörnet såg han henne komma uppför aktertrappan i sällskap med Banana Joe. Han vände och gick emot dem, och Catharine tittade på honom med samma roade konspiratörsleende som han tidigare under dagen hade mött hos henne. När hon kom närmare slog solskenet blekbruna gnistor ur hennes ögon. Banana sa:

— Nå, hur tror ni livet blir från och med i morron?

— Det blir knappast bättre än det har varit på sistone, svarade Borowski men tittade inte på Catharine.

— Sjöresor, sa Banana Joe, är av parentetisk art; kusterna är parentestecken. Det som står mellan dem är oftast inte av betydelse för texten i dess helhet. Det är svårt att säga om det är bättre eller sämre än det övriga; det är annorlunda.

— Det är mycket befriande, sa Catharine.

— Nå, vad tror ni om framtiden? sa Banana. Kriget?

— Fem år till, sa Borowski. Det är en lagom och rund siffra som ingenting säger. Många kommer ändå aldrig ifrån det. När jag hör mig säga så, tillade polacken och tittade på sina båda vänner, tycker jag att jag ser framför mig en alldeles bestämd gata i Warszawa. Det är fullt av tegelhögar och jag stretar fram genom skärvorna men kan aldrig komma dit jag ska.

Banana Joe tvekade ett ögonblick. Han sa:

— Kriget är slut nästa år i Europa. Mr Jevrin har anförtrott mig att det förhåller sig så. Sovjetunionens uppoffringar är inte förgäves.

— Vi ska hoppas det, sa Borowski. Ni vet att vi är ense om mycket, men jag gillar ändå inte riktigt den där tonen när ni talar om vad kriget kräver.

— Steady now, sa Banana. Ni behöver inte alltid ange vad ni ogillar hos mig. Jag är en mycket allvarlig man; jag har påpekat det tidigare. Men för min del är det av högsta vikt att kriget upphör snart. Som det nu står till, är det inte bra för bananexporten. Till middagen i dag kommer det att serveras bananer ombord, men det hjälper inte upp situationen nämnvärt.

— Mr Borowski är också en mycket allvarsam man, sa Catharine.

— Hur har den lilla damen blivit varse ett så uppenbart faktum? frågade Banana.

— Han är allvarsam hel och hållen, sa Catharine. Ibland är det mycket förtjänstfullt.

— Ni tar efter mr Ezra, sa Borowski. Nu talar ni precis som han.

— Där hör ni, sa Catharine. Han är en mycket allvarlig observatör.

Hon log mot Borowski, och han kände den osäkerhet som han visste att hon ville inge honom.

— När beräknas vi vara framme? frågade han för att inte tiga.

— Det vet ingen, sa Banana, kanske i sommar, kanske nästa, men troligtvis mycket snart. Kapten har säkert ännu inte fått order om när han ska in genom nätet. Jag hörde nyligen om en konvoj som skulle in till Halifax men dirigerades om till New York när de hade fått syn på hamninloppet. Skulle ni inte föredra att stanna ombord ett par dygn till? frågade han och såg på Borowski med sitt leende som bara fördjupade rynkorna från ögonen ut mot tinningarna.

— Det vore bekvämare än tågresan, sa Borowski.

— Vida bekvämare. Här har vi en till som hellre vill stanna ombord, sa Banana och tittade efter Barel som kom gående över däcket. Fast för honom vore det inte så överdrivet mycket bekvämare.

— Mr Ezra, sa Catharine. Ni tycker mycket om att vara välinformerad, men ni tillhör inte den typen som kan njuta av sina kunskaper i tysthet. Den är finare.

Banana Joe vände sina båda breda kinder mot henne och tittade på henne med ögon som såg små och roade ut i solskenet, men han svarade ingenting.

— Miss McLaughlins formuleringar tycks fortfarande vara påverkade av mr Ezras, sa polacken, men den här gången uppskattar jag det.

— Kalla henne för Catharine, sa Banana. Your time is up.

Han vände dem ryggen och gick bort till barhörnan och ställde sig i blåsten.

— Hur har du det? sa hon och lade handen på Borowskis arm.

— Det är för mycket för att jag ska tala om det, sa han.

— För mig är det alldeles lagom mycket som samtalsämne.

Han stod med armbågarna stödda mot relingen och tittade ut över vattnet där fartygen med omärkligt långsamma omgrupperingar höll på att skilja sig från varann, som en sakta svängande stjärnhimmel.

— Säg någonting om mig, sa hon.

— You are a sweet girl.

— Du behärskar inte språket, sa hon. Det kunde vem som helst säga.

— Catharine, sa han. Ska jag försöka säga alldeles som jag har det... Det är någonting jag inte kan få tag i.

— Du var så vältalig i går; nu är du så tveksam om orden. Var inte allvarlig, Tony, sa hon. Du vet: det är alltid svårt att känna riktigt hur det är. Man behöver inte känna efter. Är det någonting som stannar, så kommer det fram till slut och gör sig märkbart.

— Catharine, sa han, i morse när jag vaknade så trodde jag inte riktigt på vad jag mindes, men sedan fanns det någonting ovanligt i mig, och jag visste att det var sant. Ändå var det borta.

— Det ovanliga, var det ovanligt behagligt eller tvärtom?

— Behagligt, sa han.

— Då måtte du ha sovit gott, sa hon och blänkte till med sitt snabba leende, men hon tryckte mjukt och vänligt hans arm. För mig är allting bra men jag är inte så allvarlig.

— Jag vet inte, sa Borowski; för mig. Du minns att jag sa... Märker du någonting? sa han sedan.

— Jag märker att den där franske pojken sitter och tittar mig i knävecken. Det är sånt som en flicka alltid märker.

— Må vara, sa han. Men märker du att vi har ökat farten?

De stod bägge och lyssnade, och de kände att pistongerna hade en mer energisk rytm än de tröga nioknopsslagens, som de under de många dygnen hade vant sig vid. Vattnet tycktes skölja mycket snabbare utefter fartygets sida, strimmande snabbt; och plötsligt hade skuggorna börjat vrida sig över däcket och Barama gjorde en styrbordsgir och lämnade den kolonn som den under hela resan hade tillhört och kom långsamt upp jämsides med Libertyfartyget som de hade haft fram-

för sig. Några besättningsmän stod i den höga fören och vinkade ner till Barama; där fanns tydligen inga passagerare ombord, och fartyget verkade i övrigt tomt på folk: övergivet och fjärrstyrt.

Medan Borowski stod vid relingen och med ögonen följde denna omgruppering, som föreföll så robust och omvälvande på nära håll och så celest när den berörde fartygen på stort avstånd, funderade han på vad Catharine och han hade talat om och han visste: Jag är inte fri från det. En nattpermission är bara en nattpermission, och sedan har man att inställa sig igen. Medan han stod och tänkte på hur långt han hade kvar, sackade Libertyfartyget efter, och de båda besättningsmännen i stäven hade upphört att ägna Barama något intresse. Borowski kände hur däcket gjorde en lätt skev nigning när Barama åter lade om kursen och sneddade över mot kolonnen åt styrbord.

— Nu ska vi ut mellan de där bägge båtarna, sa Catharine. Kom så går vi över på andra sidan. Kom så går vi och pratar med någon, sa hon. Hur du än har det kunde du ha visat dig en smula entusiastisk. Hon såg på honom och skrattade.

— Ja, sa han medan de gick över däcket.

— Men jag förlåter dig, sa hon, för det är någonting hos dig som jag tycker om.

Vid andra relingen stod passagerarna uppradade. Barama sneddade ut från sin gamla kolonn som en utterbräda och närmade sig styrbordskolonnen som ännu gick i en obruten linje. Barama kom in i luckan mellan en gammal brittisk femtusentonnare och en illa medfaren norsk fraktbåt, skar kolonnens linje i spetsig vinkel och vajade sitt kölvatten mot norrmannens bog. Längre ut var formeringen redan bruten och sjön över-

strödd av fartyg på väg in mot hamnen, som alla vände en sköldlik, skuggad akter mot Barama.

Medan passagerarna tittade på fartygsexercisen hade Barel kommit mellan Catharine och Borowski.

— Det kunde lika gärna vara Europa, sa han. Samma kontur, samma svärta när det reser sig ur vattnet. Samma krabba sjö när man närmar sig land. Men solen lyser över det.

— Finner ni att det har något symbolvärde? frågade Borowski och kände sig irriterad av vad som var mellan honom och flickan.

— Solen lyser senare över det nya landet, sa Barel. Läser ni Walt Whitman?

— Det har hänt ibland.

— Barbari, men fruktbart, trots allt. Här ute måste hela marken vara fylld av rytande munnar.

— Jag har hört att hela landet just nu är fyllt av rytande sergeanter, sa Borowski.

Barel blinkade, plågad av vulgariteten; han kastade en blick på Catharine och försäkrade sig om att hon ingenting hade hört.

— Jag har en känsla, sa han, av att det är någonting ni har emot mig. Jag skulle gärna ha velat komma i kontakt med er under resan. Jag har försökt visa er det.

— Jag har mycket inombords som jag själv inte förmår vara i kontakt med, sa Borowski. Det är min svårighet; jag har nyss blivit påmind om den. Borowski talade inte lågt, han ville att Catharine skulle höra det.

— Det är mig likgiltigt om ni föraktar mig, sa Barel. Ser ni, där kommer en liten båt emot oss, inifrån land. Jag vill säga er det: det är mig likgiltigt. Alla kan inte ha samma erfaren-

heter som ni. Om ni kräver det gör ni er skyldig till ett barnsligt missförstånd.

— Jag kräver det inte, sa Borowski och tittade på den lilla slupen som, därför att både den och Barama var i rörelse, tycktes närma sig med hög fart. Aktern lyftes upp av sjöarna, och den körde ner bogen och fläkte ut vita utåtböjda plogblad. Jag vet inte om jag kräver någonting, utom att emellanåt bli lämnad i fred; och jag vet inte ens om jag gör rätt i att kräva det.

— Nu förstår jag er, sa Barel. Då och då säger ni saker som är sådana att jag alldeles kan känna med er.

— Tro mig, jag har ingenting emot er, sa Borowski. Om jag hade det — varför skulle det bekymra er? Ingenting är så vanligt i förhållandet mellan människor som likgiltighet; hur skulle jag kunna göra anspråk på att vara er annat än likgiltig?

— Mycket sant, sa Banana Joe och stod bakom dem. Sådana anspråk har bara ynglingar, damer och skådespelare. Hos dem som tillhör två av dessa kategorier samtidigt är de häftigast.

— Ni menar att jag är er likgiltig? sa den unge poeten till Borowski.

— Säg inte sanningen, sa Banana och hans ansikte verkade vidsträckt och barbariskt färgrikt bredvid Barels smala bleka drag. Spar sanningen tills ni träffar immigrationsmyndigheterna i morron bitti. I krigstid har de stort behov av sanning.

— Är de besvärliga? frågade Catharine och vände på huvudet.

— Inte för de renhjärtade, sa Banana. De ska se Amerika.

— Mina papper i ordning, sa Jevrin som stod och lyssnade.

— Det tror fan det, sa Texas. Men jag är den enda amerikanska medborgaren ombord.

— Canada är inte U.S.A., sa den unge engelsmannen. Hur går det till när immigrationsofficerarna kommer ombord?

— De tar folk i fötterna och vänder upp och ner på dem och skakar ut innehållet i byxfickorna, sa Banana. Knivar och snörstumpar och tennsoldater och det hela, sa han och tittade på Brigley.

— Stämmer, sa Thomas Leclerc.

— Den där båten ska bestämt komma och möta oss, sa Catharine. De håller på och fäller ner vår trappa.

Passagerarna trängdes vid relingen för att se hur folk från land såg ut. Slupen gjorde en lov och slängde ut en halvcirkel av blankt kölvatten i den krabba sjön; sedan kom den upp långsides med fallrepstrappan. Tre uniformerade herrar steg vigt ur och gick hastigt uppför trappstegen. Den mahognybruna plattformen längst ner doppades i sjön och lyftes upp blänkande, med vattnet rinnande ner genom de fyrkantiga hålen.

— Är det där immigrationsofficerarna? sa herrn i gråbrunt.

— Det är en förtrupp, sa Banana. Det är commandos.

De kanadensiska tjänstemännen var försvunna ett kort ögonblick. Sedan kom de tillbaka och blev synliga tillsammans med kapten Donovan och en dam i svart kappa. Hon var blek, men munnen var smalt vassröd. Innan hon gick utför fallrepstrappan, såg hon upp på passagerarna vid relingen och for med blicken över ansiktena.

— Vad är det för en? sa den unge engelsmannen.

— En medpassagerare, sa Banana. En som vi inte har sett mycket av. Hon är en viktig person och får enskild transport i land.

— Det är fan i mig inte rättvist, sa Texas.

— Man vet aldrig, sa Banana. Det kan vara rättvist.

— Hon ser otäck ut, tycker jag, sa Catharine.

— Hon har kommit i det predikamentet, sa Banana Joe. Jag tycker inte heller hon ser tilltalande ut.

Slupen gjorde loss och motorn råmade ihåligt som ett angripet bröst; sedan såg de rorsmannen dra åt sig spaken och slupen gled i väg, tickande, åtskilliga knop snabbare än Barama.

Banana Joe tog upp klockan ur västfickan och lät den begrundande vila i handen; den tunna guldkedjan föll i en mjuk båge från tumvecket till västknappen.

— Om ungefär en och en halv timme bör vi vara inne i hamn, sa han. Det var min elfte resa över Atlanten.

— Det var min första, sa Borowski.

— Det var min sista, det ger jag mig fan på, sa Texas.

— Om jag kunde säga detsamma, sa den länge brittiske sjöofficern. Jag skulle gärna vara ombord på den där slupen.

— Jag med, sa Texas.

Framför Barama daskade slupen in mot land och blev mindre. Nu hade den inte dyningen emot sig utan den korta krabba sjön från land, som gick snett över dyningen och refflade sönder den till invecklade parallellogrammer av klatschande slag och långa svepande rörelser.

Hamninloppet började skymta som en trubbig urringning i strandlinjen; plötsligt skramlade Baramas maskintelegraf, och vibrationerna från maskinrummet började pulsera sävligt, så att ljudet av sjön som sköljde utefter fartygets sidor blev tydligare. Inne vid land låg ett brett bälte av vatten som verkade alldeles blankt på långt håll.

5

Fasta tillförlitliga sluttningar omgav Halifax' hamn och skyddade den, och dess naturliga bassänger sträckte sig tio kilometer in genom landet. För Barama, och för de övriga sex fartygen som här föll ur ledet, öppnade den sig som ett djupt, fridfullt kvinnosköte, kvällsmilt och tryggt.

De kom genom ubåtsnätet i skymningen; och för sakta maskin, med plaskande pumpvatten på styrbordssidan, gled de förbi McNab's Island genom västra inloppet in i hamnens stora tystnad, över blankt vatten som frasade stilla framför bogen. Lager av sommarmoln låg upptravade över de södra sluttningarna, och i öster blånade himlen med blåheten hos en himmel ovanför en landkontur.

När de kommit ett kort stycke in i hamnen, hade ön och stränderna bakom dem redan glidit ihop som sättstycken vid en scenförändring, så att inloppet inte längre skymtade. Barama var framme, och när ankaret rasslade ut, tändes de ofattbart klara, ofattbart många lyktorna runt kajerna. I skymningen låg de som ett tindrande halsband på gråblå sammet, milslångt och försvinnande i fjärran, och för de flesta av Baramas passagerare, som i fyra år hade bott i mörklagda städer, lyste det med en fredlig rikedom som sved inom dem och kändes i halsen och måste sväljas ner. De var framme vid den orörda kontinenten.

Under den försenade middagen kunde de genom ventilerna se stycken av kajernas gasgröna ljusrand lysa mot en svartnande bakgrund. Matsalens golv låg plant och stilla; det kändes oförmedlat och stelt att gå över. Nästan alla passagerarna hade lämnat sina flytvästar i hytterna. Kapten Donovan höll ett litet tal och förebrådde dem det inte.

När de kom upp i salongen hördes jazzmusiken från den kanadensiska stationen klar och tydlig, och ur högtalaren omfamnades de av en amerikansk, muskelstark och tekniskt förfinad sexualsentimentalitet som lät som Duke Ellington. För första gången lyste det genom fönstren från salongen ut över promenaddäcken; ljuset drog rutor i den bruna skymning som kom från de ståltrådsinkapslade lamporna under däckstaket. Pumpvattnet plaskade vid styrbordssidan. Överallt ombord var det lä från bergen kring hamnen.

Borowski gick för över, förbi hytterna och salongen; och ljusfönstren blinkade över hans kläder som filmrutor. Han klättrade utför lejdaren ner till lastdäcket, gick över dess bullrande, sviktande luckor, klättrade upp på fördäck och stod en stund i relingens snedvinkliga förvrå och såg ut över hamnbassängens vatten som var så stilla och blankt att en enda droppe skulle breda vida ringar omkring sig. Fredligheten stod alldeles tyst runt omkring hela hamnen, och han kände det som om han inte visste hur han skulle bete sig i den, bland så många människor som inte var fiender och inte var bundsförvanter, men annorlunda.

Han gick och satte sig på en tågrulle. Musiken från radion i salongen hördes lågt hit upp, så att sentimentaliteten i kvinnorösten, när han lyssnade till den på avstånd, föreföll berätta om

en ensamhet lika otvivelaktig som hans egen tycktes honom vara. Morgondagen och landstigningen föreföll honom som att inträda i ett enormt, snabbt virvlande atomsystem, huvudsakligen bestående av tomhet och mellanrum men med så hastigt rörliga partiklar att de gav ett intryck av trängsel; och att införlivas med det tycktes honom som att kastas ut från båtresans vegetativa och organiska, kanske långsamt läkande tillstånd och in i en oorganisk brådskande fysikalitet, som var Amerika.

Det oroade honom, men han ängslades också av sin egen otacksamhet och sin oförbereddhet. Han hade knappt beslutat sig för att vända ryggen åt en kontinent där de desorganiserade cellgrupperna var i färd med att förtära varann och processen hade fortskridit så långt att en medveten människa måste avspegla den inom sig och marteras av sönderspjälkningens bristor — och nu var han redo att känna en ny fruktan: för något som när han var på väg in i det tedde sig kyligt och fysikaliskt, genomblåst av likgiltighetens intet, skrämmande kanske inte genom sin verkliga storlek men genom att partiklarna föreföll så små: submolekylärt betydelselösa. Långt bortifrån, från salongen och människorna där inne, hörde han refrängsångerskans röst som gled i en avsiktlig våglinje förbi de korrekta tonlägena; nu fick hennes teknik en innebörd för honom, som överensstämde med den atonalitet han kände vibrera inom sig. I got out of there, sjöng rösten för honom. I got out of there, but what's that to me now! Orden på det främmande språket, som kom upp inom honom, tycktes mer innebördstyngda än någonting liknande på det språk som var hans eget, och han tänkte: Nu — var är du är min hemkomst? Var är hon, vad är hon?

Vad är det här för dumheter? frågade han. Ich hab' mein'

Sach' auf Nichts gestellt — nu får du det så. Vad var det du skulle söka efter: din förlorade ungdom. Vetskapen om att den stora vinden blåser genom dina molekyler, och att allt är annorlunda, och därur en visshet. Nu använder du samma slags bild för någonting som väntar dig och du fruktar det.

Det är bara stillheten ombord, att resan är över, tänkte han. Du är som en sorts fiskredskap: när båten stannar, sjunker det. Men i vilket ögonblick tappade jag det jag hade i natt? Han satt och höll ut handflatan framför sig i mörkret och vände den upp och ner så att det han hade hållit i handen ljudlöst föll ur den. Sedan gick han fram till relingen och såg ut över det blanka vattnet med reflexerna från hamnlyktornas ljusrad.

Det hördes ingenting från kajerna, inget brus från staden som han inte skymtade. På ett par hundra meters håll från Barama låg ett stort lastfartyg i mörkret, svartskuggat över vattnets blänk av gröna metallsalter, med ljus ur två ventiler för över. De såg på honom. Det blir svårt att sova i natt med den ovana tystnaden, tänkte han med noggrann frasering. Med den ovana tystnaden. Med den ovana tystnaden. En långsamt fortskridande men stark värdeminskning har ljudlöst ägt rum någonstädes. Det är ostridigt, tänkte han, det är en truism, därför kassabelt. Forget it, sa han på det andra språket som ännu betydde mer: forget it forget it forget it.

Det är ett språk som jag måste lära mig att tala som mitt eget, tvingade han sig att tänka. Det är det språket som talas i atomvärlden där jag ska stiga i land i morgon; alla atomerna hälsar varann brådskande och i förbigående på det språket när banorna korsas. Intets vind blåser bort orden. Ich hab' mein' Sach' auf Nichts gestellt: nu har du det så: intet är bakom dig,

det är raserat: framför dig är intet, såvitt du vet. Jump, sa han. It's cool. Ain't that what you've been asking for? härmade han en röst, och han log äntligen när han hörde att den påminde om Texasynglingens.

Sedan satte han sig på tågrullen igen och hörde på musiken. Den hade hårda ytor men var på långt avstånd. Det var alldeles orörligt omkring honom och cigarretten rök stilla som inomhus och smakade som inomhus. När han blåste ut röken syntes den mot skenet från hamnlyktorna.

Musiken tystnade i salongen. Det blev alldeles tyst, och han satt och funderade och efter en stund var han tillbaka i det som han för alltid hade lämnat. Han mindes den lilla gatan i ghettot som påminde om Stare Miasto och som gjorde ett knä just utanför det hus där han hade varit så ofta. I månskenet och stillheten och tystnaden som var en väntan, stod madonnan och glänste bland tegelhögarna tvärsöver gatan. Månskenet kom in genom fönstret och det låg över ruinerna och drog upp djupsvarta trapplika sneda silhuetter och lyste genom tomma fönsteröppningar, och fast man vande sig vid ruinerna om dagen, och inte märkte dem, blev de ruiner på nytt i månskenet. Körbanans asfalt var rensopad redan och låg gråvit och var det enda sommaraktiga; men för att komma dit ut måste man stiga över de klirrande tegelhögarna. Ingenting av det som de väntade den natten hände, och de satt vid fönstret och väntade, alla tre, och pratade inte mycket. Överallt under det spröda klirrandet av tegelskärvor låg kamraternas lik i Warszawa; det var ett xylofontorrt ljud som av sönderskjuten porslinsrokoko, tunt men genomträngande därför att det från fotsulorna skavde sig upp genom hela kroppen på den som ständigt trampade fram ljudet; smått

och tunt klirrigt under de hängande, deglikt sönderfallande stora väggarna av armerad betong som hade raserats under bombanfallen och mellan den gamla stadsdelens sönderbrutna paradbyggnader och nazistfängelsernas stora orörda fyrkantighet; men de klirrande tegelskärvorna påminde alltid om kamraterna som låg under dem. Från hörnhusets port var det tegelhögar att stiga över när man gick ut på gatan, och fast det inte låg någon under så små högar, kändes det också när man steg över dem. Han satt tillsammans med de båda gamlingarna vid fönstret med den uppdragna gardinen — uppdragen för att huset skulle verka övergivet om någon kom dit för att titta efter — och såg ut över de små tegelhögarna och över körbanans rensopade asfalt och över de stora tegelhögarna och den trapplikt skärviga fasaden som stod kvar på andra sidan gatan. Madonnan stod i sluttningen av tegelskrot och glänste silvrigt och allvarsamt i månskenet. Ingenting hände, inga ljud av visselpipor och stövlar, inget kvävt skramlande av vapen som alltid urskildes när omringande soldater kom närmare; ingenting hände. Det var hans sista natt i Warszawa. När han satt här i tystnaden kände han tegelskärvornas spröda klirrande under fötterna. Så många döda, hur många döda. En dag, tänkte han, när jag har kommit i ro här inne i landet som är bara en natt ifrån mig, ska jag sätta mig ner och tänka efter hur många döda jag känner. Många.

Han hörde steg bakom sig uppför lejdaren och hörde att det var en kvinnas. Hon gick förbi honom i mörkret utan att se honom, och han lade inte märke till den korta kjolen, och när hon stod vid relingen med ryggen mot honom, sa han lågt:

— Lena, är det du?

Sedan var han tillbaka ombord, och hamnens fredlighet slöt

sig om honom. Han kände igen flickan. Hon vände huvudet mot honom och sa:

— Här är du. Jag har sökt dig överallt.

Hennes vardagligt självklara tonfall var honom främmande.

— Har du? sa han.

— Jag har gått och sökt efter dig överallt.

— Jag har varit... Det finns så mycket annat än just den här hamnen. Där har jag varit en stund.

— Varför det? Jag får för mig att du undviker mig.

— Om jag gör det, sa han. Det är oväsentligt. Det finns så mycket annat.

— Var är du nånstans? sa hon. Jag vet inte vart du har tagit vägen.

— Jag är där jag hör hemma.

Hon kom fram till honom och stod framför honom. Han såg upp på hennes ansikte som lyste vitt i mörkret, men han reste sig inte.

— Vi kan nog inte vara tillsammans i min hytt i natt, sa hon. Det är så tyst ombord. Jag måste tänka på mitt rykte. Hon skrattade lågt. Tony, sa hon allvarsamt, var inte så långt borta. Kom hit till mig. Känn, sa hon och tog hans hand. Hon förde den upp mellan sina mjuka svala ben och beredde plats för handen. Känn hur det är.

Det var varmt och som en av mognad brusten frukt, strömmande av sötma, men han hade ingenting med den att göra. Han sa:

— Ja, det är du.

— Känns det likadant för dig? sa hon.

— Det är inte jag, sa han. Han vilade sina varmt fuktiga

fingrar mot hennes lår, som mot en kolonn i skuggan. Du kommer så nära mig, sa han och kände när hon flyttade på benet hur det rörde sig, varmt, nästan omärkligt mot hans pekfinger. Vänta ingenting av mig, sa han. Jag har suttit och kommit ihåg: alla som är borta betyder så mycket. Sätt dig, sa han otåligt. Du får plats bredvid mig. Man sitter ganska bekvämt här. Han drog åt sig handen som han haft under hennes kjol och satt med fingrarna hängande i luften, utan att veta vad han skulle göra med dem.

Hon satte sig, utan att svara, och för att få plats vände hon till hälften ryggen åt honom. Med handen grep han om tågrullen som han satt på; den kändes sträv, grå, med mycken inneboende salt fuktighet.

— Jag kom ut ur Polen över Sverige, sa han. Stockholm har en hamn med ljus omkring vattnet som här, fast mycket mindre. Jag har inte sett ljus över vattnet sedan dess.

— Du går från det ena till det andra, sa hon. Alltsammans är att gå ifrån mig.

— Forget it, sa han. Forget it, forget it. Alltid är det saker man är med om som måste glömmas.

— Du verkar så uppjagad, Tony.

— Jag är mig själv. Jag säger det som det är. Jag säger just det som är. Nu talar jag med dig. Förut har jag undvikit det.

— Och sist. Då talte du också men det lät annorlunda.

— Catharine, sa han. Jag vet inte var jag är. Det är det jag talar om. Jag vill träffa dig igen, när det är annorlunda.

— Ge mig en cigarrett, sa hon.

Lågan lyste över hennes panna och över ögonlocken när hon tittade ner på cigarretten, men munnen skuggades av handen.

Sedan låg papptändstickan och glödde på däcket, i det mörker som den efterlämnat. Och i mörkret sa han:

— Det finns ingen som jag har varit så nära som dig; sedan kamraterna gav mig order att fara. Nu vet jag det igen.

— Ja, det är bra, sa hon. Nu vet vi det. Cigarretten glödde till och sedan sa hon: För mig blir det mycket roligt att komma till Amerika. Är det inte det för dig?

— Jag vet inte.

— Jag ska gå och köpa kläder, sa hon i en ton som stängde honom ute. På Saks Fifth Avenue och Jay Thorpe och Russek. Jag har läst på och känner till ställena. Sen ska jag gå på nattklubb och höra Fats Waller och Coleman Hawkins, första kvällen i New York. Men du då, vad ska du ta dig för?

— Det vet jag inte alls.

Hennes halvrökta cigarrett for i en otålig lysande bana ut över relingen, och i tystnaden hörde de svagt hur den frasade till i vattnet.

— That's the end of it, sa hon. Du kan inte ana vilken enorm besvikelse jag är för dig, sa hon och skrattade.

— Jag känner mig långt borta, svarade han och hade hennes varma axel mot sig i mörkret.

— Det är inte det rätta ordet, sa hon. Du är nära, och på sätt och vis är du en förolämpning. Ändå uppfattar jag det inte så. Tony, jag kan inte låta bli att tycka om dig och nu tycker jag synd om dig.

Runtom honom hade tystnaden och stillheten komprimerats till en genomskinlig kokong som stängde hennes ansträngningar ute, och han väntade på att någonting skulle ske utifrån som fick den att brista. Han sa:

— Det är ingenting som jag kan svara dig som du inte redan har förstått. Du vet mycket bättre än jag hur jag har det ställt.

— All right. Jag vet det mycket bättre.

Sedan satt de tysta och väntade på att det som kanske inte längre kändes så långt borta skulle komma tillbaka, men inte heller hon hittade de ord som kunde locka fram det.

Efter en stund hörde de steg uppför lejdaren bakom dem men det var någonting annat, tunga steg.

Banana Joe stod framför dem, och hans överkropp avtecknade sig mot ljusskyn från hamnlyktorna.

— Här sitter barnen, sa han och hans cigarrglöd verkade stor i ansiktets skugga.

Catharine drog efter andan innan hon svarade.

— Här sitter inte vilka barn som helst, sa hon. Det är Adam och Eva, displaced by the archangel, Mikael eller vad han hette.

Borowski hörde på hennes snabba svar och på tonfallet som han inte kände igen.

— Det var inte Mikael utan två helt underordnade keruber med flammande svärd, svarade Banana Joe. Ge mig plats på tågrullen, sa han och satte sig. Ni ska få vara ensamma om en stund. Mikael lär ha till uppgift att vara mitt folks specielle försvarare. Han har tydligen haft semester de senaste tio åren. Märktes han i Polen exempelvis?

— Inte på sistone, svarade Borowski och hörde på de fermt strömmande orden.

— Det hjälper inte hur stor tilltro man än har till ärkeänglarna, sa Banana.

— Förtröstan är i och för sig inte mycket att ha, sa Borowski.

Hemma i Polen hade vi till att börja med för mycket av den varan; men sedan blev det inflation.

Banana skrattade plötsligt till och sedan citerade han:

— Ve dem som draga åstad till Egypten för att få hjälp; i det de förlita sig på hästar. Byter man ut Egypten mot brittiska imperiet och hästarna mot kavalleri, kan det passa ganska bra in på Polen. Kavalleriet har spelat ut sin roll och England är inte heller mycket att hålla sig till. Det är märkligt vad den gamle mannen är brukbar även i våra dagar.

— Vem? sa Catharine stridslystet. Vem talar ni om?

— Inte Churchill, sa Banana Joe och skrattade. Inte Churchill, men han är också brukbar.

— Mr Ezra talar om en av sina profeter, sa Borowski.

— Han driver med mig och vad gör du? sa Catharine. Det blir ingen ordning med livet förrän vi kommer i land i morron.

— Får jag citera ett stycke till ur våra gamla böcker, sa Banana. Beröm dig icke av morgondagen, ty du vet icke vad en dag kan bära i sitt sköte. Morgondagen är inget pålitligt tillhygge. För dagen, sa han, har jag emellertid en visky att bjuda på, fast vi får dricka ur samma aluminiumkopp. Är vi nog goda vänner för att göra det?

— Hade vi blivit tvungna att gå i livbåten och ro i land, sa Catharine, så skulle vi ha varit tvungna att göra det.

— Då hade jag inte varit med, sa Banana Joe. Jag hade inte kommit i båten. Det har jag ofta tänkt på. Han tog upp en plunta ur innerfickan, skruvade av locket och hällde; sedan satte han det under näsan, luktade hörbart på det och sa: VAT 69, det är sista buteljen som går. Drick, flicka.

— Får jag en cigarrett, sa hon.

Sedan Borowski hade räckt henne paketet från höger och Banana Joe från vänster hade tänt cigarretten, svalde hon viskyn och lämnade tillbaka koppen.

— Du Tony, sa Banana och aluminiumkapsylen kom från vänster.

Viskyn smakade kroppsljum och spritstark; och sedan Borowski hade lämnat tillbaka koppen, kände han mot sin vänstra arm hur Ezra, med stora rörelser som från en vaggande, tungt stoppad jutesäck, fyllde bägaren och drack och suckade. Sedan satt de på tågrullen i en likbent trubbvinklig triangel med Bananas bredd som bas. Det var tyst ett ögonblick.

— Nu ska jag berätta en kort tråkig historia för er, sa Banana. Den hände för . . . det blir tjugusex år sen, under förra kriget, och jag tror att det var ungefär där vi ligger förankrade nu. Där låg ett franskt fartyg lastat med tretusen ton trotyl. En norsk båt kom vinglande genom hamnbassängen och bar sig åt så att den kolliderade med det franska fartyget, och det blev en av det krigets mest minnesvärda smällar. Den bredde ut sig koncentriskt från hamnbassängen över sluttningarna som ni har sett i kväll, och blåste ut husen vid stränderna så att de låg som takspån, radiellt ordnade. Man förstår också hur explosionen körde sitt upp- och nervända paraply djupt ner i baljan och drev upp vattnet i en kolossal störtvåg över stränderna. Alltsammans hände på en mycket kort stund, alldeles oförutsett, och många människor strök med. Det är en lärorik historia, därför att den också kunde ha hänt i fredstid.

— Hur så? sa Catharine. Vad är det för lärorikt med det?

— Moralen är uppenbar, sa Banana. Den går ut på att man ska inte berömma sig av morgondagen, för dess väsen är oviss-

het. Ovisshetens musik, det är någonting som vi ständigt har i öronen fast vi inte lägger märke till den. Här i hamnen slog den på sin stora kopparcymbal, och sådana gånger kan ju ingen undgå att lystra. Men om man verkligen bemödar sig om att höra efter, ringer dess bjällror ständigt i öronen. Det är det som egentligen är sfärernas musik — ganska vacker när man har fördjupat sig i dess harmonilära.

— Joe, det där förstår jag vad du menar med, sa Borowski. Trygghet finner man bara på andra sidan om dess egen motsats. Det är sant. Jag vet att det är sant men ofta har jag så svårt att känna det.

— Unge man, sa Banana Joe, det är bara helgonen som känner det alltid, och jag är säker på att också de fuskar emellanåt. Det är alldeles märkligt svårt att undvika fusk om man systematiserar sig i en eller annan riktning.

— Vad tjänar det då till att tala om det? sa Catharine. Ibland är det så och ibland inte. Det ska vara karlar som behöver tala så mycket om det. Varje flicka har ett par dar då och då när hon är otrygg i livet; det kommer och går och är ingenting att tala om. Varför talar ni så envist om det? Jag blir nervös av att höra på er.

— Det är nyttigt att tala, sa Banana. När Tony har kommit till min ålder, om, om tjugu år ungefär, då är han samma sorts pratmakare som jag och då har han fått frid i sin själ. Det rinner och rinner som ur ett vinfat med kranen öppen, och när det är tomt rullar man bort det och ställer det i vrån. Ska vi dessutom vara noggranna med detaljerna, så talade vi inte om sådana kortfristiga lynnesfluktuationer som ju både män och kvinnor har känning av, utan om själens stora and-

hämtning, som kräver år för sin ut- och sin inandning. I den verkar syrebristens moment oändligt och oöverkomligt.

— Jag vet det också, sa Catharine, fast jag inte har känt mycket av det. Det är bara det att man inte behöver tala om det.

— All right, sa Banana Joe. Jag ska berätta om damen som fördes i land tidigare i dag.

— Det ni vet om henne ska ni inte berätta, sa Catharine. Kom ihåg att jag skriver i tidningar.

— All right, sa Banana Joe. Jag ska försöka sitta tyst en stund.

— Sitt tyst och tänk på att vi är framme, sa Catharine. I morron är vi på tåget, på väg söder ut genom Canada.

— I morron är vi på tåget på väg öster ut till Quebec, sa Banana Joe. Sedan far vi mot sydost, till Montreal. I övermorron är vi på väg söder ut, till Albany och New York.

— Gärna det, sa Catharine. Hon satt tyst och sedan sa hon i en strikt saklig ton: Jag har ofta undrat hur det är på Jamaica?

— På Jamaica, sa Banana Joe. Ja. Vad ska jag säga. Det är svårt att riktigt överblicka framtiden. Mycket beror — tror *jag* — på en sammanslutning som är föga känd utanför ön. Den heter Jamaica Agricultural Society. Där har vi själva nyckeln . . .

Catharines skratt, strömmande klart och befriat, avbröt honom.

— All right, all right, sa Banana Joe. Jag erkänner jag blev lurad. Jag ska sitta tyst en stund.

— Tänk på att vi är framme, sa Catharine.

De satt i sin triangel, med ryggen mot varann men vänskapligt nära varann, och tittade ut över vad de ovanför relingen såg

av hamnen, det ljusa diset som steg upp från lyktorna kring stränderna. Förmasten stod som en mörk geometrisk figur över deras huvuden, dunkel i konturerna som sedd genom en kamera inställd på stjärnhimlen. Det var tyst ombord.

Borowski reste sig upp och gick fram till relingen. Vattnet låg blankt, och från stranden närmast fartyget speglade det lyktorna i långa klara, hemligt oroliga strimmor. Längst in i viken tindrade hamnljusen otydligt, flöt ihop till ett band och blev borta. Han hörde sina båda reskamraters röster lågt mumlande, men han stod kvar och såg ut över det stilla svartblå vattnet.

Sedan ropade de till honom:

— Gonatt, Borowski.

— Gonatt, Tony. Det är sent.

— Gonatt, sa han. Han hörde själv i sin röst klangen av frånvaro.

— Vi stannar i salongen en stund, sa Ezra.

— Då vet jag var ni är, sa Borowski.

Han stod med armbågarna stödda mot relingen och vänstra handen hårt sluten om den högra, och bakifrån sveptes ensamhetens silkesmantel om honom, sval och tät. Hjärtat vandrade med långsamma lugna steg, och han märkte när han gick över den stora blanka svarta vidden och över dess strimmor av oro, att vinden som drog över den blåste igenom honom, doftfri, varken kall eller varm, utan att möta motstånd från hans kropps skenverklighet.

Andas genom mig, tänkte han. Upphör inte. Ge mig ro.

Några veckor har gått igen och nu sitter jag vid fönstret, med den varma sommarnatten utanför, och minns salongen ombord på Barama, hur annorlunda den verkade den sista morgonen med borden uppställda i rad och immigrationsofficerarna som satt bakom dem och tittade på oss med yrkesmässigt misstrogna ansikten och svarta ögonbryn när vi svarade på frågor och när de uppmärksamt läste igenom våra papper. Överallt stod packade väskor, med ytterrockar slängda över; vi tog adjö av varann som främlingar medan vi gick från instans till instans i salongen som såg grå ut i morgonljuset, med de uppställda borden. Egentligen minns jag inte längre med säkerhet ansiktena på dem som jag tog farväl av. Jag mindes dem tydligare för ett par månader sedan, när jag började skriva; nu vet jag inte längre vad jag har förändrat genom att se det för mig på nytt, och jag minns dem bara sådana som de blev genom att jag skrev ner de drag jag tyckte mig minnas hos dem.

I Halifax var det ovanligt varmt den dagen, den 18 juli 1943, en gul solhetta som virade sig om huvudet på en när man nere på kajen kom från Baramas skugga ut på den stora grusiga hamnplanen. Det var mycket bärande av väskor, mina och hennes som jag har kallat för Catharine och som för mig var åtminstone en stund av återkomst och av hälsa fast jag inte kunde behålla den då; och många otydliga anvisningar och långa vägar att gå fram och tillbaka. Jag minns att vi inte fick någonting sagt till varann.

Till slut var vi äntligen inne i den stora provisoriska banhallen som luktade kådigt av färska bräder i värmen. Vi stod med våra väskor och väntade på att tåget skulle komma in, och fast det var svalare inne i hallen än ute, hade vi ännu inte riktigt hämtat oss från den ovana hettan. Medan vi stod där hördes marschsteg som började eka från en annan perrong, dold av tågsätten, och de kom svängande in vid andra änden av vår träperrong och mot oss. De marscherade fyra i bredd och vi fick tränga oss in mot väggen så att de skulle komma fram på perrongen, mellan oss och järnvägsspåret. De marscherade med tunga packningar i god ordning, tysta och med orörliga ansikten, utom ögonen som såg på oss som var civila. De skulle dit därifrån jag kom, och de marscherade förbi minut efter minut, nära mig så att jag hann se alla ansiktena; och de trampade ner min uttröttade kropp i en beklämning som var sådan att jag inte ens kunde känna medlidande med dem. De måtte ha varit över tusen man, det tog dem så lång tid att komma förbi. Jag ville sätta mig på en av väskorna och vila men kunde inte förmå mig till det för att de inte skulle känna ännu större avund mot mig. De var så många och alla var de

på väg mot sådant som de skulle få svårt att glömma och som skulle stå i vägen för dem sedan. Vad de nu skulle göra var nödvändigt och därför tyngde det ner mig; de måste ut och man kunde inte känna sig upprorisk mot det. För mig själv fanns det ingenting mer att göra.

Den stunden minns jag tydligast av dagen i Halifax. Sedan var vi så småningom framme i New York och jag tog itu med det informationsarbete som var min uppgift i Amerika, och slutförde den. Nu är jag kvar. Jag har för länge sedan bakom mig den första tid då ordet "America", uttalat med den amerikanska, energiska slappheten i vokalerna, irriterar genom de anspråk som det täcker. I stället har det nu börjat uttrycka ett komplex av chauvinism och självkritik som på ett allt personligare sätt sammanfaller med min egen inställning. Jag är kvar här; det börjar bli mitt Amerika: dess möjligheter entusiasmerar mig och dess brister bekymrar mig personligen. I New York, där mina kunskaper om krigsårens Österuropa ger mig ett uppehälle som blivande amerikan, har jag många amerikanskfödda vänner som tänker likadant, och jag känner en stark solidaritet med dem. Många miljoner europeer har tidigare funnit sig tillrätta här. Det är naturligt att också jag gör det.

Nu när jag sitter och skriver, blåser sommarnatten in genom nätdörren till vänster om bordet. Det kommer inga flygplan över ön sedan ett par dagar tillbaka, och om du vänder några sidor framåt och ser vilken dag det är, vet du varför: det blev fred och övningarna upphörde. Jag tror inte att jag upplevde den stora dagen på det sätt som jag borde ha gjort: här ute på ön känner man sig långt borta från det amerikanska fastlandet och ännu längre borta från kriget, och för mig var som-

marön redan när jag kom hit en ytterligare intensifiering av den fredskänsla som Amerika, hur krigförande det än är, måste inge hos den som kommer från den sönderskjutna världsdelen. Redan när jag steg i land från Barama var det fred för mig, och jag kände det (även om jag inte i övrigt är mycket lik honom) som Oswald i den pjäs jag läste under resan över: jag hade gjort mitt. Vad det betyder att freden kom märker jag tydligast när jag talar med Eddie, min unge vän som kommer i bil och förser mig med specerier och fisk tre gånger i veckan. Han väntade själv på att bli utbildad och skickad till Stilla havet, och om han inte har mycket begrepp om vad krig är, förstår han verkligen i grunden vad fred betyder; och den vill han inte skiljas från. Jag avundas honom hans starka glädje över freden. Om jag inte kom från ett land som kriget har förött så grundligt, kunde jag kanske ha upplevt den likadant.

I går kväll kom jag ner till stranden och fick syn på Eddie som satt där triangelformig och mörk mot den ljusa sanden. Dyningen kom rullande in; vattnet reste sig i mörkret över den grunda stranden som ett tungt fyrfotadjur när det stegrar sig, och kastade sin stora breda kropp in mot oss; skummet frasade fram som vitt silkespapper, tydligt i mörkret, sögs upp av sanden och försvann. Dyningen svällde och dundrade in och sjönk tillbaka, och vi satt bredvid varann och tittade på den och hörde på den, som alltid outtröttligt upptagna av dess ständiga återkomst.

Det ringer som en stor långsam klocka, sa Eddie. Det är att det är fred.

Och när jag satt stilla bredvid honom hörde jag det också, hur havet var en stor klocka som rytmiskt svängde sin rand upp

mot oss, dånande, och välvde tillbaka. Genom havet, djupt nere, forsade den tunga kläppen som svängde upp mot stränderna, vår strand och en annan långt borta. Själv kände jag mig vara en vibrerande partikel, satt i svängning av den stora klockan.

Vi satt tillsammans en stund där nere, tysta; sedan gick jag upp till min gårdsplan och lämnade honom ensam vid stranden. När jag gick ifrån honom, kände jag med honom hur den stora vågen sköljde upp, ungdomligt, genom bröstet på honom, och sjönk och steg. Själv hade jag inte inom mig sådana förväntansfulla, mäktiga vatten; men alldeles nyss när jag satt på bron utanför dörren med gräset frasande kring fötterna i nattvinden, och tänkte på hur den strök över talldungens långbarriga päls, kom det ett ögonblick när jag åter var medveten om att min egen kropps yta och täthet är en villa, och visste att det stora andetaget ofattbart blåste genom mig som det blåser mellan de vitt åtskilda stjärnorna. Sådant är ögonblick av frid och kanske av en aning om det verkliga. Att ha återfått dem är mer än jag trodde mig kunna vinna.

Så går jag in och sätter mig med pennan i handen vid det nattblanka fönstret. Rakt utanför är havet och en stund sitter jag och tänker på Eddie som är kvar nere vid stranden och hör dyningens fredsklocka ringa. Sedan återvänder jag till rösterna från Barama som jag har lyssnat till de båda senaste månaderna, och hör ekot av dem. De har talat färdigt till mig, men i mitt nya land har jag redan funnit andra röster som är mig förtrogna, ivriga röster som ropar på framtid. Själv kommer jag aldrig att få en röst som kan låta så; men stämbanden är läkta. De minnen av röster, som ibland plågade mig under den resa

jag har skrivit om, har tystnat inom mig, och deras förtvivlan vibrerar inte längre i min egen strupe.

Så sitter jag och funderar, och kan känna efter, med pennan i handen.

Kan du höra hur dyningen pulserar där ute i mörkret, nedanför fönstret? Nu blåser jag ut lampan och vi står vid fönstret och vänjer så småningom ögonen vid mörkret och ser talldungarna och sluttningen ner mot havet träda fram. Utan att du märker det går jag uppför trappan och lämnar dig i mörkret att sitta och lyssna på dyningens slag som hörs in genom nätdörren, och på vinden. Den andas starkare när gryningen börjar komma, och för sin hand över det solblekta sommargräset och blåser ut cikadornas orkester av små gälla violiner. De daggfuktiga ängarna vitnar. Horisontens långa streck träder fram över havet, och de vita vågorna kommer vandrande in mot stranden, utsända av sitt oändliga ursprung. Då är det en ny dag.

Martha's Vineyard den 19 augusti 1945.

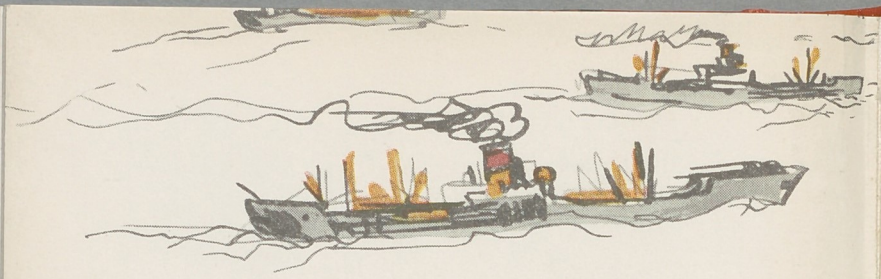

Västerut över Atlanten

hotad av ubåtar och fientliga flygplan, ångade under några juliveckor 1943 en konvoj på uppåt hundratalet fartyg. Ett av dem, s/s "Barama", förde ett tjugutal civila passagerare, av olika anledningar på väg från den brinnande Gamla världen till den ungdomligt oförstörda Nya. Kring dessa människoöden kretsar Thorsten Jonssons intensivt absorberande roman.

Den frodige Banana Joe, plantageägare från Jamaica, underhåller medpassagerarna med sin godlynta livsfilosofi. Det schweiziska diplomatparet pikar varandra med trött fermitet, och madame tror sig förstå och bli förstådd av den unge franske poeten, som i sin tur inte kan komma till klarhet över problemet handla eller icke handla. Texas Smith är äntligen på väg hem till världens bästa land igen, och de två franska officerarna för sin eviga, hetsiga dialog om fosterlandets återupprättelse. Och polacken Borowski, nutidsmänniskan som sett alla normer lösas upp, hoppas efter förödande upplevelser under jorden i Östeuropa återfinna sin ungdoms *trygghet med intet som grundval* i det nya landet. Hans möte med Catharine, söt och begåvad journalist, hjälper honom kanske en bit på den vägen —

Det för en skandinavisk författare ovanliga ämnesvalet, den djärva och intelligenta behandlingen av problemet människans omorientering i en splittrad tillvaro samt den artistiskt finslipade prosan ger boken en särställning i vår nya litteratur.

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Pris 9:—

Bohm & Larsson
Bokbinderi

Kungl. biblioteket, Stockholm
50001 000 382 834 5